

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 10/2021

číslo 2

Domy strachu

**Slunečnice
a kalich**

**Znak tran-
sylvánských
unitářů**

**Unitářské
kostely**

**Modlí se
unitáři?**

**Unitářské
rozhovory
s Annou
Vachudovou
a Alexanderem
Komlosim**

**Jarní běh
Unitářské
akademie**

**Příroda
a lidská duše**

Unitářské symboly

**Jsou unitáři ti, kteří se nikdy nemodlí?
Strach**

Je něco, čeho se obáváte nebo přímo bojíte? Jestli ano, pak vám doporučuji nepřeskočit první tematický blok tohoto čísla *Tvůrčího života*, který je právě o strachu! Předpokládám, že každý z nás dobře ví, co je to mít strach. Čas od času mu všichni býváme vystaveni – a nemyslím tím objektivní nebezpečí, ale vlastní emoci, tedy pocit nebezpečí či ohrožení. Ten může být někdy krutější než hrozba samotná. Výhodou ovšem je, že s ním vždy můžeme pracovat. To proto, že vzniká uvnitř nás. Do značné míry v tomto ohledu platí, že jsme tak silní, jak silní se cítíme. Ale v tomto čísle se věnujeme (především díky Janě Farrington Douglas) i strachům, kde síla jednice je jen zlomkem síly potřebné na jejich zvládnutí. To jsou třeba oprávněné obavy, že nedokážeme zastavit destrukci naší planety, na níž se velkou měrou aktivně podílíme. Pak už nezáleží na práci s emocí, ale spíš na díle, které jsme ochotni a schopni odvést ve prospěch společenství a celku, a laskavé péči, kterou dokážeme nezištně věnovat.

Péče o společenství se svým způsobem týká i druhý tematický blok, a to v rovině komunikace. Přesněji řečeno komunikace, při které není třeba slov, a přesto si můžeme navzájem rozumět. V jejím rámci jsme se zaměřili na unitářské symboly. Dozvíte se tak něco o historii a interpretaci našeho znaku i o světovém symbolu planoucího kalichu. S Norbertem Raczem zavítáme do Transylvánie, kde v raném 18. století vznikl nejstarší dosud užívaný unitářský emblém, a s Robem MacPhersonem se alespoň pomyslně vypravíme na druhou stranu zeměkoule, abychom zjistili více o tom, jak se symboly pracují unitáři v Austrálii a na Novém Zélandu. Nakoukneme i do interiérů rozmanitých unitářských kostelů.

Posledním ze tří hlavních témat je fenomén modlitby ve smyslu rozhovoru a navazování vztahu s tím, co nás přesahuje. Tento liturgický prvek najdeme v každé duchovní a náboženské tradici bez ohledu na její stáří a původ, byť jeho pojetí a účely se mohou lišit. Snažili jsme se vám zprostředkovat co nejširší pohled na tuto sféru, proto v časopise najdete jak snahy o teoretické vystižení modlitby a výklad jejího smyslu, tak i rozmanitá pojetí a příklady z praxe včetně velmi poetických přístupů, reprezentovaných zde dílem již zesnulé Marie Mildorfové, naší laické kazatelky.

Dovolím si vás upozornit rovněž na text Dannyho Crosbyho, duchovního z Manchesteru, který se zamýšlí nad významem unitářských shromáždění v současné době. Danny naše shromáždění vnímá především jako uctívání života a oslavu Boha a v tom spatřuje i jejich aktuálně nejdůležitější smysl: tedy pomáhat nalézat a zažívat posvátnost bytí, a díky tomu opravdově ctít život. V unitářských rozhovorech vám představíme další zajímavé osobnosti z řad našich členů a v rubrice Zelená Unitaria tentokrát naleznete konvolut kratších textů a kulturních tipů ukazujících různé podoby aktivního přístupu k péči o životní prostředí. Ekologie byla bohužel v posledním roce kvůli koronavirové pandemii dost „upozaděným“ tématem, to ale neznamená, že ztratilo na závažnosti. I proto ho chceme pomoci navracet do centra pozornosti nejen unitářů.

Přeji vám, abyste si při četbě tohoto čísla odpočinuli a zároveň i načerpali nové podněty a inspiraci!

OBSAH

1 EDITORIAL

3 ŽIVÉ TÉMA: STRACH

- 3 Něco o strachu (*Vlastmil Krejčí*)
6 Strach (*Jana Farrington Douglas*)
10 Domy strachu (*Filip Štojdl*)
13 Kolego (*Markéta Lisá*)

14 IN MEDIAS RES: UNITÁŘSKÉ SYMBOLY

- 14 Slunečnice a planoucí kalich: Ke vzniku a vývoji hlavních symbolů českého a světového unitářství (*Kristýna Ledererová Kolajová*)
30 Vnímání unitářských symbolů v obcích NSČU
35 Chytří jako hadi, bezelstní jako holubice (*Norbert Racz*)
41 Několik úvah o unitářských symbolech u protinožců (*Rob MacPherson*)
45 Unitáři a jejich „kostely“ (*Jana Tichá*)
50 Symbol v pojetí Carla Gustava Junga (*Kateřina Hlaváčková*)

52 DUCHOVNÍ ROZHLEDNUTÍ: JSOU UNITÁŘI TI, KTEŘÍ SE NIKDY NEMODLÍ?

- 52 Je modlitba pouhou autosugescí? (*Luděk Pivoňka*)
55 Květ modlitby (*Jarmila Plotěná*)
57 Fenomén modlitby (*Štěpán Mejšner*)
60 Hovory k Bohu Marie Mildorfové (*Matěj Čihák*)
67 Modlí se unitáři? Od modlitby antropomorfické k meditaci (*Norbert Fabian Čapek, Jaroslav Šíma*)

68 KALEIDOSKOP

- 68 Seberadikalizace (*Jabari S. Jones*)
69 Odešel Vlastimil Marek (*Matěj Čihák*)
70 Duchovní shromáždění v současné době (*Danny Crosby*)

77 Z UNITÁŘSKÉ KNIHOVNY

- 77 Zprávy z unitářské knihovny v Praze: Šestý díl (*Bohdan Chlíbec*)

79 UNITÁŘSKÉ ROZHOVORY

- 79 Touha pomáhat vzniká jako reakce na milost: Rozhovor s Annou Vachudovou z OUB (*rozhovor vedl Matěj Čihák*)
84 V setkání je něco duchovního, co nelze pojmenovat: Rozhovor s Alexanderem Komlosim z OŠS (*rozhovor vedl Matěj Čihák*)

89 Z UNITÁŘSKÉ AKADEMIE

- 89 Symboly na Unitářské akademii (*Kristýna Ledererová Kolajová*)
92 Jarní běh Unitářské akademie: Práce pro unitářská společenství a Kontext bohoslužby (*Matěj Čihák*)

98 ZELENÁ UNITARIA

- 98 Nejsme ochránci přírody, jsme příroda, která se brání: Rozhovor s Adélou Hrdličkovou, mluvčí hnutí Extinction Rebellion ČR (*rozhovor vedl Matěj Čihák*)
103 Cesta za zákazem klecových chovů slepic v ČR (*Ivo Krajc*)
107 Bill Plotkin: Příroda a lidská duše: Knižní recenze (*Kristýna Ledererová Kolajová*)
109 Godfrey Reggio: Anima Mundi: Filmová recenze (*Matěj Čihák*)

111 ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY

- 111 Plány IUCP na letošní rok (*Mark Shiels*)
112 Nedělní shromáždění pražské Unitarie v době covidové (*Petr Samojský*)
117 Trvalé místo mezi českými unitáři: Za Livií Dvořákovou (*Kristýna Ledererová Kolajová*)

Něco o strachu

Vlastimil Krejčí

Kdysi dávno žila byla jedna malá myška. Docela obyčejná malá šedá myš. Ta myš se cítila tak malá a slabá, že by se bývala nebyla schopna ubránit útoku kočky, kdyby snad nějaký přišel. Žila tak v neustálém stresu, že ji nějaká kočka uloví. Celé dny se neustále trásla a strachovala o svůj život.

„Kdysi dávno žila byla jedna malá myška. Docela obyčejná malá šedá myš.“
(Foto © Shutterstock.com.)

Ve stejné době žil byl také jeden velký a mocný kouzelník. Ten kouzelník byl dokonce tak mocný, že uměl svými kouzly proměňovat svět kolem sebe. Jakoukoli věc či bytost mohl proměnit v cokoli jiného podle svého přání. Například mohl onu malou myš proměnit v kočku, aby se nebála... Například...

Navíc byl tento kouzelník tak mocný, že dokonce uměl vnímat všechny bytosti, které v tom světě žily. Mohl vnímat jejich pocity, přání, touhy... a také strach té malé myšky. Ten vnímal také.

A protože to byl v jádru hodný a dobrotivý kouzelník, přestože byl tak mocný, měl dobré srdce. A protože měl dobré srdce, chtěl té myšce nějak pomoci. I napadlo ho, že by tu malou myšku mohl proměnit v kočku, aby se přestala bát. A tak tedy učinil a tu malou myšku v kočku opravdu kouzlem proměnil.

Jenomže co se nestalo. Ta kočka nebyla beze strachu. Ta kočka se bála psa... Opět se celé dny strachovala a cítila se slabá a bezbranná... a psi byli tak strašliví a ukrutní...

Kouzelníkovi se jí opět zželelo a tentokrát ji proměnil v psa. Ovšem ten pes si našel jako objekt, kterého se bude bát, levharta. Báł se levhartů tolik, že celý den prožil ve stresu a strachu. Kouzelník na to kouká, nevěřícně kroutí hlavou a řekne si, že jej tedy opět promění, tentokrát v levharta... A co myslíte, že se stalo... Ten levhart trávil celé své dny strachováním se o svůj život, protože se báł lovců...

A v tom okamžiku to kouzelník vzdal. Proměnil levharta opět v myš a té řekl: „Ať udělám cokoli, nic ti nepomůžu, protože ve svém nitru zůstáváš pořád ustrašenou myší.“

Když se na tu situaci podíváme pořádně, zjistíme, že ta myš vlastně žila pouze ve svém strachu z něčeho, co se ještě nestalo. Z nějaké hypotetické budoucnosti. A to naprosto nezávisle na tom, jaké byly vnější podmínky, a také bez ohledu na své vlastní možnosti. Žila v té hypotetické budoucnosti tak dokonale, že vůbec nevnímala přítomnost, samu sebe, jaká opravdu je tady a teď. V podstatě znala jen své nedostatky a hrozby. Vůbec nevnímala to, že má

Hrozby je určitě dobré si uvědomovat. (Foto © Shutterstock.com.)

zcela určitě také nějaké přednosti, nějaké výhody, kladné stránky... A v neposlední řadě, že se jí mohou naskytnout také nějaké příležitosti, které by mohla využít.

Například to, že byla malá, vnímala pouze jako nevýhodu. Ale ona to mohla být zároveň její přednost. Mohla se krásně ukrýt i do malinké díry. Jakýkoli drobný úkryt jí mohl poskytnout útočiště. Navíc ji díky tomu, že byla tak malinká, nebylo snadné objevit. Další taková přednost mohla být její rychlost. Uměla rychle utíkat, a proto dokázala velmi rychle zmizet. Jen tak ji někdo nedohonil. A kdyby chtěla, určitě by našla spoustu dalších svých předností, výhod a kladných stránek.

Hrozby je určitě dobré si uvědomovat, samozřejmě. Ale existovaly nejen hrozby, měla zcela jistě i nějaké příležitosti. Protože však nežila přítomností, ale v budoucnosti, protože její mysl byla zcela pohlcena obavami, nedokázala žádnou z těch příležitostí kolem sebe vnímat.

Nemohla si jich všimnout a neuměla je tudíž využívat. Neměla z žádné z nich ani radost ani prospěch.

Tak jí úplně uniklo, že jednoho dne prošla kolem spíše plné chutného sýra, který měla opravdu ráda. Nebo že prošla kolem sklepa plného samých dobrot, které mohla jíst mnoho dní... To všechno jen proto, že ji ovládal strach. Její mysl byla zavěšená do budoucnosti, do vykonstruované budoucnosti plné hrůz, a nevnímala, co se děje právě teď.

Jak řekl Buddha, jsme tam, kde se nachází naše mysl. Je dobré si uvědomit, kde se právě aktuálně nacházíme, zde na tomto místě a nyní. A je to dobré i v kontextu našeho života jako celku. Naše životy jsou naše příběhy. Je dobré si čas od času uvědomit, kde se my, hlavní hrdinové našeho příběhu, nacházíme. Jedna z technik, jež tomu napomáhají, se zakládá na zamyšlení se nad tím, jaké jsou naše vlastní přednosti, naše vlastní silné stránky, abychom

„Jak řekl Buddha,
jsme tam, kde se nachází naše mysl.“
(Foto © Shutterstock.com.)

nebyli jako ta myška, která vnímala jen to, že je slabá, a nevnímala, že také umí rychle utéct. Oproti tomu je dobré se také zamyslet nad našimi slabými stránkami, uvědomit si své nedostatky. Neupřednostňovat ve svých úvahách ani to ani ono. Být si vědom obou stran své mince.

Pak můžeme žít kvalitněji, díky uvědomění si svých předností, které můžeme lépe využívat a rozvíjet, a také díky uvědomění si svých nedostatků, s nimiž můžeme pracovat a tak se zlepšovat.

Zmíněná technika zahrnuje ještě další dvě položky, které jsme už zmiňovali v souvislosti s onou myškou, a to jsou příležitosti, které máme, a naopak hrozby. Tedy uvědomění si toho, jaké příležitosti aktuálně kolem sebe máme, zda nějaké nepřehlídíme, co se nám ukazuje jako možnost. A také uvědomění si toho, co nám v naší situaci hrozí, co by nám mohlo uškodit. Opět, není dobré ve svých úvahách ulpět jen na jedné z těchto stran. Určitě jsou nějaké příležitosti. Jen je vidět. A určitě jsou i hrozby, a není dobré je zametat pod koberec.

Když si vyhradíme chvíli času a napíšeme si na papír tyto čtyři položky – tedy jaké máme silné a slabé stránky, jaké máme příležitosti a co nám hrozí –, velmi nám to pomůže se zpří-

tomněním a zvědoměním toho, kde se ve svém osobním příběhu nacházíme.

Když takříkajíc „padá hvězda“, jde o meteory, které shoří v atmosféře, takže pozorujeme něco, co se odehrává prakticky nyní. Ale přání míváme i při pohledu na skutečné hvězdy na noční obloze. A tyto hvězdy jsou opravdu daleko. Některé až tak daleko, že právě teď už neexistují. My takovou hvězdu pozorujeme, můžeme si u toho něco přát, ale to, co pozorujeme, už právě teď není. Hvězda, kterou pozorujeme, existovala mnoho let před námi. Co je tedy nyní?

Přání, která u toho máme, ta se pro změnu týkají naší budoucnosti.

Jediný opravdu přítomný element v tomto procesu jsme my, právě teď.

Můžeme mít v budoucnosti nějaký cíl a je také dobré ho mít. Někam směřovat. Jak říkali staří Řekové, nevíš-li, který přístav je ten tvůj, pak není žádný vítr příznivý... Ale je třeba žít nyní. Protože právě teď zakládáme naši budoucnost, ta vzniká nyní. Pak to celé dává smysl.

Všechno je možné. Jdeme za svými cíli, směřujeme ke svým přístavům. Ty jsou někde v dáli, v budoucnosti, za obzorem. Ale kormidlo otáčíme nyní a plachty napínáme podle toho, jaký je právě teď vítr. Konáme podle toho, co je právě teď třeba. Právě teď, tady, na tomto místě.

Strach

Jana Farrington Douglas

Jsem rozená optimistka. Nejspíš po dědečkovi. Sklenici většinou nemívám jen plnou, ale radost z ní přetéká. A to tak, že se musím o energii a pozitivu, která očekávám, dělit. Vždycky jsem kolem sebe měla lidi, se kterými jsem se o radost ze života dělila, jinak bych té radosti měla tolik, že bych ji sama nezpracovala. Láska a radost ze života bylo vlastně to, co mě definovalo.

Láska a radost ze života bylo to, co mě definovalo. (Foto © Shutterstock.com.)

Studovala jsem čtyři naprosto odlišné obory VŠ, z toho rok na druhé straně světa. Dvakrát jsem objela Evropu stopem. Sama jsem se s batohem vydala na tichomořské ostrovy a o pár desítek let později do černé Afriky, odkud jsem si přivezla sirotka, co teď bydlí v Praze s mojí čtyřčlennou rodinou v kuchyni na zemi. Žila jsem s pilotem a prošla kolečkem tréninkových vzletů a přistání Boeingu 737 – jeho a jeho stejně starých, rozuměj dvacetiletých kolegů z ročníku. Rána za ránou, v jednu chvíli taková, že se nám pak kolečka už nechtěla zasunout a zpět vysunout a museli jsme chvíli létat nad mořem, než zase začala fungovat. Jezdím na motorce.

Všechno nové – ať už specifické jídlo dané oblasti, kulturní rozdíly, nová práce, noví přátelé, další studium, nový vztah – pro mě vždy bylo zábavnou výzvou. Jednou ze základních esencí mého života byl prostě vždy adrenalin.

Co se to tedy v posledních týdnech děje? Poznávám emoci, kterou jsem doteď neznala. Víím, že existuje, ale dotýkala se mě jen z vyprávění jiných. Asi jako když si čtete o Mariánském příkopu. Vííte, že existuje, ale je tak vzdálený, že když článek dočtete, je pro vás tak daleko, že vlastně jako by neexistoval. Není pro vás podstatný, váš život nijak neovlivňuje a tím pádem jako by ani nebyl.

„Poznávám emoci, kterou jsem doted' neznala.“ (Foto © Shutterstock.com.)

A najednou jedete lodí a pod vámi je skoro jedenáct kilometrů černé hloubky. Najednou je Mariánský příkop hmatatelný a vám se honí hlavou, co tam asi všechno je, a začne vás to zajímat. Vzrušení, zrychlený tep, otevřete Google a koukáte, co se může z těch hlubin vynořit, co vše tam lze najít a s čím byste se tam mohli potkat. Nepoznané se stává realitou.

A stejně tak si jeden den jdete lehnout a najednou zjistíte, že se z vašich hlubin vynořuje něco, co neznáte. Ležíte v posteli, máte zrychlený tep, potí se vám ruce a nevíte, co se děje. Najednou se něco, co bylo doposud vzdáleno a určeno někomu jinému, mění v každodenní realitu. Něco, co se mnou začalo žít. Pořád jsem to já, pořád jsem optimistka, pořád miluji adrenalin, pořád mě baví všechno nové, jen se k tomu něco přidalo.

Strach. Wikipedie říká, že strach je reakce na hrozící nebezpečí. Doprovázejí ho neurovegetativní projevy, zpravidla zblednutí, chvění, zrychlené dýchání, bušení srdce, zvýšení krevního tlaku, někdy husí kůže. Jde o normální reakci na skutečné nebezpečí nebo ohrožení, která má jedince připravit na útěk, únik nebo

obranu. Strach motivuje k vyhnutí se nebezpečí nebo k útěku před ním. Kde to není možné, tam se často strach mění v agresi.

Pro mě je ale strach něco úplně jiného. Pamatujete se na horor *Blair Witch*, kde bylo hlavním tématem to, že do konce filmu nezjistíme, kdo byl původcem všeho zla? Tak já tedy dodnes neměla strach, protože to, co ho ve mně mělo vyvolat, bylo poznané, a já se tudíž mohla rozhodnout, jak naložím se vzniklou situací. Popřípadě jsem se do takové situace sama dobrovolně vydala. A všechny situace, do kterých jsem se v životě dostala, jsem měla svým způsobem pod kontrolou (nebo jsem si to alespoň myslela). A tak jsem se na ně připravila. Ani nemyslím fyzicky, vědomostně nebo finančně (V třidvaceti jsem se taky rozhodla, že pojedu do USA hledat práci. Měla jsem rezervovanou letenku a dvacet dolarů.), ale psychicky. To mi dávalo převahu nad tím vším, co se mohlo stát. Protože ten můj strach, jenž pramení z nepoznaného a nemá nic společného s „jednoduchým“ strachem, který lze většinou díky připravenosti překonat, se objevil a nikam nezmizel, obávám se, že ani nezmizí. Najednou

„Šíření dezinformací ovlivňuje každodenní život nás všech čím dál víc. Je to silný, neznámý nepřítel.“
(Foto © Shutterstock.com.)

je to prostě tady. Mám strach. Ale nebojím se, že se konečně zabiju na motorce nebo že až pojedu zase do Afriky, někde zmizím. Protože je to strach z neznámého, je i ten strach nepopsatelný, neuchopitelný, a tudíž se s ním strašně špatně pracuje. Tentokrát se nejde na nic připravit, tak abych měla převahu. Je to takový zvláštní nekonečný tíživý pocit.

Možná je to tím, že to vůbec není strach o mě. Není to však ani konkretizovaný strach o moje děti nebo rodiče. Opět jde o to, že to není strach o nic konkrétního, co bych mohla svým rozhodnutím, rozhodnutím jednotlivce, ovlivnit. Je to strach z budoucnosti. Někdo by to možná nazval zodpovědnost, kdo ví. Přemýšlím totiž o tom, jak bude vypadat svět za rok, za deset let, za sto let. Co jsou dobrá rozhodnutí? Jaké budou mít tato rozhodnutí dopady na budoucnost? Na budoucnost našich dětí, ale i planety jako celku? Jakou sílu mají v dnešním světě dezinformace? Co může jedinec dělat pro to, aby budoucnost měla minimálně obrysy toho, co považuje za správné? Co je vlastně správné?

Pandemie byly a budou. Někdy zmizí jen tak, někdy jim k tomu pomůžeme a někdy jejich původce dostaneme tak nějak pod kontrolu. Zajímavé je, že obyčejný člověk nemá až do chvíle, než se slovo pandemie stane realitou, ani důvod takové slovo zkoumat nebo řešit. I kdyby však byl s touto možností seznámen, nelze se na ni díky variabilitě možností nijak moc dopředu připravit. Myslím tedy, že můj strach plyne z toho, že jsem v situaci, na kterou se nemůžu psychicky připravit, protože ji sama neovlivním a netýká se jenom mě. Jsem závislá na lidech kolem sebe a oni na mně. Tím nemyslím jen své nejbližší, ale společenství celé naší planety. (Což mi momentálně nedává moc nadějí na uplatnění svého neutuchajícího optimismu.) Většině dominantních společností a ekonomik našeho světa vládou populisté nebo diktátoři, jejichž vliv na utváření a směřování světa, jak po ekonomické, tak i ekologické a společenské stránce, je kvůli pandemii ještě více patrný. Tyto mocnosti mezi sebou už před několika desítkami zahájily informační války, které v posled-

ních letech nabraly spád díky umělé inteligenci, algoritmům a rozšířenosti sociálních sítí.

Šíření dezinformací ovlivňuje každodenní život nás všech čím dál víc. Je to silný, neznámý nepřítel. Nepřítel, dopady jehož působení nezná ani jeho tvůrce. Dokud šlo v osmdesátých letech o šíření dezinformací mezi několik stovek jedinců během několika let, byla to ještě legrace. Dnes ale stačí vypustit jednu dezinformaci a ta se během pár dní dostane k desítkám až stovkám milionů lidí, kteří se jeden pro druhého stanou extremisty a posléze nepřáteli, a je jedno, jestli bydlí každý na jiném konci planety nebo jsou manželé a sdílejí stejnou postel.

Dnes se neválčí pomocí zbraní, ale pomocí informací. A síla jejich vlivu se ukázala v době dnešní pandemie jako opravdu ohromující. Díky dezinformacím a jejich globálnímu dopadu můžeme nyní v našich „vyspělých“ civilizacích přijít nejen o místo na ekonomickém a společenském výsluní, dobrovolně předat vládu nebo třeba jen důležité strategické body

našich zemí dezinformačním mocnostem, ale můžeme i nechat zničit celou planetu. A to hned třeba milion lidí, a jedním způsobem. Stačí jen zvolit dost šílenou a uvěřitelnou historku, najmout nejlepší dezinformační tým z nejlepších... a tady končí můj optimismus a začíná můj strach.

Pandemie tedy přinesla lidem nejen strach popsaný ve Wikipedii, tedy strach z hrozícího nebezpečí – strach z nemoci a potažmo ze smrti. Jak říká moje nejlepší kamarádka, strach ze smrti je stejně nejspíš prapůvodem všech strachů, které jsou pak jen jeho odvozeniny. Kdyby neexistovala smrt, je tím nejhorším, co se nám může stát, úlek. Pandemie přinesla některým lidem i prozření, kam spěje náš svět, a to nepomine ani ve chvíli, kdy pomine pandemie.

Možná však, jak si dezinformace hledají své oběti, jsem i já obětí nějaké mýlky a je to celé jen v mojí hlavě. Takže je-li někdo optimista a ještě ho nenapadlo být kvůli něčemu ve stresu a zažívat strach, je všechno v nejlepším pořádku.

„Dnes se neválčí pomocí zbraní, ale pomocí informací.“ (Foto © Shutterstock.com.)

Domy strachu

Filip Štojdl

„Neboj se, já jsem tě vykoupil,
povolal jsem tě tvým jménem, jsi můj.
Půjdeš-li přes vody, já budu s tebou,
půjdeš-li přes řeky, nestrhne tě proud,
půjdeš-li ohněm, nespálíš se,
plamen tě nepopálí.“

(Izaiáš 43:1–2)

V přítomnosti pohleďte na své tělo a pomalu dýchejte. Ano, je tu třeba strach, ale je zde i něco jiného. Tíha našich kostí a svalů, započtená o 27 gramů dechu, zatnutá modlitba mezi prsty a břichem, kde se tak často dožadujeme odvrácení bolesti, aniž bychom pomysleli na zakřivenost času a druhé lidi, s nimiž jsme i takto spojeni. Vnímejte a nesudte ten netrpělivý podmanivý strach z nepřijetí, pálivě se sunoucí v žilách na předloktí k dalšímu ránu nebo roku,

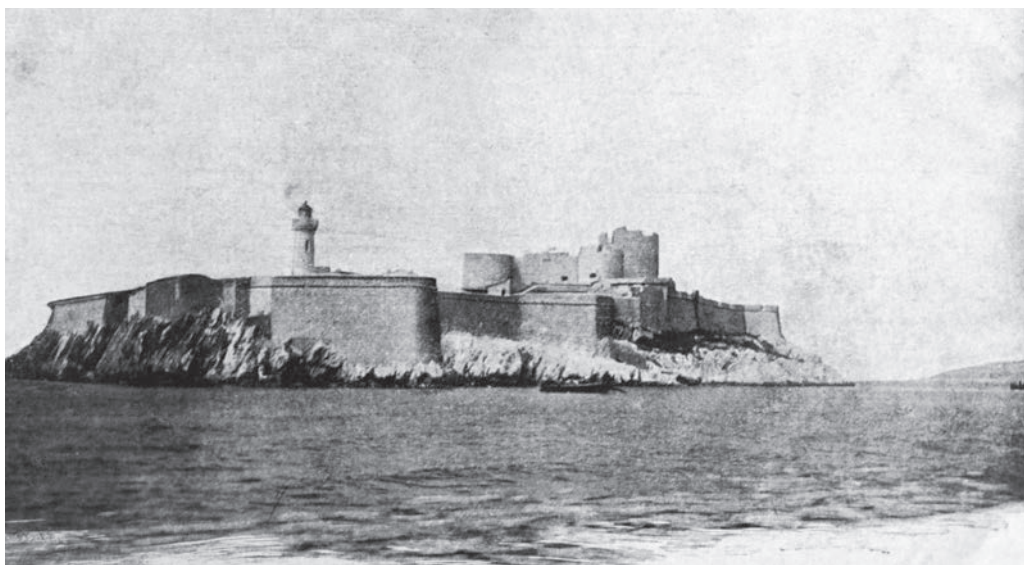

Aragorn položil ruku blízko k Narsilu, meči, kterého se celý život děsil pro to, jak připomínal otcovu krev. (Foto © Shutterstock.com.)

pozorujte míjející – zdánlivě prázdné hodiny s pohledem upřeným k displeji, odkud nic nepřichází, a podívejte se tam, kde jsou nyní jen rozespalá a tápající divadelní kukátka místo očí, neschopná jediného vlídného pohledu k sobě samému, neschopná tvořit a radovat se. A vraťte tam nyní s laskavostí svůj jedinečný

Milada Horáková vzepjala svou šíji s pohledem upřeným na dav zakalený závistí a její oči nevyhasly žádným zhořknutím. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Jsme velmi podobní hraběti Monte-Cristo a jeho útěku z vězení. (Foto © Shutterstock.com.)

a nádherný pohled, abyste jím požehnali životu, který, ať byl jakýkoliv, je nyní dobrý.

Jsou to dávné lidské příběhy vyprávějící o příšerách a vykoupení láskou. Přitahují nás tak silně, jak sami toužíme po překonání vnitřních útrap a nesvobody strachu. Vnímáme, jak moc nás spoutává právě běsnící mysl, traumatické vzorce, které se hlásí o slovo v ty nejméně vhodné okamžiky. Někdy nás dokonce tento děs přiková ke skále, jako by to měl být náš věčný osud. A přitom nám mezi horizontem a špičkou nosu nedochází, že se už účastníme tím, že pozorujeme přítomnou krásu a oceňujeme život, včetně vlastního zázračného těla. Ranní východ slunce, chleba s cibulí a olivami, horká voda ve vaně, vůně kávy, jemná deka, která nás přikrývá. Jen několik zázraků, které nám zvesedněly a pro strach je nedovedeme vnímat.

Tak jako Aragorn položil ruku blízko k Nar-silu, meči, kterého se celý život děsil pro to, jak připomínal otcovu krev, tak i Zahradníček vzal slovo a popsal *Dům strach* v devítiletém žaláři bez naděje spatřit svou ženu a syna. S dcerami, které zemřely mezitím na otravu, se směl rozloučit ve čtrnáctidenní přestávce svého trestu a pak zase musel hned zpět, na dalších pět let těžkého kriminálu. Také Milada Horáková vzeplala svou šíjí s pohledem upřeným na dav

zakalený závistí a její oči nevyhasly žádným zhořknutím. Nalezla v sobě odvahu tak silnou, že ani oprátka jí nevzala sebeúctu a schopnost povzbuzovat druhé k životu. Má oblíbená fotografka Diane Arbusová zaostřila svou zrcadlovku s bleskem na ty, kteří měli zůstat zamířeni a především potichu, za zdmi ústavů, na lidi, které třeba nechtějí vidět církve, protože se jim nehodí do konceptu.

A po tisících bych mohl pokračovat ve výčtu žen a mužů, kteří se odvážili čelit strachu. A nakonec bych napsal i vaše jména a jméno svoje, jakkoliv si v tom třeba připadáme nemožní. Protože domy strachu jsou zdi nářků uvnitř zborceného chrámu, kterými po hranách obcházíme, často klesající, a hledáme odvahu, která je sebezpřekračujícím skutkem milosrdenství. Je to však vždy krok do neznáma, krok do tmy na pokraji srázu.

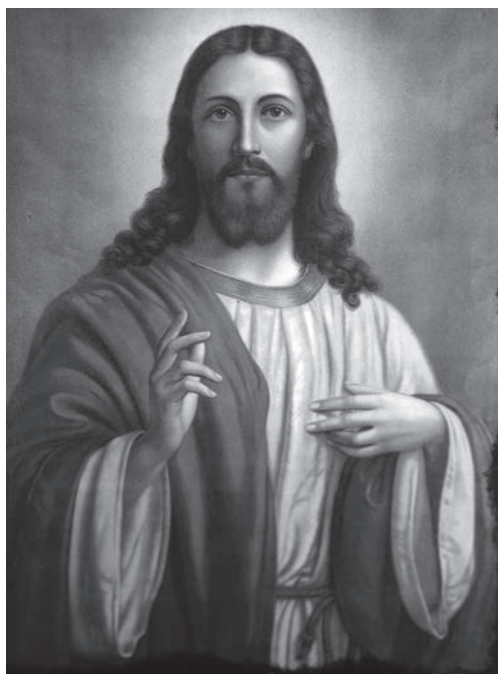
Dnes čelíme obrovskému tlaku na to, abychom dospěli a stali se celiství. Tento proces je velmi úzce spjat s obavami o život a s věcmi, kterým musíme pohlédnout do očí, aniž bychom věděli jak, s kým a kde vůbec začít. Jsme v tomto velmi podobní hraběti Monte-Cristo a jeho útěku z vězení. I nás pohání touha vrátit se a změnit minulost. Je zcela na místě si přiznat, že naší motivací nejsou jen dobré úmysly, ale také chtěná

satisfakce. Domnívám se, že pokud nám i morálně pochybné věci pomáhají v takovém procesu, je nutné je použít a nebát se jich, protože tady jde o život. Pohleďte na ty, kteří vyhledali Ježíše, a pohleďte na to, co je k němu přivedlo.

Může nám být čtyřicet, padesát i více let, a přesto tápeme po zdrojích primárně mimo sebe, jako když jsme byli dětmi. Uzdravení od strachu a bolesti však zřejmě neleží daleko od nás. Pravděpodobně takovému zdroji uvnitř sebe sama vůbec nedůvěřujeme nebo o něm nemáme ani tušení, stejnou měrou, jako nás stále nenasytila veškerá podpora zvenčí. Stále vyžadujeme, aby nás někdo akceptoval. Na akceptaci okolí jistě není nic zlého, dokonce patří k zásadním zdrojům života, ale zahráváme si velmi s naší důstojností, pokud si nejsme ochotni poskytnout soucit také sami. Kolem mohou přšet zázraky z nebe a nás mohou ovívat v královském paláci, ale neuvěříme-li ve své dary, kterých se nám dostalo, zůstáváme oslepení a škrábeme do zdi vedle odemčených mříží.

Gestalt terapie popisuje zralost jako místo niterné podpory. Je to schopnost postavit se na vlastní nohy, jak uvádí Frederick Perls. Je to odvaha opustit dědičná zranění po matce a otci a žít svůj život. Tento psychologický přístup je toho názoru, že každý člověk je schopen sebezpřekročení a otevření se skutečnosti. Dobrá terapie i dobré náboženství tvrdí, že nejsme pasivními pozorovateli vlastního úpadku, ale aktéry vnitřního rozvoje jedinečnosti a darů ve prospěch společenství.

Evangelium se dívá na člověka jako na místo zrození a obnovy. Ježíš před sebou nevidí mrzáka, zloděje nebo děvku, ale přítomného muže nebo ženu. On ví, že jsou dětmi Božími. A chce-li je očistit a uzdravit, pak proto, aby si toho byli vědomi. Ježíšova léčitelská praxe používá slovo a dotyk velmi prostě, a přece s takovou vehemencí. Jeho cílem je nás přivést k této zvláštní chvíli. Ano, přesně tak nazval můj oblíbený polský básník Czesław Miłosz přítomnost: „Zvláštní chvíle v mnohasetletých dějinách náboženství!“ Prozřetelnost rozhodla, že otupí ostří kázání i teologických traktátů – a zůstane jenom poezie jako nástroj vědomí člověka přemýšlejícího o posledních věcech. „Pozornost bez jakékoliv příměsi je modlitbou.“

Padající a zmítaní básníci a básnířky. Jejich hlas zní jako kacířské rouhání. Ve své zdánlivé nepřijatelnosti ukazují daleko za sebe, tak jako to činil třeba Ježíš. (Foto © Shutterstock.com.)

Kolik básníků našlo v pravidle Simone Weilové opodstatnění své práce! A tak je nevázaná a běsnící civilizace, svolávající na sebe odsouzení ze strany duchovních, ve svém umění schopna přinášet dar víry.

Poezie, jakkoliv je přezíraná, má obrovskou moc podtrhnout židli, na níž sedí naše všehoschopná mysl. Zůstala tady, zatímco jsme se v promořenosti světa všemi náboženstvími stali imunní, a tak snad zbývají ti, kterým se uvěřit dá. Padající a zmítaní básníci a básnířky. Ano, jistě. Bolí, štípou, jsou často nesrozumitelní a jejich hlas zní jako kacířské rouhání. Ve své zdánlivé nepřijatelnosti ukazují daleko za sebe, tak jako to činil třeba Ježíš.

V přítomnosti pohleďte na své tělo, na tu nejtajemnější báseň, kterou napsal Bůh, a pomalu dýchejte. Ano, je tu třeba strach, ale je tu i něco jiného.

Filip Štojdl je duchovní Církve československé husitské.

Kolego

Markéta Lisá

A teď, Kolego?

Kdo?

Strašidlo.

Hele, zmenšuje se.

Musíš říct, aby se objevilo, musíš říct, pane Kolego.

—

*Dobré ráno,
dáš si čaj nebo kávu,
kde je Viky?*

ňam ňam ňam

A vrátí se?

Así jo.

Na stole je konvice s čajem a dva hrnky.

Konvice je žlutá.

Všechno je ohraničené tmavou linkou.

To se ti dnes zdálo?

Viky se vrátí, je barevný, je super.

Je hodně zelený, snadno splyne.

—

Viky se rozhlédl, nic mu nebylo jasné a tak letěl někam do tmy.

Je to příjemné, řekl a splynul se stromy.

Nesmíš se bát. Neboj. Nebojím se.

Začíná rozhovor.

a říkal, no co čumíš, a odkud to máš?

od bráchy

aha, no nazdar.

na a sypej dom, beztak tě hledaj, to víš žejo

Dva kroky doleva, špičku boty do hlíny,

a stojím tu

a stojím a počkám si, ono to nějak dopadne.

veliký, takhle.

to ti nikdo nesní, teda nežere.

nemáš hlad? já jo.

hele tak zítra.

—

dobrou

dobrou

—

*Dobré ráno,
dáš si čaj nebo kávu,
Viky je venku,*

ňam ňam ňam

—

*ahojte tak jsem tady
jasan
boží
máš to?
plný kapsy.*

—

dobrou

dobrou

—

ňam ňam ňam

—

huhuáááááááááá

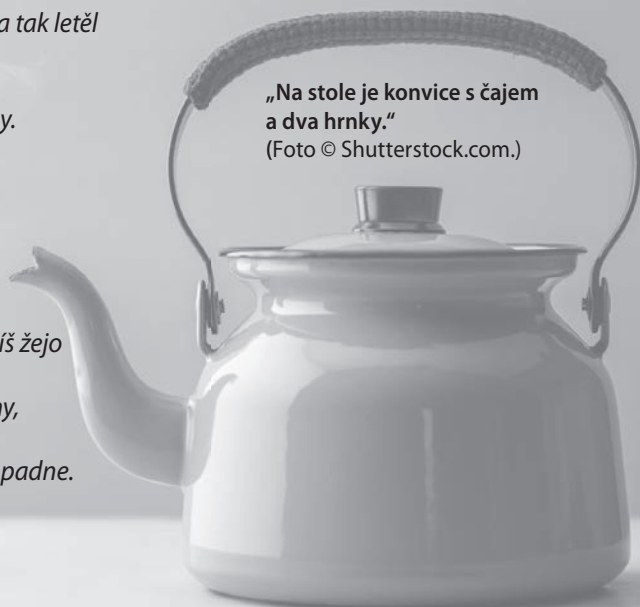
tady tady pane Kolego!

děsně se bojím, ale děsně!

ňam ňam ňam!!!

**„Na stole je konvice s čajem
a dva hrnky.“**

(Foto © Shutterstock.com.)

Slunečnice a planoucí kalich

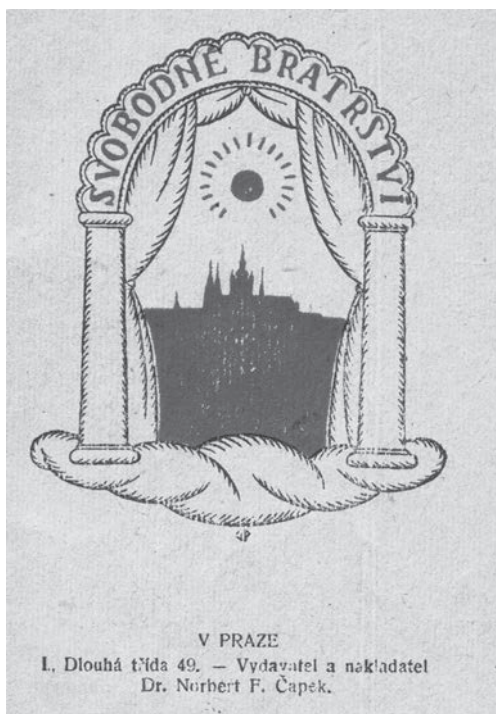
Ke vzniku a vývoji hlavních symbolů českého a světového unitářství

Kristýna Ledererová Kolajová

Slovo symbol pocházející z řeckého výrazu *symbolon*,¹ překládaného jako znak či znamení, má dosud v podstatě původní obsah: myslíme jím určitou značku, která odkazuje na nějaký konvenční nebo tradiční význam. Symboly nemusí být nutně vizuální, vždyť třeba naše řeč, jazyk, kterým mluvíme, je vlastně obrovský ucelený soubor symbolů, které používáme pro označování věcí, jevů a podobně. Pravda ale je, že si velmi často symbol v mysli automaticky spojujeme právě s vizuálním ztvárněním něčeho. S postupem času se pak v rámci symbolů utvořilo mnoho dalších samostatných kategorií a jednou z nich jsou i grafické značky, loga, jež nějakým zjednodušeným, schematickým a zpravidla jen dvourozměrným znakem vyjadřují identitu a často i nějakou základní charakteristiku jedince nebo společnosti.

To není záležitost nijak moderní, mezi první grafické značky můžeme počítat třeba již pečeti nebo erbovní či domovní znamení. Zvyk užívat nějakou osobní (dnes bychom řekli firemní) značku se udržel v oblibě dodnes a je velmi masivně rozšířený. Symboly v tomto pojetí se v našich životech vyskytují zejména kvůli prezentaci a propagaci, protože v mysli člověka se lépe fixuje vjem, který je kombinovaný: tedy například slyšíme název a zároveň vidíme logo, které ještě ideálně upozorňuje na nějaký důležitý rys či vlastnost daného subjektu. Takovou organizaci či podnik si zapamatujeme lépe než ty, jež logo nemají. Většina společenství, společností, institucí a firem proto má své jedinečné logo, vizuální značku, kterou používá spolu s názvem.

¹ Řecké *symbolon* je odvozeno od slovesa *sym-ballein*, tj. shrnovat, dávat dohromady, a původně patrně znamenalo jakýsi průkaz totožnosti (latinsky *tessera hospitalitatis*): dva partneři rozlomili hliněný předmět, a když jeden z nich potřeboval poslat třetí osobu k partnerovi, dal jí na cestu svoji polovinu. Když se obě přiložily k sobě, byla totožnost prokázána. V době před uzavíráním písemných smluv znamenal symbol v egyptském a helénistickém prostředí důkazní předmět pro uzavření smlouvy, pro identifikaci posla, přijetí peněz nebo zboží. V pozdější době byl nahrazen pečeti. Ve starověkém Řecku i Římě se jako symbola či *tesserae* označovaly různé odznaky a značky, které například znamenaly vojenskou hodnost, umožňovaly vstup do shromáždění, dávaly určité oprávnění a podobně.

Na nejstarších tiskovinách Svobodného bratrství se objevoval motiv Pražského hradu, zde konkrétně na obálce zpěvníku z roku 1923. (Archiv NSČU.)

V případě unitářských společenství to platí stejně a způsob, jak to či ono společenství ke svému symbolu, logu, vlastně došlo, i jeho význam, tedy to, co jím veřejnosti říká, bývají velmi zajímavé a často i významné z hlediska historie dané komunity. Pojďme se proto nyní krátce podívat na dva pro nás nejdůležitější unitářské symboly: na planoucí kalich jako mezinárodně užívaný znak unitářů a také na náš vlastní znak, jímž se prezentujeme jako čeští unitáři. Bude-li chtít postupovat chronologicky, pak znak českých unitářů je (pro někoho možná překvapivě) z těch dvou ten starší. Začneme tedy jím.

OD KOMENSKÉHO KE DVĚMA SLUNEČNICÍM

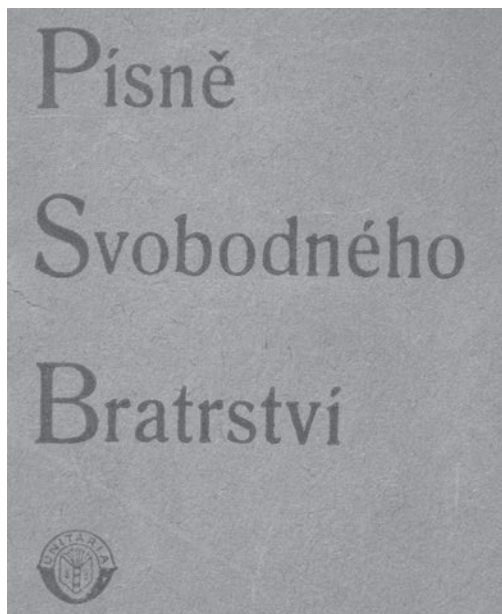
Bohužel nemáme dosud probádané žádné archivní prameny, z nichž by bylo možné vyčíst, kdo je ideovým tvůrcem našeho znaku, kdy byl vytvořen a kdo jej převedl do grafické podoby. V našich nejranějších dějinách používala Společnost svobodného bratrství několik různě pojednaných znaků. Na nejstarších dochovaných tiskovinách (například první vydání zpěvníku z roku 1923, pozvánky na některé slavnostnější akce a podobně) ještě ale žádný použit není, je

Razítko v pamětní knize Svobodného bratrství reflektující Komenského motiv. (Archiv NSČU, kart. 30, pamětní kniha SSB, 1927.)

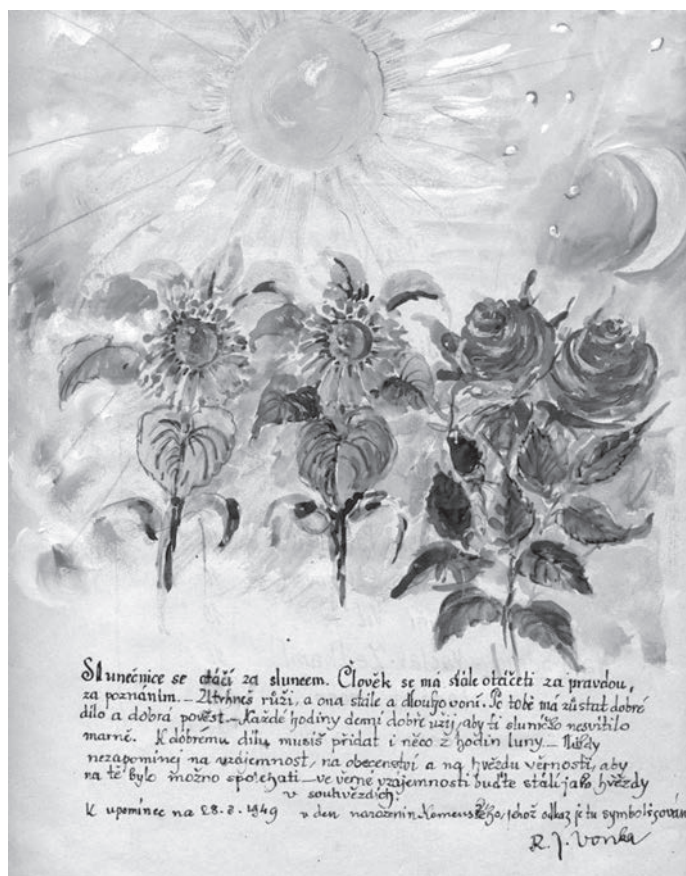

Komenskému Vonkou připsaná pečeť, respektive její otisk, zjevně předloha znaku Svobodného bratrství. (Archiv NSČU.)

První užívaný znak Svobodného bratrství byla otevřená kniha. (Archiv NSČU.)

na nich symbol Prahy, Pražský hrad. Na druhém vydání zpěvníku z roku 1926 je již znak, ale ještě ne ve své nejvýznamnější podobě, která se pak vyvíjela kontinuálně do dneška: je na něm nastojato rozevřená kniha otočená hřbetem k divákovi, která nese na straně obálky písmeno S a na poslední straně pak písmeno B. Kniha je orámovaná zhruba do kruhu, dolní polovinu tvoří tmavé písmeno U, horní oblouk je světlý, s nápisem Unitaria. Nás ale z dnešního pohledu nejvíc zajímá razítko, které vedení Svobodného bratrství používalo nejpozději od roku 1927, ale pravděpodobně již o něco málo dříve, a z něhož se později vyvinul náš současný symbol. Je to poměrně výpravný emblém a jednoznačně svým obsahovým i grafickým ztvárněním vychází jako ze vzoru z otisku pečeti, kterou údaj-

Symbolika na Komenského údajné pečeti Vonku inspirovala i k vlastnímu výtvarnému zpracování.
(Obr. převzat z: www.prostor-ad.cz/pruvodce/praha/sporilov/ostatni/vonka.htm.)

ně používal Jan Amos Komenský.² Z pozdější doby (pravděpodobně někdy mezi lety 1940 až 1950) se v archivu NSČU dochoval tištěný leták, nazvaný Symbol čs. unitářů, věnovaný popisu našeho pozdějšího znaku, a v něm hned v úvodu naši předchůdci tuto podobu prvotního loga Svobodného bratrství s Komenského dílem hrdě potvrzují: „Základní motiv znaku čs. unitářů je vzat z Komenského pečeti, znaku bratrství, ke kterému Komenský patřil.“³

Zde se musíme na chvíli zastavit. Unitáře, tehdy ještě Svobodné bratrství, na tento symbol navedl Rudolf Jordan Vonka (1877–1964),⁴

2 Vlastní Komenského pečeť je známá z několika otisků, z nichž zřejmě nejstarší se nalézá na jednom z dokumentů z tzv. archivu Matouše Konečného, uloženého dnes v muzeu v Mladé Boleslavi.

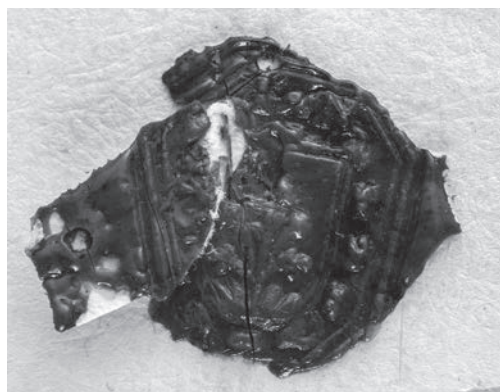
3 Archiv NSČU, kart. 13, tištěný leták, formát A6, ke znaku čs. unitářů.

4 Jeho pozůstalost spravuje Literární archiv Památníku národního písemnictví.

Čapkův přítel a mladší vrstevník, učitel a diplomat, který se hodně zabýval osobností Komenského. V letech 1920 až 1925 pracoval jako tajemník tiskové služby na československém vyslanectví v Nizozemí. Jeden z jeho komeologických textů, *Ženy ze života a díla Jana Amosa Komenského*, vydalo v roce 1926 právě nakladatelství Unitaria.

Téměř přesná shoda s pečeti Vonkou připsanou Komenskému⁵ je zjevná. Pečeť i razítko Svobodného bratrství mají tvar pravidelného osmihranu, uvnitř něhož je znázorněn motiv dne a noci symbolicky zastoupený zářícím sluncem a měsícem s hvězdami, pod kterými na trávníku či palouku vykvétají u Komenského tři, ve Svobodném bratrství čtyři květiny. První dvě rostliny zleva, tedy pod sluncem, jsou

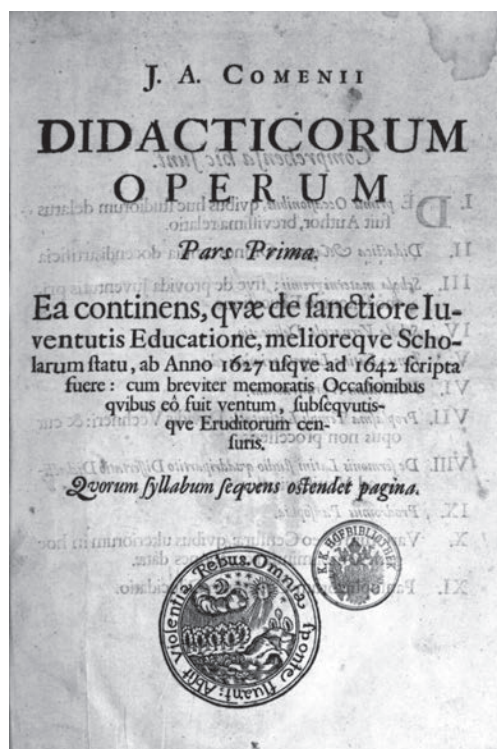
5 Komenskému ji kromě Vonky bez bližšího vysvětlení připisuje také Josef Wolf, *Jan Amos Komenský, osobnost dneška*, Praha: Unitaria 1992.

Existuje minimálně ještě jedna (odlišná) pečeť připisovaná Komenskému, ta na této fotografii, ze sbírek Muzea Mladoboleslavsko. Magistr Pavel Sosnovec z tohoto muzea k tomu uvádí: „V Archivu Matouše Konečného je uložen dopis, který zaslal Konečnému Jan Stadius (v exilu kazatel v Lešně, konsenior Jednoty bratrské), student univerzity v Herbornu a tamější spolužák Komenského. Dopis z 24. 7. 1611 je zpečetěn otiskem typáře s monogramem I (A) N. To ale nebyl Stadiův pečetní typář, používal jiný. Na oné pečetě je motiv rostliny. S interpretací, že Stadius si jednorázově půjčil od spolužáka Jana Amose typář, aby dopis uzavřel a mohl předat k odvezení do Boleslavi, přišla jako první Markéta Růčková, autorka II. svazku edice Archivu M. Konečného – Studium a korespondence kněžského dorostu Jednoty bratrské v letech 1610–1618, Praha 2014. Mezi komeniologů bylo přijato jako velmi pravděpodobné, že je to právě Komenského pečeť. Tomu nahrává i fakt, že nikdo další se stejným či blízkým monogramem mezi skupinou českobratrských mladíků na studiích nebyl.“ (Foto Martin Frouz, komentář Pavel Sosnovec, Muzeum Mladoboleslavsko.)

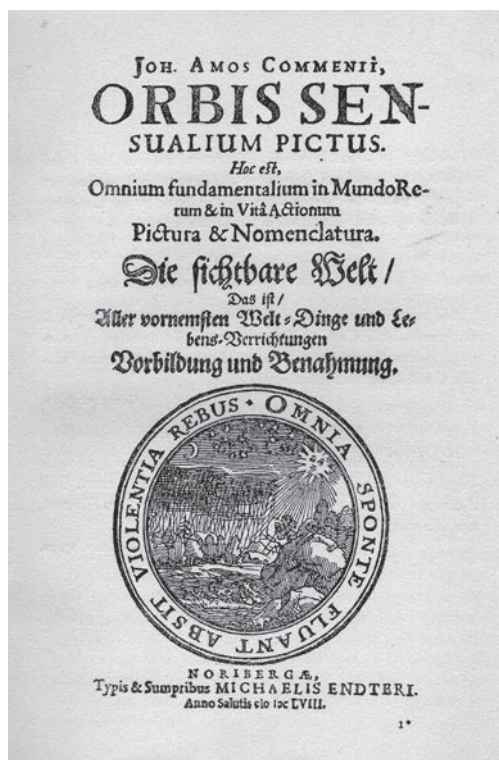
v obou případech slunečnice, rostlinu ve druhé polovině znaku Komenského určit nelze, nicméně její stonek v poslední čtvrtině délky větvi nese dva totožné květy, jen každý s okvětními plátky stáčenými jiným směrem. V razítku Svobodného bratrství jsou i v pravé polovině, pod měsícem, rostliny dvě, jsou to zcela totožné růže. Mezi spodními částmi stonků jsou v obou případech umístěna písmena, verzálkami ztvárněné iniciály: u Komenského J A C M a u našich předchůdců S S B P. Můžeme odhadovat, že v nejspodnější části výjevu z Komenského pečeti ještě navíc teče potok,

analogicky k výpravnějším znázorněním stejného motivu a Komenského oblíbeného hesla a pedagogického kréda „omnia sponte fluant absit violentia rebus“ (všechno ať volně jen plyne, buď násilí vzdáleno věcí), jež nacházíme na titulních stranách již prvních vydání jeho pedagogických spisů. (Například na jedné z titulních stran prvního souborného vydání pedagogických prací J. A. Komenského *Opera*

Motiv „omnia sponte fluant absit violentia rebus“ na titulní straně Komenského díla *Opera didactica omnia*, v Amsterdamu 1657. (Obr. převzatý z [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Title_page_of_John_Amós_Comenius'_Didactica_omnia_1657.jpg).)

Stejný motiv na titulu prvního, norimberského vydání *Orbis sensualium pictus* z roku 1658. (Obr. převzat z wikimedia.org.)

didactica omnia v Amsterdamu roku 1657⁶ nebo na titulu prvního, norimberského vydání *Orbis sensualium pictus* z roku 1658. Ještě

6 J. A. Comenii *Opera Didactica Omnia*, Comenius, Johannes-Amosius [VerfasserIn] Amsterdam: Impensis D. Laurentii De Geer, Excuderunt Christophorus Cunradus, & Gabriel à Roy, 1657, s. 7.

propracovaněji je pak motiv pojednán na některých rytinách. Základem je však vždy stejný výjev s krajinou: návrším či skalkou, potokem či jiným vodním tokem, stromovím a rostlinami, z jedné strany halen nocí, s temnělým nebem a symbolem měsíce a hvězd, z druhé pak prozařován sluncem. Zdůrazňuje přirozenost přírody a jejích cyklů a také myšlenku nenásilí, již byl Komenský velkým zastáncem.

Nejvýpravnější podoba tohoto motivu. (Obr. převzat z wikimedia.org.)

Slunečnice najdeme sice jen na již zmíněném osmihranu, pro nás je však důležité, že právě dvě slunečnice, samy o sobě, jsou naším nejstarším opakovaným motivem, symbolem, který nás provází již bezmála sto let, byť u těch nejranějších zpodobení slunečnic ještě chyběla rozdílná velikost, obě byly stejné a ještě s květy sklopenými dolů, nikoli otočenými ke slunci. Významovou interpretaci si můžeme jen domýšlet. Odkaz k Jednotě bratrské a učení Komenského je zjevný. Mají ale květiny zároveň poukazovat k bratrství a třeba i ústřednímu motivu Květinové slavnosti, kdy každý je vítán, každý je druhému bratrem? Velmi pravděpodobně ano.

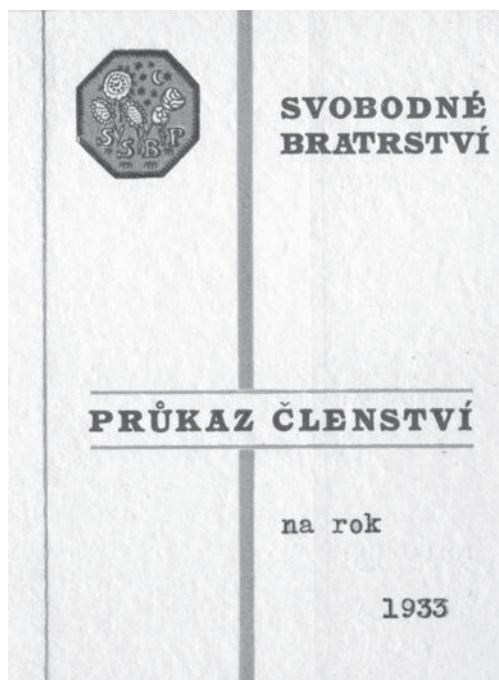
Ve znaku, který začala používat nově ustavená a státem uznaná Náboženská společnost československých unitářů v roce 1931 (a zároveň od té doby i Společnost svobodného bratrství, která zůstala zachována pro správu unitářského majetku), naši předchůdci motiv dvou slunečnic zopakovali, ale nově jsou

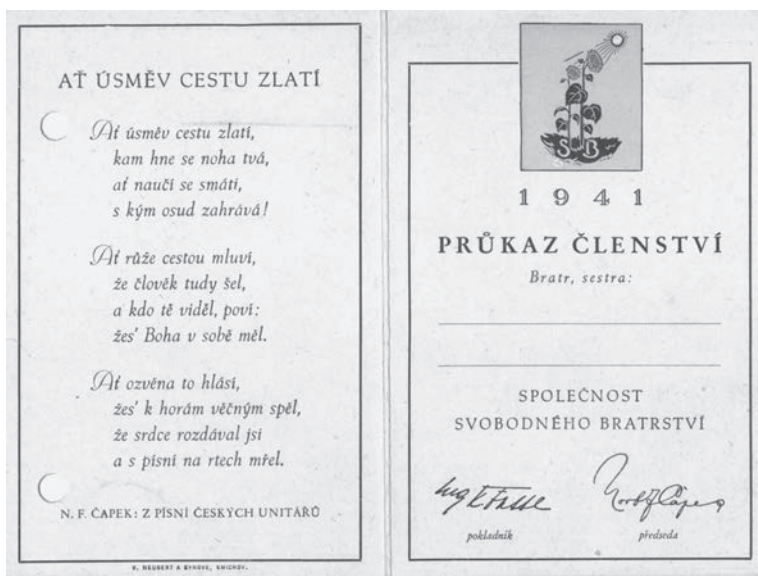
Znak, který začaly Společnost Svobodného bratrství i NSČU používat v roce 1931, v obou jeho podobách. (Archiv NSČU.)

obě rostliny již dominantním motivem, jsou mnohem detailněji propracované, jedna menší, druhá větší, a obě se shodně otáčejí svým květem vzhůru, jednoznačně orientované ke slunci, které je oproti slunečnicím znázorněné mnohem schematictěji a s výrazným proudem paprsků směřujícím diagonálně dolů, zalévajícím oba květy. Podle toho, zda se jednalo o znak NSČU nebo SSB, byla do půdy, z níž slunečnice vyrůstaly, vložena buď písmena S B, nebo písmeno U.

Ani k tomuto znaku nemáme dochovanou legendu, tedy jeho vysvětlení, nicméně základní ideu lze myslím bez obav ozřejmit slovy pozdějšího popisu, neboť slunce i menší a větší slunečnice zůstaly zachovány také v další, novější verzi znaku a pro tu již výklad máme: „Květiny-slunečnice se obracejí k slunci. Vpíjí do sebe životodárné paprsky slunce. Jsou ozářeny jeho krásou. Jsou prohráty jeho paprsky. Jsou živý z jeho zdrojů. Květiny symbolizují každého z nás. Jedna květina je větší a druhá menší. Každý člověk je jiný, je svůj, má své poslání na zemi, ale všichni jsou si rovni před Bohem, na všechny stejně svítí slunce boží lásky. Květiny

Na materiálech předtištěných ve vyšších nákladech se ovšem ještě několik let objevoval starý znak, jako na této průkazce. (Archiv NSČU.)

Poté, co NSČU začala používat v roce 1940 nový znak, najdeme také ještě několik let souběh s jeho starší verzí. (Archiv NSČU.)

symbolizují také muže a ženu.⁷⁷ Je nutné uvést, že i v době, kdy už existoval nový znak, se ještě několik let objevují starší, osmihranné podoby: například na kartičkách členských průkazů, což si osobně vysvětlují tím, že vedení společnosti nechtělo vyhodit předtištěné zásoby takových materiálů, zvláště když se jednalo o dvoubarevný tisk na karton, který jistě nebyl levný. Výše popsaná podoba znaku byla používána do konce roku 1939, ale stejně jako v případě osmihranu Svobodného bratrství se objevuje na některých propagačních materiálech i nadále, ještě několik let. Nově přepracovaná podoba, s již nám velmi dobře známým štítem, je oficiálně používána od ledna 1940 a mimo jiné se znak objevuje také poprvé na obálkách *Cest a cílů*. Zastavme se nyní u téhle verze našeho znaku podrobněji, protože obrazově se již nezměnila a užíváme ji dodnes. Navíc je to poprvé v naší historii podoba barevná, přesněji řečeno s předem promyšlenou a definovanou barevností a její symbolikou. Do té doby najdeme náš

znak sice monochromaticky tištěný v různých barvách (namátkou uvedme zlatou, stříbrnou, modrou, červenou, zelenou), avšak barva tisku byla volena s ohledem na celkové grafické zpracování toho kterého materiálu a nebyla nijak určena v legendě znaku. Jeho první ucelený popis byl formulován Václavem Rubešem (který ostatně dost dobře mohl být i grafickým tvůrcem jak znaku z roku 1931, tak tohoto posledního; oba jsou zjevně vypracované stejným autorem):

Podoba znaku používaná od ledna 1940. (Archiv NSČU.)

⁷⁷ Archiv NSČU, kart. 13, tištěný leták, formát A6, ke znaku čs. unitářů; kart. 33, strojopis k výkladu znaku. Velmi pravděpodobně jde o poválečné prameny související s drobnými úpravami znaku učiněnými někdy mezi lety 1947–1951.

Symbol čs. unitářů.

Základní motiv znaku čs. unitářů je vzat z Komenského pečeti, znaku bratrství, ku kterému Komenský patřil.

Štít je nám ochranou duchovních hodnot a všeho co je nám svaté. Štítu vévodí slunce, symbol Boha, nejkrásnější, nejstarší slovanský symbol Boha.

K slunci obracejí se květiny-slunečnice. Ony vpíjí do sebe životodárné paprsky slunce. Jsou ozářeny jeho krásou. Jsou prohřaty jeho paprsky. Jsou živý z jeho zdrojů.

Květiny symbolisují každého z nás. Jedna květina je větší a druhá menší a přece ta větší se nad druhou nevyvyšuje, ale naopak jakoby ji chránila. Tak také některý člověk je duchovně vyspělejší než druhý a přece nemá na druhého hledět shůry, ale má mu být ukazovatelem cesty a ochráncem a společně mají spět k vyšší dokonalosti. Každý člověk je jiný, je svůj, má své poslání na zemi, ale všichni jsou si rovni před Bohem, na všechny stejně svítí boží slunce lásky. Květiny symbolisují také muže a ženu.

Bůh nám posílá k poznání. Světlo a slunce je duchovní poznání. Teplo slunce je bratrská a sesterská láska a štěrnost těch paprsků zářících na všechny strany — to je symbol naší svobody. A ty květiny vyrůstají z živné, rodné půdy, která má na znaku podobu velkého U a znamená unitářství.

Do toho krásného U se vejdou všechny naše tužby, snahy a ideály a z něho mohou vyrůstat a šířit se po celé vlasti i daleko do světa.

Souměrnost písmene U nám představuje soulad, mír a spravedlnost.

I barvy znaku k nám mluví svou řečí. Zlatá barva je nám barvou slunce, jež je dárce a udržovatelem života na zemi.

Oranžová je barva vzletu a životního optimismu.

Červená je vyjádřením tepla, zánícení, odvahy a svobody.

Modrá je barva oblohy; barva klidu, naděje a očekávání a chladné rozvahy.

Heslo „Vždy s úsměvem“ je naše heslo. První jsme je u nás vyslovili. Od nás vyšlo, od nás zazářilo. Ať tedy zní dál: „Vždy s úsměvem“!

Oficiální tištěný leták k novému znaku NSČU. (Archiv NSČU.)

„Květinu přijalo české unitářství také do svého znaku. Vyvolilo si slunečnici. Unitářským znakem je štít modré barvy, v jeho středu jest umístěno velké červené U. V něm vyrůstají dvě slunečnice se zelenými listy. Korunní plátky květů mají jasnou barvu, žlutě oranžovou. Uprostřed horního kraje štítu je zlaté slunce, vrhající dolů své paprsky. Symbolický smysl unitářského odznaku je zhruba tento:

Štít vyjadřuje ochranu duchovních hodnot a všeho, co je nám svaté. Na štítu vévodí všemu slunce, starý slovanský symbol Boha. Vzhůru k slunci obracejí se slunečnice, jako by do sebe vpíjely životodárné paprsky sluneční, jež je ozářují a zahřívají. Jejich účinkem přeměňují se živné látky v půdě ve šťávy, jež proudí tělem květin a pomáhají tvořiti i nejvzdálenější buňky.

Květiny symbolizují nás lidi. Jedna slunečnice je větší a druhá menší, ale větší nevyvyšuje se nad menší sestru. Je silnější a je oné slabší ochranou. Silnější člověk nebo duchovně vyspělejší nemá na slabšího hledět spatra, ale má mu být ochráncem, pomocníkem a uka-

zovatelem cesty. Společně mají kráčet k vyšší dokonalosti. Každý člověk je jiným, je svůj a má své poslání na zemi, ale všichni jsme si rovni před Bohem, boží slunce lásky svítí na všechny stejně. Květiny symbolizují bratrství a sesterství a také manželství.

Bůh je nám vším: nejvyšším, nejmoudřejším, nejpravdivějším, nejspravedlnějším. Je naším světlem a sluncem, ke kterému tíhnou naše myšlenky, city a poznání. Kořeny našeho bytí jsou založeny v rodné půdě, která jest uložena na znaku mezi rameny písmene U. Jako dva ochranné sloupy stojí obě ramena po stranách obou slunečnic a spojují se v počáteční písmeno označení naší náboženské společnosti vyjadřující celek duchovního společenství, jenž jest duchovní ochranou a hradbou proti nepříznivým snad vlivům vnějšího světa. Souměrnost písmene U představuje soulad, mír a spravedlnost.

I barvy znaku mluví k nám symbolickou řečí. Zlatá barva je barvou slunce, dárce a udržovatele života na zemi. Oranžová je barva vzletu a životního optimismu. Zelená je výrazem na-

Znak s obměněným nápisem, nově se v raných 70. letech objevuje husovské „pravda vítězí“.

(Archiv NSČU.)

děje, hojnosti a štědrosti. Červená vyjadřuje teplo, zanícení a odvahu. Modrá je barvou oblohy, barvou klidu, důvěry a rozvahy.⁸

Oproti předchozímu pojetí znaku zde tedy přibyl štít, barevnost, a zejména natočení obou květů k sobě, což je z hlediska symboliky bratrství a mezilidských vztahů nesmírně důležitý detail. Od roku 1940 se náš znak proměnil už jen minimálně, přesněji řečeno po druhé světové válce. Někdy mezi lety 1947 až 1951 přibyl do spodní části štítu nápis VŽDY S ÚSMĚVEM, který byl počátkem sedmdesátých let nahrazen nápisem VERITAS VINCIT, odkazujícím k učení a ideovému dědictví Jana Husa. Na některých podobách znaku se později objevoval i v českém překladu, pravda vítězí, ale v současné oficiální podobě znaku užíváme původní latinské znění.

Ovšem znak nám nikdy nebyl věcí nedotknutelnou, v každé době existovaly četné variace a volné parafráze na jeho oficiální podobu, aniž by to nějak vadilo. Příkladem mohou být symboly na tištěných programech z let 1941/1942, z nichž přinášíme malou ukázkou. O tomto poměrně svobodném, neadorujícím přístupu k našim symbolům svědčí i závěrečná pasáž textu Václava Rubeše věnovaného symbolům:

8 Václav Rubeš, Kouzlo symbolu, *Cesty a cíle*, roč. 20, 1942, č. 7, s. 105n.

Vitráž se znakem NSČU z roku 1951.

(Foto KLK.)

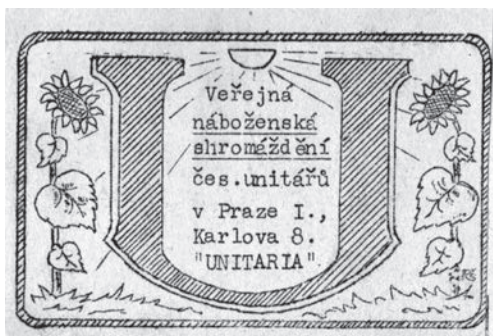
„Symboly a symbolické projevy v unitářství nejsou formou strnulou a neměnitelnou. Kdyby některý symbol pozbyl své životnosti a síly, že by příliš zevšedněl a stal se pouhou formalitou, unitářství by se nerozpakovalo od něho upustit a zvolit si nový způsob náboženského projevu. Protože každá doba, každý nový způsob života vyžaduje si jiných symbolů, nemůže unitářství, které chce být i zůstat i ve všech dobách náboženstvím pokrokovým, ustrnouti na formě, jež by se přežila.“⁹

KALICH S HOŘÍCÍM PLAMENEM JAKO POZNÁVACÍ ZNAMENÍ

Historie kalicha jakožto světového unitářského symbolu se začala psát téměř o dvacet let později než dějiny našeho znaku. Bylo to v době válečné a do opravdového obecného přijetí kalicha jako unitářského symbolu v USA, který se pak šířil dál, muselo uběhnout ještě několik desetiletí. Ale příběh, jenž stál na prapočátku, je myslím působivý a zejména v detailech poměrně málo známý (někdy navíc i zkreslovaný různými nepodloženými výklady), proto si ho připomeňme také.

Musíme začít v císařské Vídni, kde se 8. dubna 1898 v jedné z místních židovských rodin

9 Václav Rubeš, Kouzlo symbolu, *Cesty a cíle*, roč. 20, 1942, č. 7, s. 106a.

Loga z programů pražské obce, různé variace na náš znak z let 1940 až 1942. (Archiv NSČU.)

narodil Hans Deutsch, poměrně nadaný hudebník i výtvarník. Konec takzvaného dlouhého století byla doba kulturního i duchovního kvasu, ale také již v sobě nesla předzvěst budoucích celosvětových tragédií. Pro židovskou komunitu v Evropě obzvlášť. Hans se ve Vídni, kde prožil necelých čtyřicet let života, stačil oženit (tři dny před koncem roku 1937 si vzal o čtrnáct let mladší děvče Gertude), než musel těsně před obsazením Rakouska Německem v březnu 1938 ze země uprchnout.

Jeho novým domovem se stala Paříž, kde se živil ruční výrobou umělých květin, ale mimo jiné také kreslil karikatury a protinacistické vtipy na hitlerovské Německo. V bezpečí zde tedy nezůstal nadlouho, jen do doby, než Francii začali v květnu 1940 okupovat Němci. Hans Deutsch by byl téměř jistě jednou z osob, kterou by ne-

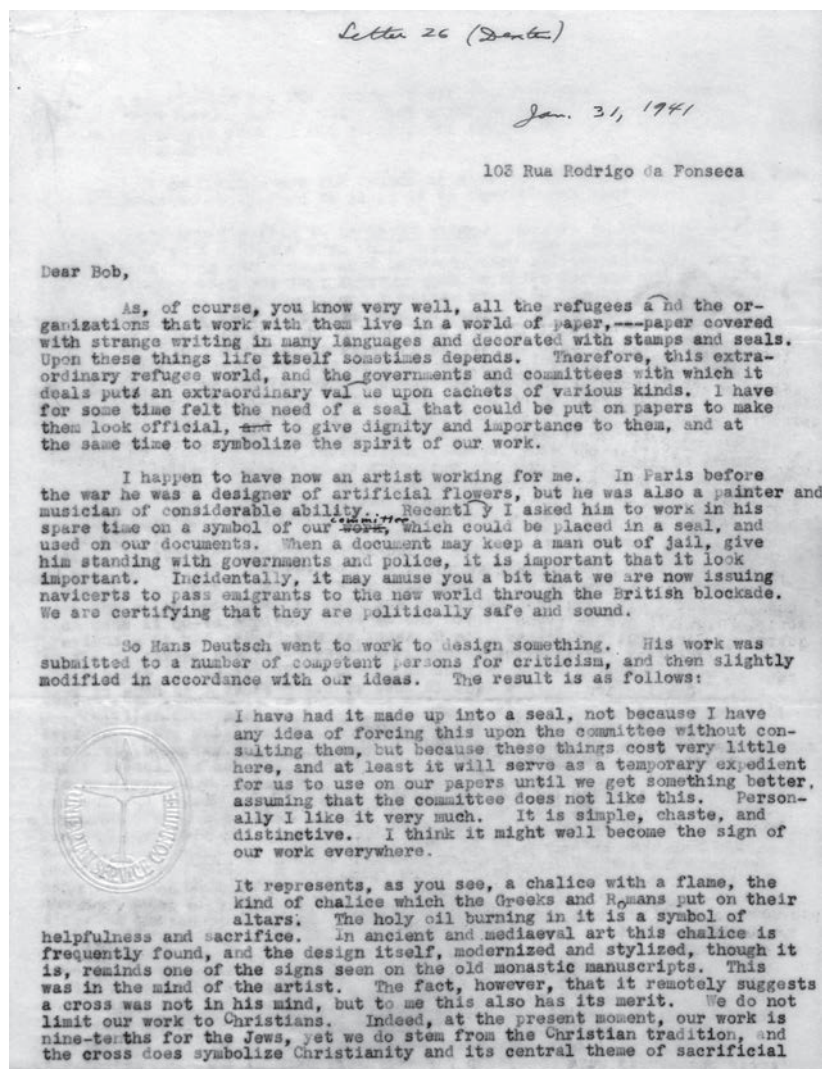
ušetřili, tedy raději včas utíkal dál, na jihozápad, do Lisabonu, jednoho z mála větších měst, které na západě Evropy zůstaly svobodné.

Zde koncem roku 1940 potkal dr. Charlese Rhinda Joye, unitářského duchovního a významného představitele AUA (American Unitarian Association), který po založení lisabonské kanceláře nedávno vzniklé Unitářské pomocné služby (USC, Unitarian Service Committee) tuto kancelář osobně vedl a pomáhal uprchlíkům. Hans Deutsch, sám uprchlík, se na nějakou dobu stal jeho asistentem.

Je mnoho popisů, jak na základě této spolupráce vznikla první podoba loga USC ve tvaru kalicha, ale myslím, že nejlepší bude dát slovo samotnému Charlesi Joyovi, který to poměrně podrobně popsal v dopise Robertu Dexterovi, tehdejšímu řediteli AUA:

„Milý Bobe,

jak samozřejmě velice dobře víš, všichni uprchlíci i organizace, které s nimi pracují, žijí ve světě papírů – papírů pokrytých divnými texty v mnoha jazycích, doplněných spoustou razítek a značek. Někdy na takových věcech dokonce závisí život. – Proto tenhle divný svět uprchlíků, i vlády a výbory, s nimiž se jedná, kladou velký důraz na známky prestiže všeho druhu. Už nějakou dobu jsem vnímal, že potřebujeme razítko, které bychom otiskovali na naše papíry, aby vypadaly oficiálněji, které by jim dodalo na vážnosti a důležitosti a zároveň by symbolizovalo ducha našeho díla. Stalo se, že pro mne teď pracuje jeden umělec. [...] Nedávno jsem ho požádal, zda by ve volném čase nevytvořil symbol našeho výboru, tak aby se z něj dalo udělat razítko na naše dokumenty. Jestliže je nějaký doklad schopný chránit člověka před vězením, zajistit mu dobré vztahy s vládou a policií, je důležité, aby také vypadal významně. [...] Výsledkem je tento návrh. Nechal jsem podle toho vytvořit vodoznak. Ne že bych měl v úmyslu vnutit to našemu výboru, aniž bych se s ním poradil, ale proto, že takové věci jsou tady velice levné a bude to alespoň dočasný prostředek, abychom měli něco na papíry, než získáme něco lepšího, pokud se to tedy výboru nebude líbit. Mně osobně se líbí velmi. Je to prosté, decentní a výrazné. Myslím,

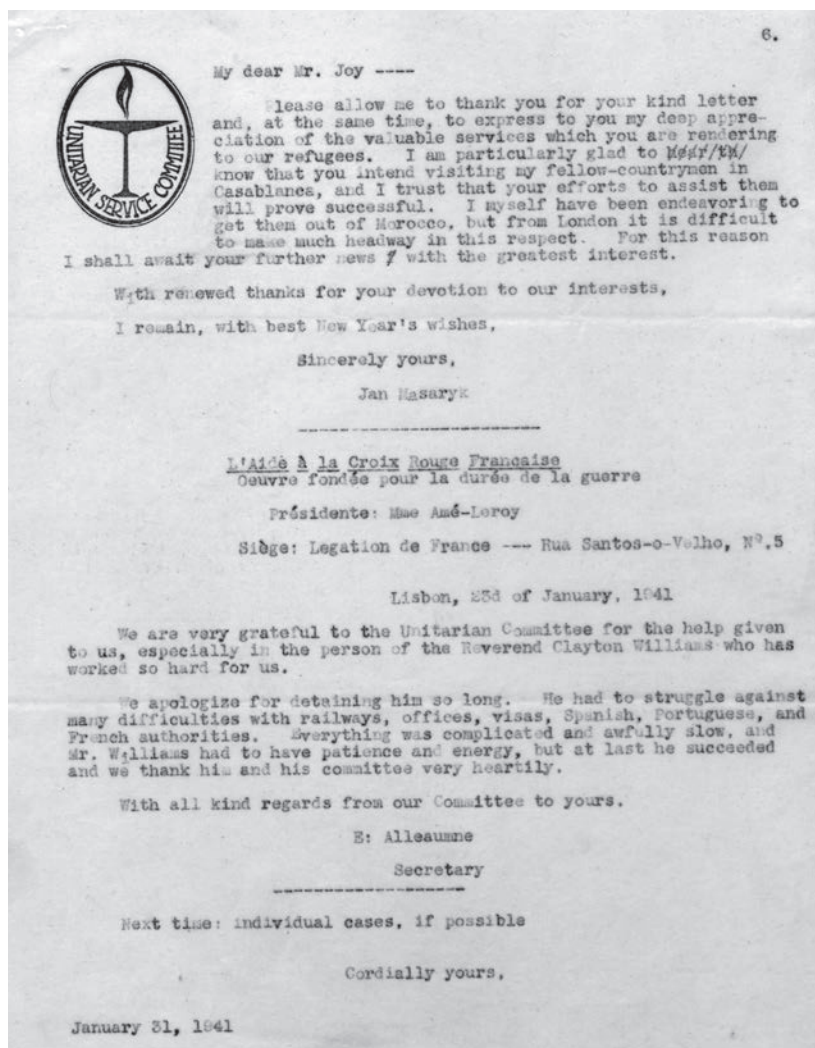
Joyův dopis
R. Dexterovi
z 31. ledna 1941
s vyobrazením
práve vytvořeného
loga USC ve
formě na dopise
vlevo dole
raženého reliéfu.
(Knihovna
a archiv
Harvardovy
univerzity.)

že by to mohlo být na všech našich dokumentech.¹⁰

Deutschův návrh bývá někdy mylně ikonograficky spojován s husitským kalichem, to je ale zcela chybný, ničím nepodložený výklad. Deutsch měl na mysli úplně jinou, mnohem starší paralelu, jak dokládá pokračování Joyova dopisu Dexterovi: „Jak vidíš, zobrazuje kalich s plamenem, kalich toho typu, jaký na své oltáře kladli Řekové a Římané. Posvátný olej, který v něm hoří, je symbolem prospěšnosti a oběti.

Takovýto kalich se často vyskytuje ve starověkém a středověkém umění a kresba samotná, v modernizované a stylizované podobě, připomíná symboly, jež vídáme ve starých mnišských rukopisech. To bylo také záměrem umělce. Jeho úmyslem ovšem nebylo, že to vzdáleně připomíná kříž, ale i to má pro mne svůj význam. Neomezujeme svou práci jen na křesťany. Devět desetin naší práce se nyní vlastně týká Židů, ale my vycházíme z křesťanské tradice a kříž symbolizuje křesťanství a jeho ústřední téma obětující se lásky. Posílám Ti též ukázkou samotné barevné kresby. Pan Deutsch říká, že by se podle této kresby daly udělat malé odznáčky, jak je

10 Dopis z 31. ledna 1941, originál dopisu je uložen v knihovně a archivu Harvardovy univerzity, bMS 347/49 (21), Joy letters to Dexter, January 1941 (seq. 17).

Hlavičkový
dopisní papír USC
s Deutschovým
kalichem
v korespondenci
s Janem
Masarykem.
(Knihovna a
archiv Harvardovy
univerzity.)

vidět v přesné velikosti na rohu papíru. Základ by měl být velmi světle stříbrtý, nikoli bílý.”¹¹

Hans Deutsch navrhl logo Unitářské pomocné služby v lednu, koncem měsíce jej Joy prezentoval ústředí AUA v Bostonu a v dubnu zde bylo oficiálně schváleno jako znak USC, přesně 1. dubna 1941.¹² Cesty jeho tvůrce a unitářů se ale díky rozešly, Hansi Deutschovi se podařilo díky pomoci přátel odplout z Lisabonu na

portugalském parníku SS Serpa Pinto, který přepravil k americkým břehům během několika desítek plaveb tisíce uprchlíků. Deutsch (také příležitostně používající doklady na jméno John Henry Derrick) se nalodil 12. června a 23. června se dostal do New Yorku.¹³ O několik měsíců později, koncem října 1941, v Americe požádal o státní občanství.¹⁴

11 Dopis z 31. ledna 1941, originál dopisu je uložen v knihovně a archivu Harvardovy univerzity, bMS 347/49 (21), Joy letters to Dexter, January 1941 (seq. 17).

12 Dopis z 13. dubna 1941, originál dopisu je uložen v knihovně a archivu Harvardovy univerzity, bMS 347/49 (21), Joy letters to Dexter, January 1941 (seq. 17).

13 American Jewish Joint Distribution Committee Archives, list or manifest of alien Passangers for the United, v soupisu na listě 4? pod číslem 23.

14 American Jewish Joint Distribution Committee Archives, list or manifest of alien Passangers for the United, v soupisu na listě 4? pod číslem 23. Declaration of intention no. 506516 z 22. října 1941. Podepsaný oběma jmény: Hans Deutsch, John H. Derrick.

Dvě vyobrazení antických obětních mis, z nichž tvarově i ideově vychází náš kalich. První je na kamenném reliéfu z Pompejí (převzat z wikimedia.org) a druhý je klasicistní zobrazení antického obětního rituálu. (Alamy photo, Robert von Spalarts, *Historical Picture of the Costumes of the Principal People of Antiquity and of the Middle Ages*, 1796.)

Oficiální podoba loga Unitářské pomocné služby. (Obr. převzat z Ghanda DiFiglia, *Roots and Visions: The First Fifty Years of the Unitarian Universalist Service Committee*.)

Unitářská pomocná služba záhy začala jím navržený kalich používat jako znak na dokumentech a oficiální korespondenci, znak na vozidlech a jako odznak pro pracovníky USC, zejména agenty.¹⁵ Bylo to skvělé vystižení služby pro druhé, přesně to, co USC od svého založení dělala. Její symbol se postupně začal šířit mezi americkými unitáři a postupem času se z něj stávalo ještě něco víc než jen tištěné logo – typická součást liturgie, tedy samostatný rituál

zapalování a zhasení kalicha známý po celém světě a z určitého úhlu pohledu i středobod našich shromáždění. K tomu, aby byl masivně používán mezi unitáři a univerzalisty byla ale ještě dlouhá cesta, o tom lze mluvit v podstatě až od počátku 80. let 20. století.¹⁶ Podíváme-li se třeba do vydání zpěvníku amerických unitářů *Celebration of Life* z roku 1964, nenajdeme v něm ještě žádná slova pro zapalování a zhasínání kalicha.

Obecně ke skokovému rozšíření kalicha jako grafického symbolu amerických unitářů (zatím neoficiálního) napomohlo jejich sloučení s univerzalisty v roce 1961, protože záhy poté se objevily přirozené snahy o grafické, symbolické vyjádření tohoto propojení, jejichž výsledkem bylo nakonec přijetí oficiálního loga. K tomu, abychom významově pochopili jeho vznik, je ale nutné uvést nejprve něco o univerzalistickém vkladu do této fúze.

Univerzalisté se od 20. let 20. století v USA potýkali s velkým odlivem členů. Jako tradiční americká křesťanská denominace museli čelit novým pohledům na svět a dynamickému šíření odklonu lidí od klasického pojetí víry. Přispěl k tomu i vznik humanismu jako myšlenkového proudu a poměrně rychlý růst jeho oblíbenosti. Další palčivé pochybnosti o tradičních podobách víry, a tedy i smysluplnosti přiná-

¹⁵ Ghanda DiFiglia, *Roots and Visions: The First Fifty Years of the Unitarian Universalist Service Committee*, Boston: UUSC 1990, s. 22.

¹⁶ Mark W. Harris, *Historical Dictionary of Unitarian Universalism*, Lanham: The Scarecrow Press 2004, s. 187.

ORIGINAL
(To be retained by
Clerk of Court)

UNITED STATES OF AMERICA 506516

DECLARATION OF INTENTION
(Invalid for all purposes seven years after the date hereof)

No.

STATE OF NEW YORK **AAF** In the **DISTRICT** Court
SOUTHERN DISTRICT OF NEW YORK **K** UNITED STATES NEW YORK, N. Y.

(1) My full, true, and correct name is **HANS DEUTSCH formerly John Henry Derrick**
(2) My present place of residence is **30 Bethune Street NY NY NY** (3) My occupation is **unemployed**
(4) I am **43** years old. (5) I was born on **April 8, 1896** in **Vienna Austria**
(6) My personal description is as follows: Sex **male** color **white** complexion **medium** color of eyes **hazel**
color of hair **gray** height **5** feet **5** inches weight **150** pounds visible distinctive marks **none**
race **white** present nationality **Stateless formerly Austria**
(7) I am **married**; the name of my wife or husband is **Gerturde** we were married **12/28/1937**
at **Vienna Austria** he or she was born at **Vienna Austria**
on **May 5, 1912** and entered the United States at **Never came to U.S.**
on **June 26, 1941** for permanent residence in the United States, and now resides at **unknown**
(8) I have **no** children; and the name, sex, date and place of birth, and present place of residence of each of said children who is living, are as follows:
(9) My last place of foreign residence was **Lisbon Portugal** (10) I emigrated to the United States from
Lisbon Portugal under the name of **Hans Deutsch**
on **June 26, 1941** on the **SS Serpa Pinto**
(11) Since my lawful entry for permanent residence I have **not** been absent from the United States, for a period or periods of 6 months or longer, as follows:
DEPARTED FROM THE UNITED STATES RETURNED TO THE UNITED STATES
PORT DATE (Month, day, year) VESSEL OR OTHER MEANS OF CONVEYANCE PORT DATE (Month, day, year) VESSEL OR OTHER MEANS OF CONVEYANCE
(13) I have **not** heretofore made declaration of intention: No. on in the
(14) It is my intention in good faith to become a citizen of the United States and to reside permanently therein. (15) I will, before being admitted to citizenship, renounce absolutely and forever all allegiance and fidelity to any foreign prince, potentate, state, or sovereignty of whom or which at the time of admission to citizenship I may be a subject or citizen. (16) I am not an anarchist; nor a believer in the unlawful damage, injury, or destruction of property; or sabotage; nor a disbeliever in or opposed to organized government; nor a member of or affiliated with any organization or body of persons teaching disturbance or opposition to organized government. (17) I certify that the photograph affixed to the duplicate and triplicate hereof is a likeness of the said and was signed by me. I do swear (affirm) that the statement I have made and the intention I have expressed in this declaration of intention subscribed by me are true to the best of my knowledge and belief: SO HELP ME GOD.
Subscribed and sworn to (affirmed) before me in the presence of me, the Clerk of said Court, at **New York NY** this **22nd** day of **October**, anno Domini **1941** hereby certify that Certification No. **2-915594** from the Commissioner of Immigration and Naturalization, showing the lawful entry for permanent residence of the declarant above named on the date stated in this declaration of intention, has been received by me, and that the photograph affixed to the duplicate and triplicate hereof is a likeness of the declarant.
GEORGE J. H. POLLER
By **K. S. DISTRICT**
U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE
IMMIGRATION AND NATURALIZATION SERVICE
(Edition of 1-19-41)

Deutschova
žádost o trvalý
pobyt v USA.
(American Jewish
Joint Distribution
Committee
Archives.)

Kalich s planoucím plamenem jako logo Americké unitářské asociace. (Obr. převzat z uua.org.)

ležení k církvím, vnesly do mysli mnoha lidí tragické události druhé světové války. To na druhou stranu uvnitř církevních organizací vyvolávalo nejrůznější pokusy nově definovat své poslání i učení, hledat autentické pojetí víry a cesty k lidem, vznikala četná obrodná hnutí. To se týkalo i univerzalistů.

Není smyslem tohoto textu popisovat z teologického hlediska proměnu, k jaké ve dvou poválečných desetiletích v univerzalistické církvi došlo, k tomu existuje dostatek publikací a věnujeme se tomu například i v modulu Teologie Unitářské akademie. V souvislosti s vývojem unitářských symbolů nás z toho zajímá jen jeden úzký segment: v polovině 40. let se

skupina mladých duchovních, čerstvých absolventů Crane Theological School, fakulty Tufts University, rozhodla začít aktivně pracovat na proměně univerzalistické církve. Svou skupinu nazvali Humiliāti¹⁷ podle vzoru středověkého italského obrodného mnišského řádu, s cílem vytvořit teologický základ pro rozšíření učení univerzalizmu přes hranice křesťanského pojetí. Mezi hlavní osobnosti této iniciativy, aktivní mezi lety 1945 až 1954, patřili například Gordon McKeeman, Richard Knost a Albert Ziegler.

Ponechme teď stranou otázku, nakolik se jejich přínos projevil v samotném univerzalizmu,¹⁸ ale všimněme si znaku, který skupina používala. Je jím kruh a v něm asymetricky ve spodní části vlevo umístěný kříž. Nevycentrováný kříž má symbolizovat to, že křesťanské hodnoty jsou pro univerzalisty stále důležité, ale už ne středobodem. Vše zahrnující kruh, v němž je kříž umístěný, značí samotný pojem univerzalizmus, představuje bezkonečnost, nikde není začátek ani konec, a znázorňuje i všeobíjající bratrství.¹⁹

Poté, co se unitáři a univerzalisté sloučili v jednu denominaci, začal *Midcontinental Messenger*, zpravodaj Středozápadní unitářské a univerzalistické asociace (Midwestern Unitarian Universalist Association), používat kresbu Betty Kingové, která graficky spojila právě výše popsané univerzalistické logo a unitářskými sbory čím dál četněji užívaný kalich (původně v oválu, postupem času umísťovaný i v kruhu), jen ho přesunula stejně asymetricky, jako univerzalisté užívali svůj kříž. Symbol univer-

17 Humiliāti byli středověkým křesťanským žebavým řádem, který vznikl ve 12. století v Lombardii. Propagovali obrodu církve, důraz na chudobu, prostý život a práci (neřídili se přísným mnišským životem, někteří měli i rodiny, s nimiž žili, soustředili se na pomoc druhým, pomáhali při stavbách klášterů a podobně). V roce 1571 byl zrušen papežskou bulou, ale ženská odnož řádu pokračovala v činnosti až do 20. století.

18 Zájemce o podrobnější informace mohou odkázat na dostupné odborné zdroje například v dokumentech webu Harvard Square Library on-line dostupných z: <https://www.harvardsquarelibrary.org/biographies/the-humiliati-reinventing-universalism-1946-1954/>

19 Převzato z původních dokumentů univerzalistických Humiliátů on-line dostupných z: https://www.harvardsquarelibrary.org/wp-content/uploads/2018/07/Humiliati_IN_HOC_SIGNO_VINCES.pdf

Znak homiliátů, reformního poválečného hnutí v univerzalistické církvi. (Obr. převzat z wikimedia.org.)

Od roku 1976 do roku 2014 používala americká Asociace unitářů a univerzalistů toto logo, které se promítlo do podoby mnoha kalichů užívaných při unitářských duchovních shromážděních po celém světě. (Obr. převzat z uua.org.)

zalistického kříže kalich ve své kompozici pohledově nese také. Z každého symbolu použila i kruh, logicky je propojila, zdvojnásobila kolem kalicha. Betty toto schéma vytvořila již v roce 1960, *Messenger* jej pravidelně na své obálky umísťoval od srpna 1962, ale už předtím se objevovalo na hlavičkových dopisních papírech i propagačních materiálech této asociace.²⁰ Pozdějšímu oficiálnímu logu UUA se výtvar B. Kingové velmi podobal. Symbol se líbil, byl stále častěji kopírován a šířen i v podobě drobných šperků, špendlíků do klop, ve sborových bulletiních a také ve výzdobě shromažďovacích prostor. Touto přirozenou cestou se mu dostalo velké

20 Viz např. Donald B. King, *The Symbol Story, Pioneer*, Geneva: UU Society of Geneva, 12. 9. 1976, zveřejněno v *Yet Another Unitarian Universalist*, vol. 1, dostupné on-line z: <https://www.danielharper.org/blog/?p=171>

Nyní používají američtí unitáři a univerzalisté logo jiné, ale opět vycházející ideově i tvarově z motivu kalicha. Nové logo představil tehdejší prezident UUA Peter Morales 14. února 2014. (Obr. převzat z uua.org.)

oblíby, až byl oficiálně schválen, v trochu upravené podobě, jako symbol UUA. Na dokumentech UUA se objevil poprvé roku 1976.²¹

Samotná UUA dnes používá jiné logo, ale symbol kalicha ve dvou kruzích se mezitím dočkal relativně rychlé oblíby v celém unitářském světě, a to postupně i v zemích, které se mohou honosit vlastní dlouhou unitářskou historií

a bohatou tradicí, jako jsme třeba i my nebo ještě výrazněji transylvánští unitáři. Jeho oblíbenost jistě napomáhá i to, že je nejen vizuálním, grafickým znakem, ale zároveň se stal i nedílnou součástí unitářské liturgie. Tato možnost kombinace loga a prožitku, kterou kalich umožňuje, je velmi působivá, až podmanivá, troufám si říci. Vzpomínám si, jak nám Sándor Kovács, unitářský duchovní a profesor dějin náboženství i unitářství na Protestantském teologickém institutu v Kluži, na prvním modulu Unitářské akademie v březnu 2018 vyprávěl, jak se jeho otec, taktéž unitářský duchovní, rozzlobil, když Sándor (který mimo jiné vystudoval unitářské univerzity v USA a Velké Británii) přišel s návrhem, že by zapalování kalicha mohli začít používat pro zpestření své tradiční liturgie. A v současnosti, zakončil Sándor svou vzpomínku, je to přirozený a oblíbený rituál mnoha transylvánských sborů.

A stejně jako náš český unitářský znak, i symbol kalicha se na své pouti unitářskou historií v průběhu let vyvíjel a vyvíjí neustále, což je žádoucí proces, navíc pro nás a naše pojetí víry i jejich symbolů nezbytný.

Planoucí kalich – náš symbol – krásným způsobem propojuje unitáře z celého světa.

²¹ Dan Hotchkiss, *Wartime Origins of the Flaming Chalice*, *UU World*, Boston: UUA, 1. 5. 2001.

Vnímání unitářských symbolů v obcích NSČU

Kristýna Ledererová Kolajová, Matěj Čihák

V rámci našeho tématu o unitářských symbolech jsme rozeslali do našich obcí dva dotazy s prosbou o odpověď. První se týká způsobu práce s unitářskými symboly v našich obcích, druhý se týká toho, jaký vztah mají k symbolům naši členové. Odpovědi na otázky vznikly po společném projednání v rámci místních správních sborů jednotlivých obcí.

Znak NSČU. (Převzato z unitaria.cz.)

Pracujete ve vaší obci aktivně s unitářskými symboly? Případně jak?

OUB:

Kdo přijde do brněnské obce, nemůže si nepovšimnout kovového plamenného kalichu na vyvýšeném místě a erbu se znakem slunečnic na čelní stěně. Dokud jsme neměli velký kovový kalich, který obdržely všechny obce, býval tento symbol u brněnských unitářů zastoupen v jiné podobě, například namalovaný nebo jako reprodukce. Znak českých unitářů, dvě slunečnice zalité sluneční září, jsme měli na nejvýraznějším místě vždy, a to i tehdy, když ještě brněnská obec neměla stálé sídlo a scházela se v krátkodobě najatých prostorách. Od té doby, co jsem začátkem osmdesátých let přivezla z ústředí vyšívaný erb se slunečnicemi na modrém plátně, putoval s námi všude. Poté, co máme svícen – plamenný kalich, umísťujeme jej do čela pronajatých sálů při našich Květinových slavnostech a jiných větších akcích.

Znak českých unitářů zpřítomníme jiným způsobem, abychom ten náš obecní nemuseli pokaždé sundávat ze stěny. Na naší „Staňkově“

si pro různé druhy programů upravujeme různě i prostor: Na páteční shromáždění obvykle v uspořádání „školičky“ se židlemi v řadách za sebou, plamenným kalichem v čele, nyní častěji spolu s menšími kalíšky, které od něj zapalují účastníci během shromáždění. Na středeční besedy a jiná setkání připravujeme kruh židlí s kalichem na menším stolku uprostřed, tedy centrální uspořádání, přičemž k tematickým programům v místnosti vystavíme věci, obrázky, texty související s tématem. Při vánoční nebo například narozeninové oslavě bývá jeden dlouhý stůl a kalich v čele nebo na jiném výrazném místě. Vždy, když zapalujeme náš kalich, vzpomene, že stejný mají všechny naše unitářské obce a že je to symbolicky spojuje, neboť symbol je důležitý, je totiž zhmotněním myšlenky.

OUO:

Pokud jde o unitářskou symboliku, je v případě NSČU symbolem především znak s jeho jednotlivými prvky a kalich. V rozšířeném pojetí je pak symbolem českého unitářství především její zakladatel N. F. Čapek a z určitého pohledu lze za symbol považovat i unitářské principy, zejména svobodu, rozum a toleranci.

Shromáždění Obce unitářů v Ostravě se samozřejmě nese v duchu unitářské symboliky. V místnosti je znak OUO, který je stylizací znaku NSČU se všemi podstatnými prvky. Kromě barvy jsou asi nejpodstatnějším rozdílem tři slunečnice místo dvou. Jejich význam je obdobný, ale navíc symbolizují jeden z významných principů ve stvoření – trojnost. Slunce, jako symbol Boha-Pravdy, je přítomno nejen ve znaku, navíc je symbolizuje zapálená svíce, případně kalich –

ten však zapalujeme pouze u významných událostí, jako je například výroční valné shromáždění obce.

Slunečnice v brněnské obci. (Foto Jarmila Plotěná.)

OŠS:

Se symboly obecně pracujeme v naší obci systematicky a poměrně dost, v podstatě při každém programu. Unitářské symboly pak používáme ve dvou rovinách:

Ty oficiální se objevují v hlavních programech, tedy při duchovních shromážděních, kde je akcentován především kalich. Jeho zapalování a zhášení zařazujeme pravidelně i do sebekratšího shromáždění, a to i u shromáždění mládeže. Pravidelné a čtenější používání kalicha třeba oproti znaku českých unitářů má logický důvod v tom, že s tímto symbolem se dá velmi dobře a pestrě pracovat aktivně při jakékoli liturgii, zatímco znak tuto možnost vyjma promítnutí do liturgie Květinové slavnosti příliš nenabízí. Znak ale akcentujeme pravidelně například ve všech našich tištěných materiálech, ať knihách, nebo propagačních a prezentačních tiscích.

Kromě toho však také často a rádi v obci tvoříme a používáme i jiné, své vlastní symboly a loga, například pro periodické programy, jako

je Středník či NaKafe (taková naše verze kruhu sdílení). Každý z nich má své logo a s ním pak dál pracujeme – logo Středníku vkomponované do tvaru kalicha je kupříkladu ústředním vizuálním motivem pro rituál účastnických reflexí na konci shromáždění.

Stejně tak využíváme symboly hojně i během programů v přírodě. Byť to není úplně praktické, vždycky s sebou nějaké symboly máme a práce s nimi bývá součástí programu – naposledy to byly například miskové váhy, na nichž jsme hledali rovnováhu proměn se stálým kolem nás i v nás a hrdinství se zbabělostí.

OUP:

V naší obci s unitářskými symboly pracujeme a používáme je především na našich shromážděních. V čele shromažďovací místnosti je umístěn unitářský znak, který velmi pěkně vystihuje duchovní a mravní hodnoty českého unitářství. Každý, kdo se zajímá o unitářství, dostane od duchovního při návštěvě Unitarie stručné vysvětlení unitářské symboliky. Během duchovního shromáždění zapalujeme velkou svíci, která symbolizuje Boží moudrost a lásku. Malé svíce, které rovněž zapalujeme, symbolizují konkrétní lidi, u kterých si připomínáme jejich životní výročí. Na stole také nemůže chybět váza se slunečnicemi. Při návštěvě zahraničních unitářů rádi užíváme kalich jako mezinárodní unitářský symbol.

POU:

Debata k tématu – práce s unitářskými symboly a jejich význam – proběhla jak ve správním sboru obce, tak i v širším plénu při jednom z našich pravidelných setkání prostřednictvím Zoomu, která se konají v neděli po vysílání shromáždění. Debata byla velice podnětná a obsáhlá, ostatně jen kusých poznámek byly více než tři stránky. Z nich pak vznikl tento přehled, ve kterém je snad zachycena esence toho všeho, co bylo řečeno.

V naší obci se symboly hodně pracujeme. Ať už to jsou uchopitelné věci, jako portréty N. F. Čapka a dalších významných unitářských osobností, zpěvník *Cestou světla* a nový vozík na zpěvníky, nebo třeba unitářská knihovna. Také máme například naprosto osobitý sym-

Slunečnic není nikdy dost. (Foto Jarmila Plotěná.)

bol naší obce, unitářské vlaječky, které si vyrábí každý člen podle vlastní fantazie i s individuálním použitím výtvarných technik. Vlaječky pak zdobí naše shromažďovací prostory.

Zvláštní pozornost si zaslouží i kávovar, který je, podobně jako oheň u trampů, symbolem společenství, a to bez ohledu na to, zda někdo kávu pije nebo ne; je to zkrátka metafora znázorňující pospolitost a v pražské Unitarii znázorňuje i tradici společného setkávání vzápětí po shromáždění.

V debatě zaznívaly také poznámky o tom, že základní unitářské symboly a jejich význam jsou známé, ale není tolik známý příběh jejich vzniku. Je vnímáno pozitivně, že prostory Unitarie nejsou symboly přehlcené, a také to, že je jich v našem vnímání vlastně hodně, takže si každý může najít ty své, které jsou pro něj duchovně přínosnější. Symboly jsou tedy využívány dostatečně i přiměřeně, tj. ani příliš, ani málo. Oceňujeme, že nejsou nijak vázané na konkrétní „větve“ unitářství – jsou dostatečně univerzální i pro ty členy, kteří se cítí být spíše humanisti, liberálními křesťany atd.

Samostatným tématem, jež zaznělo, bylo: proč POU nemá vlastní logo? Některé jiné obce

jej mají – nestálo by za to zkusit vymyslet vlastní?

LOU:

Samozřejmě pracujeme, připomínáme si je při našich společných aktivitách a unitářské principy jsou i součástí našich shromáždění. Slunečnice, kterou má ve znaku NSČU, se skví na pozadí znaku LOU, jejímž symbolem je kotva představující současně maják i dobrý přístav, který je přízviskem naší obce.

OUT:

Ano, pracujeme. Určitě je třeba zmínit kalich, který používáme při každém duchovním setkání a i při doprovodných programech. Kovový kalich ve formě znaku UU je ústředním symbolem v prostředí našich setkávání. Zapalování plamene, jako forma unitářské symboliky, je u nás používáno i v jiném kontextu než na úvod a závěr duchovních shromáždění. Používáme zapalování svíček při sdílení myšlenek, plamen svíčky při meditacích apod. Slunečnice jako symbol českého unitářství využíváme často k propagaci Květinové slavnosti, například na propagačních materiálech.

Papírová slunečnice na stromě. Obec unitářů v Brně. (Foto Jarmila Plotěná.)

Jaký vztah mají členové vaší obce k unitářským symbolům?

OUB:

Brněnští unitáři vědí, že erb se slunečnicemi je znakem českých unitářů již od dob doktora Čapka a že je tím v mezinárodním kontextu originální, právě tak jako Květinová slavnost. Na obci vystavujeme také znaky zahraničních unitářských obcí. Lidé často přinášejí do obce i jiné květiny, jako symbol života a krásy. O plamenném kalichu se v OUB všeobecně ví, že je znakem mnoha unitářských obcí v zahraničí a zároveň znakem světového unitářství jako celku. Při zapalování kalicha se pozornost a často i úvodní slova soustřeďují právě na symbol plamene, spojující lidská společenství od nepaměti a svou silou pomáhající soustřeďovat mysl k spirituální podstatě života.

OUO:

Členové obce unitářskou symboliku ctí, ale dá se říci, že specifický vztah máme v Ostravě především k písmenu U, které pro nás není jen počátečním písmenem naší organizace, ale také představuje začátek slova „Učitel“. Z dalších prvků bych jmenoval slunečnice, které nesmějí chybět na naší Květinové slavnosti.

OŠS:

Na tuto otázku nechtěl za naše členy odpovídat jen správní sbor, proto jsme k ní otevřeli diskusní fórum na intranetu obce a uspořádali k ní dva pořady NaKafe. Celkem se do debat zapojila víc než šestina členů a z jejich názorů jsme složili následující přehled:

- Převážná většina členů má k symbolům aktivní vztah, ráda se jimi obklopuje, ráda je při našich programech vnímá. Máme ale i členy, pro které to vůbec není důležitá součást programů, ani duchovních, a byť naše unitářské symboly znají, prostě se symbolikou nijak vědomě nezabývají. Oba přístupy jsou samozřejmě v pořádku a myslím, že to hezky vystihl předseda naší obce, když za sebe uvedl, že považuje za dobré, že se symboly systematicky a aktivně pracujeme, ale jaksi v pozadí, není to přehnané a nikdo k tomu není nucený.

Petr Samojský zapaluje kalich v Hašplově sále v pražské Unitarii. (Foto Matěj Čihák.)

- Z debat vyplynulo, že si členové nejvíc všímají kalichu a také o něm přemýšlejí víc než o všech dalších symbolech. Část z nich zdůraznila, že je pro ně symbolicky zajímavé spojení kalichu s plamenem či plamínkem, který je pro ně důležitý zejména svou živostí, energií, již je nositelem.

- Pro dost početnou část našich členů je důležitým, byť nehmotným symbolem samo shromáždění, jako určité „místo“ v prostoročase, bez jakéhokoli konkrétního určení, prostě „tady a teď“ v momentě, kdy se ho účastníme. Dá se to možná nazvat symbolickým prožitkem společenství. Jeden ze členů místního správního sboru k tomu doplnil, že stejně silný prožitek v něm vyvolává účast na jakémkoli unitářském shromáždění kdekoli po světě, aniž by třeba rozuměl jazyku či kulturnímu pozadí daného společenství. K tomuto prožitku stačí samotný obřad, kde vnímá podobnost s naším a dává mu to pocit bezpečí. Dalším takovým univerzálním, byť naprosto neoficiálním symbolem unitářství je pro mnohé z nás zapálená svíčka jakéhokoli typu.

- Dost specifický a vřelý přístup k unitářským symbolům má v naší obci skupina mládeže, která s nimi pracuje pravidelně při každém svém programu velmi nadšeně a velmi tvůrčím způsobem. V této době zrovna vymýšlejí své unitářské logo, jež chtějí umístit na svůj vlastní kalich.

- Při debatách také padalo hodně nápadů, jak výrazněji propagovat naše symboly v praktickém životě, použít je například jako motiv kvalitních klíčenek, k potisku triček, zapalovačů a podobně.

– Obecně byla členy hodně vyzdvižována jako kladná hodnota univerzálnost našich symbolů a relativní volnost, svoboda v jejich (ne)užívání i v tom, co v nich lze zcela individuálně vnímat. Naši členové, alespoň ti, co se do debat zapojili, se shodli, že je pro ně důležité, že všichni dokážeme přijímat naše hlavní symboly (nikdo s jejich přijetím nemá problém) a zároveň jsme schopni si vytvářet či odvozovat vlastní. To proto, že každý člověk má vnitřní potřebu si věci, jevy a vztahy myšlenkově i pocitově propojovat a výsledek je u každého naprosto jedinečný, originální, byť třeba vstupní informace mělo celé společenství stejné. Tuto vnitřní potřebu asociací a kreativity má podle nás dobrá práce se symboly v obci podporovat, nikoli nějak korigovat, nebo dokonce omezovat. To v podstatě všichni členové, kteří se k symbolům vyjádřili, považovali za cenné. Symboly jim dovolují také lépe sdílet společný prožitek a víc si jej ukotvit, upevnit v mysli.

OUP:

Naši členové si váží unitářských symbolů, neboť skrze ně mohou velmi dobře pochopit smysl liberálního náboženství. Jsou to zářivá znamení, která nám hezky osvětlují naši unitářskou duchovní cestu.

POU:

Zajímavá byla už úvodní snaha vyjmenovat všechno to, co nám jako unitářský symbol vyznívá. Kromě klasických, jako je unitářský znak se slunečnicemi a kalich, jsou to i jejich dílčí části: nápis Pravda vítězí (dříve také Vždy s úsměvem), plamen, slunečnice (a květiny obecně).

V porovnání s jinými náboženstvími vnímáme symboly více zešíroka a nemáme něco tak silného (pozitivně nebo negativně), jako je například v křesťanství kříž s ukřižovaným Ježíšem. Počítáme mezi ně i vztahové a procesní věci, jako například zapalování svíček, hudbu, společný zpěv, oslovení bratře a sestro, po-

dávání rukou, debaty u kávy. Pro někoho jsou unitářské symboly až tak široké jako prostředí, kde se scházíme, zvyky a chování jednotlivců, celková atmosféra s pocitem sounáležitosti, jistoty, bezpečí, harmonie, pospolitosti. Je to také naše nedělní shromáždění, jehož průběh má vždy stejné prvky a formu, a stejně tak významné výroční slavnosti, jako jsou Květinová, Žehnání vodám a Sdílení světla.

Kruh je také vnímaný jako důležitý symbol – konkrétně kruh, který „objímá“ kalich. Zde je významný důraz na střed, ze kterého se graficky vychází, kam se směřuje a do kterého se všichni vejdou. Vlastně i slunečnice tvoří kruh a jednotlivé okvětní plátky dávají možnost kruh rozšiřovat.

Další oblastí jsou teoretické a ideové zdroje, jako například unitářské principy nebo články ústavy popisující unitářskou víru, stejně tak i vydávané knihy a časopis *Tvůrčí život*.

V této souvislosti se také v diskusi objevil podnět, zda by základnímu znaku NSČU nemohla prospět nějaká obnova. Obnovování loga je běžnou praxí, protože snaha bývá přizpůsobit jej době, obnově generací. Takový proces, sdílený v našich obcích, by mohl pomoci oživení jednoho z hlavních unitářských symbolů při zachování jeho historického významu. Dodáním čerstvé energie tomu, co je osvědčené, ale také zjednodušením, aby důsledkem mohlo být větší ztotožnění se s jeho obsahem a poselstvím.

LOU:

Naši členové LOU ctí unitářské symboly v souladu s celou naší unitářskou tradicí.

OUT:

Jak jsem uvedl v otázce výše, unitářská symbolika je v naší obci využívána hojně. Naši členové a příznivci se se zmíněnými symboly ztotožňují.

Chytrí jako hadi, bezelstní jako holubice

Norbert Rác

Erb, či v moderní době logo, jsou nejjednodušším způsobem, jak znázornit určitou skupinu. Pokud jde o dobrý symbol, pak už na první pohled víme, jaké společenství představuje. To bylo také jejich prapůvodním účelem: zpočátku šlo o jednoduché symboly na vojenských štítech a praporcích. „Aquila romana“ neboli římská orlice, nošená nad hlavami legií, byla nejjednodušším způsobem, jak předvést spojencům i nepřátelům moc Říma. Vojáci pochodovali vždy za orlicí, a když vypadla nosiči z rukou, bylo to považováno přímo za katastrofu. Ve středověku dostaly erby propracovanější podobu. Nesymbolizovaly jen ctnosti a moc králů, ale také šlechtu a církve. Během 19. a 20. století se šlechtické erby sekularizovaly, a tak nejrůznější skupiny hledaly své reprezentativní formy jako obraz či tvar, zvíře, rostlinu atd., které by symbolizovaly jejich základní hodnoty.

Erb Maďarské unitářské církve.
(Převzato z uua.org.)

My, jakožto unitáři a unitářští univerzalisté rozestí po celém světě, sdílíme velké množství symbolů, reprezentujících naše nejdůležitější hodnoty. Planoucí kalich unitářských univerzalistů je víceméně „obchodní značka“ a může být vykládán mnoha způsoby. Slunečnice skrácená slunečními paprsky, která je symbolem našich českých souvěrců, má nejen pozoruhodné dějiny, ale skrývá v sobě i přemíru významů a značné myšlenkové bohatství. Rozněcuje fantazii toho, kdo se na ni dívá. Tento krátký článek pojednává o erbu Maďarské unitářské církve, nejstarší existující unitářské komunitě na světě.

Když navštívíte některý z unitářských sborů v Transylvánii či v Maďarsku nebo zajdete do unitářského kostela, jistě tam někde spatříte typický obraz hada požírajícího vlastní ocas. Had rámuje holubici na skále či útesu a nad nimi se nachází koruna. Jestliže se trochu vyznáte v bibli, dovíte se, že had a holubice pocházejí z Písma, přesněji z Matoušova evangelia: „Hle, já vás posílám jako ovce mezi vlky; buďte tedy obezřetní jako hadi a bezelstní jako holubice.“ (Mt 10:16)¹ Biblické pozadí však necháme pro tuto chvíli stranou a zaměříme se na dějiny a kořeny tohoto symbolu. Teprve poté se budeme zabývat jeho smyslem.

PŮVOD A DĚJINY SYMBOLU

Podle Márii Rácové pochází nejstarší vyobrazení tohoto symbolu z dokumentu konzistoře unitářské církve z roku 1724.² Pečeť ve spodní části dokumentu nese holubici rámovanou hadem zakouslým do vlastního ocasu. Kolem sym-

1 Srov. s Bibli kralickou: „Aj já posílám vás jako ovce mezi vlky: Protož buďte opatrní, jako hadové, a sprostní jako holubice.“ – Některé další příklady do národních jazyků překládají řecké φρόνιμοι, resp. latinské prudentes, jako chytrí až vychytrálí. Není-li uvedeno jinak, jsou veškeré biblické citáty uváděny podle českého ekumenického překladu.

2 Mária Rác, Legyetek okosak, mint a kígyók és szelídek, mint a galambok! Az unitárius címer rövid ismertetése, In.: *Erdélyi Művészet* 2018.

Kluž, město s hlubokou unitářskou historií; v současné době sídlo unitářského biskupství.

(Foto © Shutterstock.com.)

bolu je nápis: SVPERIN. VNIT[ARII]. SANCT[UM]. CONS[ISTORIVM]. V[E]N[ERABILE].³ Za ním je špatně čitelné datum, zřejmě 1687, podle všeho rok vytvoření pečeti. Druhé nejranější vyobrazení známe rovněž z pečeti, a to patřící biskupu jménem Mihály Lombárd Szentábrahám (1683–1758), z roku 1746. Je na ní nápis: SIGIL. SUPERINT. UNITAR.⁴ Později tento symbol používali již všichni následující unitářští biskupové, zatímco další duchovní a významní členové používali pečeti odlišné.

První *Kniha stanov Unitářské církve*, v níž je vyobrazení hada a holubice uvedeno jako symbol konzistoře, však pochází až z roku 1942. Stojí za povšimnutí, že povinné užívání tohoto symbolu pro všechny sbory je zakotveno až v oficiální knize stanov z roku 2003. Do té doby byl vyhrazen pro biskupy a konzistoř a symbolizoval celek církve, nikoli jednotlivé sbory.

3 Latinský nápis překládáme následovně: Biskup ctihodné svaté konzistoře unitářské.

4 Latinský nápis překládáme: Pečeť unitářského biskupa.

Vidíme tedy, že tento konkrétní symbol patřil nejpozději od roku 1687 nejvyššímu rozhodovacímu fóru maďarských unitářů a jejich biskupovi a postupně se stal oficiálním znakem všech sborů i znakem této denominace. Ještě jsme si neukázali, odkud tento symbol pochází, a bohužel na tuto otázku nejsme ani schopni dát jednoduchou a jednoznačnou odpověď. Dobové písemné prameny o vzniku a užití tohoto znaku mlčí. V současnosti existují dvě hypotézy o tom, proč začali unitáři jako svůj symbol používat zobrazení hada a holubice. Obě nás vedou ke známému německému typografovi 16. století Johannu Frobeniovi (asi 1460–1527) a jeho dobrému příteli, který silně ovlivnil vývoj raného unitářství, Erasmu Rotterdamskému (1466–1536). Frobenius byl dílem tohoto velkého humanistického myslitele nadšen do té míry, že se rozhodl vydat jedno z děl velkého mistra, aniž by ho požádal o dovolení. Následujícího roku se Erasmus vydal do Basileje, aby problém vyjasnil. Na právní spor o autorská práva ovšem nedošlo – z jejich setkání vzniklo celoživotní

přátelství, díky němuž se Frobenius stal jedním z nejvýznamnějších redaktorů a vydavatelů Erasmove díla. V té době žil v Basileji také velmi mladý, nicméně významný ilustrátor Hans Holbein (asi 1498–1543), který se stal jedním z největších malířů pozdní renesance. V těchto letech byl však Holbein ilustrátorem Erasmových knih, vydávaných ve Frobeniově tiskárně. Kolem roku 1517 vytvořil pro tiskaře také pečeť, na níž je holubice sedící na vrcholku hole držené dvěma rukama. Kolem berly se obtáčí dva korunovaní hadi. Kolem složitého symbolu jsou tři nápisy – v řečtině, hebrejštině a latině. Řecký je výše zmíněný citát z Matouše „buďte tedy obezřetní jako hadi a bezelstní jako holubice“; hebrejský je úryvek z Žalmu 125: „Hospodine, prokaž dobro dobrým, těm, kdo mají přímé srdce!“ (Ž 125:4). Krátký latinský nápis zní: Prudens, simplicitas amorque recti – Prozřetelnost, prostota a láska k pravdě.⁵

Jak vidíme, všechny tři nápisy jsou si významově blízké, zaměřují se na ideální spojení racionální vnímavosti a nevinné spravedlnosti neboli čistoty. Skutečně se zdá, že symbol typografa Frobenia vytvořený Holbeinem pro tisky Erasmových děl má spojitost s hlavní myšlenkou znázorněnou na znaku maďarských unitářů. Stále však dlužíme čtenáři vysvětlení drobné epizody v pozdně renesanční Basileji, která měla tak velký vliv na denominaci, jež později vznikla v daleké Transylvánii. Právě v tomto bodě se hypotézy rozcházejí: jedna se zaměřuje na vliv Erasmových děl na transylvánské unitářství, druhá pracuje s drobnou odbočkou k polským sociniánům.

Erasmus měl silný vliv na počátky vzniku unitářství nejen v Transylvánii, ale po celé Evropě, všude tam, kde se objevovala myšlenka antitritnitářství. Zdá se, že nonkonformní postoje „knížete humanismu“ nemohla kompletně

Pečeť biskupa Szentábrahámiho.
(Archiv biskupství v Kluzi.)

přijmout ani protestantská reformace, ani katolická restaurace. Mimořádný vliv na rozvoj unitářského teologického systému měly zejména ty Erasmovy texty, v nichž hledal smysl starověkých textů a v nichž se zaměřoval na myšlenky svobody vůle, náboženské tolerance a učené disputace, namísto válek a poprav. Erasmův význam lze ukázat na počtu jeho knih a rukopisů, které se z této doby dochovaly v Transylvánii. Ty ukazují, že co do oblíbenosti mezi učenci této země předstihl velkého holandského autora pouze Philipp Melancthon. Je tedy pravděpodobné, že se unitáři, do takové míry Erasmem ovlivnění, rozhodli použít symboliku, kterou znali z jeho knih, jež vyšly s Holbeinovými ilustracemi u Frobenia.

Druhá hypotéza směřuje k polským sociniánům, kteří byli rovněž silně ovlivnění Erasmem. Ve druhé polovině 17. století museli tito antitritnitáři uprchnout z Polska. Většina jich odešla do tolerantního Nizozemí, ale někteří se rozhodli pro útočiště mezi souvěrci v Transylvánii. Pečeť polských sociniánů, kteří se usadili v Koloszáru, je velmi podobná Frobeniově symbolu, tedy had obtáčející se kolem hole, na jejímž vrcholku sedí holubice, s nápisem: PRUDENTIAE, SIMPLICITATE (prozřetelnost, prostota), což je ozvukem nápisu na pečetí Erasmove vydavatele. Podle této hypotézy viděli transylvánští

5 Tento nápis je záměrně vytvořen tak, že je lze číst několika způsoby. Více k tomu viz: Anja Wolkenhauer, Die vielfältige Lesbarkeit humanistischer Druckerzeichen: geistesgeschichtliche Voraussetzungen und methodische Konsequenzen, in: *Emblemata* 9, 2003, s. 289–313; Dostupné online z: <https://publikationen.uni-tuebingen.de/xmlui/bitstream/handle/10900/70182/Die%20vielf%C3%A4ltige%20Lesbarkeit%20humanistischer%20Druckerzeichen.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [pozn. překl.].

unitáři tento symbol u polských souvěrců a posléze si jej vzali za vlastní.

Ať už tomu bylo jakkoli, je velmi pravděpodobné, že symbol maďarských unitářů pochází od Erasma a Frobenia, ačkoli je možné, že se v některé z transylvánských knihoven vynoří další vysvětlení, které změní náš pohled na věc.

Síla těchto dvou hypotéz spočívá v tom, že nacházejí velmi silné pojitko mezi tímto erbem a jeho významem. Jejich slabinou však je, že nevysvětlují, jak se had na Frobeniově symbolu nebo na sociniánské pečetí změnil v hada požírajícího vlastní ocas a rámuujícího holubici. To je dosti značný problém, protože každý tehdejší vzdělanec by v něm rozpoznal symbol „urobora“ a v souladu s tím by jej také vykládal. Mezi hadem plazícím se kolem hole a hadem kousajícím se do ocasu je obrovský rozdíl a není možné, že by někdo sáhl po takové změně pouze z estetických důvodů, bez ohledu na jejich symbolický rozdíl. Ten, kdo nakreslil holubici uvnitř hada zakouslého do vlastního ocasu, dobře věděl, co dělá. Důvody si ale k naší škodě nechal pro sebe.

VÝKLAD SYMBOLU

Abychom porozuměli nejasnému historickému pozadí erbu maďarských unitářů, musíme jej rozdělit na jednotlivé části, které pak opět spojíme a nahlédneme ve vzájemných vztazích.

Had

Je to první a pravděpodobně nejzajímavější prvek celého symbolu. V biblickém světě má celý komplex charakteristických vlastností. Poprvé se objevuje krátce po Stvoření, a věru nikoli v tom nejlepším světle. Had je pokušitel kladoucí sugestivní otázky, chytrý tvor, který vede Evu k tomu, aby pojedla z ovoce poznání. Ačkoli křesťanská teologie tradičně líčila hada jako ďábla, v samotné bibli se nic takového nepíše. Had je v bibli skutečně označován za chytrého, prohnatého, inteligentního a má roli pokušitele, v textu však nenajdeme důkaz, že by byl špatný či zlý.

Biblická tradice chápe hada podobně jako evropská lidová vyprávění lišku. Tedy jako velice mazané zvíře, které používá chytrost k tomu,

Pečeť unitářského biskupa ze sklonku 18. století. (Archiv biskupství v Kluži.)

aby získalo, co chce. Obezřetnost je vlastnost, kterou Ježíš předkládá svým žákům, když jim říká, aby byli jako hadi. Být chytrý, rozumět situaci, v níž se nacházíte, používat vlastní hlavu.

Obdobné vlastnosti bývají tomuto zvířeti přisuzovány i mimo biblický svět. Had je trpělivý a chladný zabiják, číhající ve stínu, ale vždy připravený ke smrtelnému uštknutí, nebo přichystaný obět zaškrtnit. Je pomalejší než ostatní zvířata, nemá právě nejlepší zrak, ale využívá svého okolí k tomu, aby si našel nejlepší úkryt, v němž vyčkává tak dlouho, jak je potřeba. Jeho způsob lovu vedl ke spojení s vychytralostí, chladnou trpělivostí, bleskovou rychlostí a smrtícím útokem. Had představuje chladnokrevného, obezřetného lovce, pozorného k okolí a čekajícího, až nadejde nejlepší čas k útoku.

Had čas od času mění kůži, a tak se stává symbolem obnovy a obrody. Díky této vlastnosti bývá spojován s měsícem, který je chladný a stříbřitý, a jako by se vytrácel a pak zase dorůstal, obnovoval se. Tak se symbolika hada pojí s ubíháním času.

Nejstarším hadím symbolem je bezpochyby řecký uroboros, had kousající se do ocasu. Tento prastarý a všudypřítomný symbol nacházíme po celém světě a vždy symbolizuje sebe-pohlcování, po němž následuje nový růst. Je to symbol věčnosti, nadčasovosti, jež je sice věčná, ale „ubíhá“ tím, jak sama sebe pohlcuje.

Pečeť polských sociniánů.
(Archiv biskupství v Kluži.)

Jakožto unitářský symbol představuje uroboros chytrost, prozíravost a racionální schopnosti, které pohlcují sebe samé; příkladem je západní filozofie 20. století. Schopnosti, jež filozofie pěstuje, jsou právě ty, jež – tak jako uroboros – pozřely takřka samotnou možnost její existence.

Holubice

Po hadu přichází holubice, symbol pokory a nevinnosti. Holubice nemá absolutně žádné prostředky obrany, útočníkovi může jediné uletět. Je dokonalou obětí, protože nemá, jak by útočníka odradila. Holubice je však rychlá a je symbolem naděje, neboť právě ona přinesla Noemovi po potopě olivovou ratolest. Díky schopnosti letu, bez jakéhokoli útočného prostředku, nemá vůbec pojem o agresivitě a boji. Právě proto je tak snadno spojována s mírem a nadějí ve svět, v němž agresivita už nepředstavuje problém, protože v něm neexistuje.

Kopec

Holubice není v pohybu; obvykle stojí na kopci či na skále. Nikdy není v širém poli, ale ve výšce. Tento kopec je obvykle zelený a symbolizuje svět, stvoření, imanentní svět, v němž žijeme. Když stojí na skále, pak je to kámen víry, odolávající všem těžkostem. Modrá barva štítu představuje nebe. Tyto dva prvky utvářejí společně svět, domov naší existence.

Koruna

Koruna v heraldice symbolizuje vždy vládu zákona, řádu, spravedlnosti. Představuje také transcendenci, svět Boží. Středověcí králové byli vždy považováni za dosazené Bohem, nikoli z vůle lidu. Pokud tedy někdo nosil korunu, znamenalo to, že zosobňuje transcendentní spravedlnost, emanující z dokonalé Boží vůle. Je to univerzální království Boží vládoucí nad dočasným a pomíjivým světem stvoření.

PRVKY V INTERAKCI

Po stručném představení různých prvků tohoto symbolu zaměříme svoji pozornost na jejich vzájemnou interakci a na to, co z ní lze dovodit. Jak už bylo řečeno, tento typ symbolu je v zásadě syntézou, ryzí podobou kréda či věroučného systému. Platí to i o našem erbu. Když se díváme na symboly, přirozeně očekáváme, že z nich pochopíme něco o daném společenství a jeho členech. Kdo jsou tedy maďarští unitáři, kteří si vybrali tento složitý symbol, a co považují v životě za důležité?

Pro výklad tohoto symbolu je třeba vyjít z Ježíšova výroku, vybraného za motto. Ježíšův učedník má být prozřetelný či chytrý jako had a pokorný jako holubice. Tyto zdánlivě protichůdné způsoby života vytvářejí napětí, z něhož vzniká velmi specifický způsob žití. Totiž takový, jemuž biblická tradice říká moudrost. Podstatou této myšlenky je, že ani racionalita ani pokora nepředstavují samy o sobě způsob, jímž by měl Ježíšův následovník žít. Obě jsou samy o sobě destruktivní. Racionalita sama o sobě je jako onen had, který sám sebe tráví, jako takový uroboros, který není schopen obnovy, a proto pomalu vyjídá vlastní životní sílu. Racionalita sama o sobě není morální (ani amorální), nachází se zcela mimo oblast morálky. Například atomová energie patří mezi velké vědecké objevy, je to racionální dobrodružství minulosti. Tato nová síla může být stejně snadno užita k produkci energie jako k vytvoření nesmírně ničivé zbraně. Je to had, působící sám o sobě, bez kontrolních a vyrovnávacích mechanismů.

Stejně tak pokorný, holubičí způsob života vede sám o sobě nutně ke zkáze. Lidský svět, ovlivňovaný omylností a hříšností, bude holu-

„Chytří jako hadi, bezelstní jako holubice.“
(Převzato z westforkuu.org.)

bičí Ježíšovy učedníky bez skrupulí pronásledovat. Třebaže je pokora životně nezbytná, sama o sobě nemá šanci dát zaznít svému hlasu. Na jedné straně jsou emoční aspekty holubičí existence pro náboženství důležité, ale bez kontrolních mechanismů racionality mohou snadno dospět k fanatismu, který obvykle přináší falešné dělení na „my“ a „oni“.

Moudrost coby spojení obezřetnosti a pokory ztělesňuje aspekty obou symbolických zvířat. Vyjádřeno metaforicky, napětím erbovního obrazu, v této situaci se had nepohlcuje, protože jeho obrodu udržuje morální a emoční přítomnost pokorné holubice. A holubice je chráněna přítomností hada, který ji obklopuje. Tak vzniká náboženský modus vivendi, zahrnující víru jak v její emoční podobě znázorněné

holubicí, tak i racionální světlo hada. Právě tento aktivní způsob života nazývá biblická tradice moudrostí.

Tento moudrý způsob života se odehrává v kráse pozemské zeleně a nebeské modři. V tomto světě, kde se odehrává naše existence, bez pokusů o spekulaci o tom, co se děje nebo jak vypadá existence mimo hranice pozemského života. Moudrost se projevuje zde, v tomto světě, tak jako naše náboženství. Pracovat a žít a věřit a tvořit potřebujeme v tomto světě, plném velkolepé krásy přírody a bohatství a záračnosti toho, čemu říkáme život.

Poslední, čeho si musíme povšimnout, je, že ačkoli se moudrost, která je pro unitáře základem činnosti, projevuje v tomto světě, je třeba si uvědomit, že vše, co zakoušíme, vychází z univerzálního zákona Božího. Zákona spravedlnosti a stvoření, zvaného láska. To je světlo, jež září na všechno a prozařuje vše, čeho se dotýká tvůrčí láska věčného Boha.

Abychom to shrnuli: Pokusili jsme se v několika řádcích představit vývoj a význam jednoho z nejstarších unitářských symbolů a přizvat čtenáře k tvůrčímu procesu výkladu. Rád bych to zakončil výzvou, abychom se tomuto symbolu věnovali, sledovali jeho prvky a vstoupili s ním do dialogu. Tak objevíme něco z hlubokého smyslu, jenž nás obklopuje a který vyvstává jen tehdy, když se tvůrčí mysl a srdce lidského ducha radují v jeho hlubinách.

Přeložila Ruth Jochanan Weiniger.

Několik úvah o unitářských symbolech u protinožců

Rev. Rob MacPherson

Unitářství bylo v Austrálii a na Novém Zélandu zpočátku importem britského kolonialismu. Nonkonformní britské náboženské tradice považovaly opačnou část zeměkoule za nové a slibné prostředí, kde se lze usadit a vzdorovat anglo-katolické britské nadvládě. Kvakeři, stoupenci Křesťanské vědy, kongregacionalisté, metodisté, unitáři a další se shromažďovali, aby zakládali sbory. Zdálo se, že nonkonformní náboženství vyhovuje pionýrskému myšlení prvních osadníků, a brzy již mělo mnoho těchto denominací velké budovy v městských centrech a získávalo v nové kolonii kulturní a společenský vliv daleko překračující počty členů i původní očekávání.

„Unitářství bylo v Austrálii a na Novém Zélandu zpočátku importem britského kolonialismu.“
(Foto © Shutterstock.com.)

Každý koloniální projekt s sebou nese hustou síť upřednostňovaných kulturních objektů, praktik, narativů a rituálů. Ty mohou během času přetrvávat, vytrácet se, postupně se přizpůsobovat růstu a úbytku globální moci. O kulturní nadvládu ve zdejším unitářství probí-

halo od druhé světové války dlouhodobé soupeření mezi britským unitářstvím a americkým unitářským univerzalismem. Až do poměrně nedávné doby spočívalo ve vysílání profesionálních duchovních. Austrálie ani Nový Zéland totiž neměly teologická učiliště, z nichž by mohli

Nejznámějším symbolem je ve zdejší unitářství a unitářském univerzalizmu planoucí kalich.

(Foto © Shutterstock.com.)

vycházet unitářští duchovní (a tato situace trvá podnes). Kromě tohoto sporu o kulturní proměny unitářství došlo koncem 20. a počátkem 21. století navíc k tomu, že obyvatelé Austrálie a Nového Zélandu začali do svého diskursu a praxe čím dál více začleňovat kulturu kolonizovaných domorodých etnik (či si ji přisvojovat). Tuto historicky nejnovější vrstvu unitářské praxe lze označit za výlučně „protinožskou“.

PLANOUĆÍ KALICH

Není nic překvapivého na tom, že nejznámějším symbolem je ve zdejší unitářství a unitářském univerzalizmu planoucí kalich. Původně byl samozřejmě jakýmsi „průchozím znamením“, jež používali členové USC, kteří během druhé světové války pomáhali ohroženým lidem uprchnout z východní Evropy. Je to mocný symbol a po ikonografické stránce se stal jakýmsi unitářským logem. To, že se u protinožců začal po druhé světové válce čím dál častěji užívat, souviselo se všeobecným vytlačováním tradiční křesťanské ikonografie z unitářských sborových prostor. Nyní je velkou vzácností, aby v nějakém sboru byl na význačném místě kříž. Kalich je 3D objekt, rituálně zapalovaný na počátku každého shromáždění a zhášený na jeho konci. Ve všech bohoslužebných prostorech existuje mnoho způsobů, jak s tímto předmětem nakládat. Je to vlastně zároveň ikonický a rituální předmět, a jelikož jde o jeden ze sym-

bolů společných všem místům unitářských bohoslužeb, znamená cosi jako „značku“ (brand recognition).

Zatímco planoucí kalich přetrvává jako ustálený symbol již alespoň dvě generace, jednotlivé způsoby nakládání s ním se samozřejmě v jednotlivých sborech liší. Mění se i v závislosti na jeho roli v rámci kulturního napětí mezi Spojeným královstvím a Spojenými státy. Kulturní vlivy původních etnik lze vidět v jiné ikonografii, objektech a praktikách (jako poděkování a vítání, zpěvy a modlitby v domorodých jazycích apod.), ale bohužel v žádné zemi neexistuje domorodá verze zapalování kalicha. Přinejmenším dva australské sbory používají domorodé vzory a motivy na pokrývkách kazatelny, kalich však stále odpovídá původní verzi z poloviny 20. století.

Ačkoli se některé unitářské sbory ve Spojeném království vyhýbají zapalování svíček, protože jim to připadá jako příliš „papežský“ symbol, u protinožců je rituál zapalování svící s responsemi laiků součástí většiny shromáždění. Mívá různé názvy – „Svíce radosti a starosti“ (Candles of joy and concern), „Svíce sdílení“ (Candles of sharing) atd. Obvykle se zapalují od samotného kalicha, a tak symbolizují sdílení světla a tepla vycházejícího ze životů jednotlivých členů sboru.

KVĚTINY

České unitáře možná zvláště potěší, když uslyší, že na druhé straně zeměkoule je živou a velmi udržovanou tradicí Květinová slavnost Norberta Fabiana Čapka. Datum slavnosti odpovídá ročním obdobím na jižní polokouli, avšak symbol rituálu, totiž sdílení různých darů přírody, vypovídá o tom, jak si zdejší lidé váží jedinečnosti jižního ekosystému.

ARCHITEKTURA

Možná nejsilnějším veřejným symbolem je architektura sborového domu. Odpovídá sebepojetí a identitě sboru. Většina sborových domů v Melbourne, Sydney a Adelaide byla zbudována v polovině 19. století ve viktoriánském novogotickém slohu prvních kolonistů. Domy se však nedochovaly a byly nahrazeny

„České unitáře možná zvláště potěší, když uslyší, že na druhé straně zeměkoule je živou a velmi udržovanou tradicí Květinová slavnost Norberta Fabiana Čapka.“ (Foto © Shutterstock.com.)

modernějšími stavbami. V Aucklandu došlo k symbolicky jedinečnému a významnému pokusu propojit koloniální a maorský styl. Výsledkem je nádherná budova z roku 1903, která dosud slouží svému účelu. Podnes je nejzřetelnějším symbolem aktivního postkoloniálního smířování protikladů. Co se budov týče, jen v Sydney, Melbourne, Adelaide a Aucklandu fungují sbory ve vlastních budovách. Menší sbory a sdružení se setkávají v různých městských a příměstských prostorách, které sdílí s dalšími organizacemi, například ve skautských domech, v sídle Theosofické společnosti a v pronajímaných obecních prostorách. Tato měnící se a provizorní místa jsou sama o sobě symbolem naší sborové polis, která se neváže na tradiční mocenské struktury.

BANNERY

S příchodem cenově dostupného velkoplošného digitálního tisku začaly zdejší sbory užívat nejrůznější typy bannerů. Jejich prostřednictvím tlumočí sbory veřejnosti unitářské identity

a poselství. Oblíbené jsou například různé verze banneru „Stojíme na straně lásky“ (Standing on the Side of Love) používané v UUA v rámci podpory sociální spravedlnosti. Některá sdělení na bannerech definují nebo lokalizují unitářské a univerzalistické sbory po teologické a politické stránce. K dalším sdělením patří zmíněná podpora různým projektům sociální spravedlnosti, jako jsou manželství pro všechny, práva uprchlíků, environmentální aktivismus atd.

Jelikož zde nemůžeme zkoumat, jak každý z těchto typů sdělení či identifikátorů pracuje se symboly, bude lépe zamyslet se nad tím, co v kontextu unitářské tradice a praxe znamená banner samotný. Kromě venkovních nástěnek, které všechny sbory běžně používají, byli unitáři tradičně hrdí na to, že se jako instituce zdržují veřejných projevů. Při tom, jak se počty unitářů od války snižují, lze teď ovšem říci, že se unitářské a univerzalistické sbory této výchozí diskretnosti vzdaly a že jsou připraveny hrdě vystupovat na tržišti idejí veřejného prostoru. Užívání bannerů je toho jasným důkazem.

ZÁVĚREM

Postkoloniální unitářské symboly představují souběh tří hlavních kulturních proudů: britského unitářství, severoamerického unitářského univerzalizmu a, především v poslední době, domorodých kultur Austrálie a Nového Zélandu. Planoucí kalich představuje nejzřetelnější symbolický identifikátor hnutí. Můžeme zdá se

říci, že navzdory tomu, že má unitářství kořeny v britském prostředí 19. století, tento prvek ustoupil globálnímu kulturnímu vlivu USA. Teprve budoucnost ukáže, zda tento hegemonický posun přetrvá, nebo zda unitáři-protinožci vytvoří a nabídnou nezávislou hybridní ikonografii zahrnující a uznávající duchovní znaky (a tím i spiritualitu) svých domorodých etnik.

Přeložila Ruth Jochanan Weiniger.

„Postkoloniální unitářské symboly představují souběh tří hlavních kulturních proudů: britského unitářství, severoamerického unitářského univerzalizmu a, především v poslední době, domorodých kultur Austrálie a Nového Zélandu.“ (Foto © Shutterstock.com.)

Unitáři a jejich „kostely“

Jana Tichá

Budovy a prostory, v nichž se jednotlivá náboženská společenství setkávají, vypovídají leccos o hodnotách, které tato společenství vyznávají. Nelze to ale brát doslova a dělat předčasné závěry: mnohá společenství se scházejí zkrátka tam, kde k tomu mají příležitost, třeba by měli rádi jinou budovu a jiné prostory, jinak vybavené, ale nestačí jim síly na změnu; jiná společenství zase „zdědí“ kostel, který ani nemusel být původně vybudován pro jejich předchůdce ve víře, ale pro docela jinou denominaci, a mají spoustu práce s tím, jak se o něj starat a jak ho přizpůsobit svým potřebám.

Octagon Chapel
v Norwichi.
(Foto archiv
Jany Tiché.)

V České republice bylo ve 20. a 30. letech 20. století unitářství rozšířené i do malých měst a obcí, a přesto zde nevznikl – aspoň pokud vím – jediný unitářský kostel. Pražská obec si postavila na počátku 30. let dům v Anenské ulici, který vlastníme dodnes. Koncipovala jej jako městský dům s nájemními byty v nadzemních podlažích a sály pro činnost unitářské komunity v přízemí a suterénu. Podobnou strategii volila například Církev československá husitská v Praze na Vinohradech, kde v letech 1931–1933 vznikl sborový dům s byty a kanceláři – ovšem vedle kostela, budovaného ve stejné době podle návrhu předního českého

architekta Pavla Janáka. Církev československá v meziválečných letech vybudovala několik desítek nových kostelů po celé republice, moderních a nezřídka navržených významnými architekty své doby. Církev vznikla těsně po první světové válce podobně jako Obec svobodného bratrství, předchůdkyně současné NSČU, a přitáhla do svých řad velké množství těch, kdo se nechtěli vzdávat náboženského života a hledali pro něj moderní formu. V roce 1930 se k této církvi hlásilo 780 000 členů ve 260 obcích; to-muto číslu se Unitaria se svými 1 200 členy ani zdaleka nepřiblížila. Přes zjevný nepoměr sil se nicméně nabízí otázka, proč „husité“ (jak byli

**Unity Temple
v obci Oak Park
v Illinois.**
(Foto archiv
Jany Tiché.)

později nazváni) budovali kostely a modlitebny s takovou vehemencí, zatímco unitáři podobně viditelnou stavební činnost nevykazovali a „neinzerovali“ takto svou existenci. Vždyť například současná Církev bratrská také není zvláště početná, má zhruba 12 000 členů, a přece novostavby jejích kostelů poutají po zásluze pozornost svou mimořádnou architektonickou kvalitou.

Prakticky po celé dvacáté století vznikaly po celé naší republice kostely různých církví a společenství, byť z pochopitelných důvodů zejména v jeho druhé polovině v omezeném počtu, a mnohé z těchto staveb byly budovány částečně svépomocí (např. známý dřevěný evangelický kostelík v Praze-Podolí podle návrhu Pavla Bareše z let 1947–1948, evangelický sbor U Jákovova žebříku v Kobylisích od švýcarského architekta Ernsta Gisela, 1968–1970, nebo katolický kostel sv. Josefa v Senetářově na Moravě, vybudovaný podle návrhu Ludvíka Kolka v letech 1968–1971). Ani při uvážení početně slabší unitářské členské základny, pro niž zdecimování v období komunistického režimu znamenalo skutečně ohrožení životaschopnosti, se nemohu ubránit dojmu, že menší lidské a finanční zdroje nebyly jediným důvodem, proč u nás unitářský kostel nemáme. Budiž také spravedlivě řečeno, že budování domu v Anenské a správa domu v Karlově ulici

v Praze rozhodně nebyly žádnou drobnou starostí a vyžadovaly velké osobní nasazení i vysokou odbornost ze strany těch, na jejichž bedrech tato zodpovědnost spočívala. Dovolím si vyslovit hypotézu, že pro české unitáře nebyla stavba kostela jako prostředku symbolické reprezentace prioritou, zatímco pořízení „civilní“ nemovitosti vyjadřovalo hodnoty unitářství dosti výstižně.

Unitáři sice historicky kostely měli a mají, zejména v Transylvánii a v Anglii najdeme unitářské kostely, které slouží své obci nepřetržitě od 16. století a na první pohled se příliš neodlišují od křesťanských kostelů v regionu (ostatně mnohdy původně sloužily jiné – či v předreformačních dobách původní jediné – církvi, případně se „uživatelé“ v průběhu staletí střídali). Unitáři také budovali kostely nové, byť to mnohdy neměli jednoduché ani materiálně, ani společensky či politicky. Octagon Chapel v Norwichi, originální centrální stavba z poloviny 18. století, byla postavena podle návrhu architekta Thomase Ivoryho jako domov pro místní „dissenters“, tedy náboženské disidenty, a brzy se stala domovem zdejšího unitářského společenství, které ze skupiny nonkonformních křesťanů vzniklo. Kaple byla nazývána původně New Meeting House, aby se odlišila od staršího nenápadného domu v sousedství, kde se nonkonformisté setkávali. Elegantní neopalla-

Essex Unitarian Church v Londýně. (Foto archiv Jany Tiché.)

diánská budova, právem zapsaná na seznamu kulturních památek, je koncipovaná jako centrála. Vnitřní prostor je sice orientován směrem ke kazatelně naproti vstupu, ale distribuce míst k sezení je kruhová a zdůrazňuje tak rovnost všech členů společenství. Architektonický návrh tohoto uspořádání byl považován za natolik vhodný pro setkávání nonkonformních společenství, že se stal vzorem pro metodistické kaple po celé Evropě.

V unitářské tradici má centrální uspořádání interiéru důležité místo. V *Tvůřím životě* jsme již psali o unitářském kostelu v obci Oak Park v americkém státě Illinois, který navrhl jeden z největších architektů 20. století Frank Lloyd Wright v roce 1905. Kostel byl ve své době naprosto originální: neměl věž a zvenčí vypadal spíš jako běžná veřejná budova. Originální bylo i vnitřní uspořádání, kde na rozdíl od tradičního schématu lidé nevstupovali do kostela naproti kazatelně, frontálně umístěné před řadami lavic, nýbrž po straně sálu, takže nejprve spatřili své bližní, své společenství. V průběhu dvacátého století se podobné „demokratičtější“ uspořádání vnitřního prostoru začalo prosazovat nejen v reformovaných církvích, ale i v katolických kostelech, zejména po druhém vatikánském koncilu. Troufám si říci, že s tím, jak postupuje

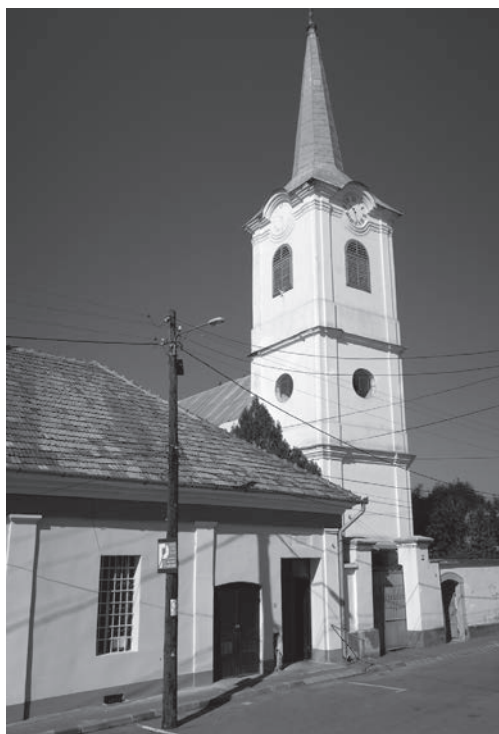
sekularizace veřejného života v moderní společnosti a jak se náboženský život stává individuální záležitostí, která není přirozeně sdílená s většinou sousedů, nabývá centrální dispozice náboženských shromáždění na oblibě pro svou demokratičnost a podporu společenství.

Unitářské „kostely“ (za chvíli bude už úplně jasné, proč je píšu v uvozovkách) jsou dnes velmi často zkrátka sály nebo i menší místnosti v obytných domech či administrativních budovách, kde se lidé mohou sejít. U nás je tomu tak bez výjimky. Místa unitářských shromáždění jsou poměrně pestrá, ale společné jim je to, že by se v nich mohlo odehrávat i cokoli jiného, mohly by být divadlem, koncertním sálem, ba i tělocvičnou, kanceláří nebo prostě obývacím pokojem. A právě obývací pokoj se mi zdá být nejvýstižnějším přirovnáním pro unitářskou „shromažďovnu“. Pravda, u nás v Anenské je obývací pokoj trochu větší a spíš připomíná ten divadelní sál. Ostatně Čapkův sál byl tak navržen, aby byl, jak se dnes říká, multifunkční a nesloužil jen pro nedělní shromáždění („bohoslужby“), ale aby vyhovoval všem možným formám společenského života, který k náboženské komunitě patří stejně jako rituál a liturgie slavnostního shromáždění jednou nebo dvakrát za týden.

Z unitářských kostelů, které jsem měla možnost navštívit, mi zvláště silně utkvěl v paměti i v srdci Essex Church v londýnském Kensingtonu. Architektonicky zdařilá moderní budova, inaugurovaná v roce 1977, působí důstojně, ale ne příliš formálně. Kdyby to nebyl kostel, mohla by to docela dobře být třeba knihovna nebo podobné kulturní zařízení. Velký sál, kde se konají shromáždění, je prostor příjemných proporcí, spíše širší než protáhlý, s horním osvětlením, které zajišťuje několik kruhových oken ve stropě. Sál vzbuzuje slavnostní dojem a zároveň díky péči reverendky Sarah Tinkorové nepostrádá útulnost. Textilie živých barev, moderní umění na stěnách, polštáře a barevné svíce – to jsou rekvizity, které dodávají sálu obytnou kvalitu. Sál se může snadno proměnit

Kostel ze 13. století v Dârjiu v Rumunsku, nejstarší unitářská kostelní budova na světě. (Foto Kateřina Samojská.)

Kostel v Tordë. (Foto Michal Kohout.)

v taneční, koncertní nebo třeba v tělocvičnu jógy, přechod mezi slavnostní atmosférou nedělního shromáždění a denním či večerním programem pro veřejnost je velmi snadný. V každém případě sál vyzařuje atmosféru otevřenosti a radosti ze života.

Koronavirová doba přesunula naše setkávání na internet – a tedy doslova do našich „obývacích pokojů“. Vedlejší, ale nikoli nepodstatným efektem této situace je stav, kdy nedělní shromáždění přichází k nám domů: nemusíme chodit nikam ven, do speciální budovy a speciálního prostoru, abychom mohli mít podíl na shromáždění naší obce a abychom si mohli připomenout, že náš život se nerozprostírá jen po horizontále každodenního obstarávání. Omezení nám tak připomíná, co je nejhlubším smyslem náboženského života: nejen pěstování naší osobní spirituality, ale také její společné sdílení. Ve virtuální realitě našich současných setkání ustupuje konkrétní architektura našich budov a prostorů trochu do pozadí a ukazuje se velmi jasně, že základem společenství jsou li-

Kostel v Torockó. (Foto Michal Kohout.)

dé – ať jsou kdekoliv. Ale to neznamená, že by charakter těch fyzických míst, kde se zase budeme scházet, až to situace dovolí, nebyl důležitý a neměl symbolický význam jako reprezentace hodnot, které zastáváme. V pražské obci se

i v současnosti intenzivně věnujeme dokončování interiéru Čapkova sálu, abychom se mohli – doufejme brzy – sejít v novém, příjemně zařízeném prostředí a zahájit novou éru života našeho unitářského společenství.

Rosslyn Hill Unitarian Chapel v Londýně. (Foto archiv Jany Tiché.)

Symbol v pojetí Carla Gustava Junga

Kateřina Hlaváčová

Symboly nás doprovázejí po celý náš život a snad i bez nadsázky můžeme říct, že symbol, ať už v jakékoliv formě, je součástí lidské existence od počátků čehosi, co můžeme nazývat civilizací. Podle rumunského religionisty a filozofa Mircei Eliadeho (1907–1986) symboly patří k nevykořenitelné podstatě duchovního života člověka. Symbolům se v první polovině 20. století věnoval také švýcarský psychoterapeut Carl Gustav Jung (1875–1961), jehož osobnost a dílo jsou stále předmětem zájmu mnoha lidí po celém světě, ať už jsou jimi psychologové, badatelé, umělci či teologové, nebo zkrátka nadšenci do hlubinné psychologie. Snad každý, kdo slyšel o Sigmundu Freudovi (1856–1939), slyšel také o jeho žákovi a adoptivním synu C. G. Jungovi. Během své mnohaleté psychoterapeutické praxe se Jung svým velmi osobitým přístupem věnoval také analýze náboženské mytologie a symbolů – jejich povaze, původu a úloze v životě člověka.

Carl Gustav Jung (1875–1961). (Převzato z commons.wikimedia.org.)

Jung nahlíží na symboly jako na něco přirozeně vlastního člověku, jako na prapůvodní formu myšlení, kterou člověk disponuje už od úsvitu svého času. Symboly mohou mít mnoho forem a podob. Mohou být zdánlivě profánního nebo explicitně religiózního charakteru. Setkáváme se s nimi denně ve vnější skutečnosti a obzvláště významným řečištěm hojným na symboly jsou samozřejmě mýty, pohádky, folklór a legendy. Při své práci s pacienty však Jung kladl důraz ještě na jiné prostředníky, skrze něž se se symboly setkáváme, a těmi jsou sny. Právě sny považoval Jung za velmi důležitý zdroj informací, které se skrze snění dostávají do pacientova vědomí, ať už v jakkoli zašifrované podobě. Symbolické obrazy ve snech jsou člověkem produkovány nevědomě a spontánně a podle Junga je jejich primárním úkolem „léčit psýché“, rozštěpenou na vědomí a nevědomí.

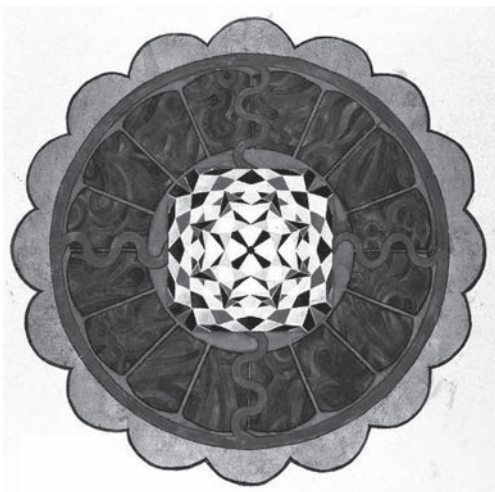
Symboly jsou podle Junga něčím bytostně spojeným s archetypy, které chápe jako

základní stavební kameny mýtů. V mytických narativách se archetypy manifestují jako mytické postavy a symboly, díky kterým se tyto archetypy, jinak dlící v kolektivním nevědomí, dostávají do lidského vědomí. Symbol je totiž jakýmsi zhuštěným, avšak stále neúplným odkazem k něčemu, co má ze své podstaty duševní základ. Jde o jakýsi překlad tajemství duše a kolektivních strukturálních elementů lidské archetypické psýché, o psychickou energii, které se v symbolech dostává konkrétnější podoby, již můžeme vnímat, zakoušet a která nás nějakým způsobem může ovlivnit a nasměrovat. Ovšem artikulovat v plnosti obsah nějakého symbolu není možné, a to právě z toho důvodu, že symbol je z jedné jeho části odkazem k něčemu slovem a rozumem nepostižitelnému, k něčemu, co přesahuje vědomé vnímání. Jeho smysl leží v nevědomí. Individuální působení symbolu často probíhá nevědomě, v závislosti na nevědomých obsazích konkrétního člověka, které se

k symbolu vážou. Jinými slovy můžeme říct, že to, jestli se něco stane symbolem, závisí na jeho pozorovateli. Podobně také můžeme hovořit o působení symbolu na větší skupiny lidí.

Symbol je mediátorem mezi dvěma světy, mezi světem ducha, světem archetypů a vědomé skutečnosti. Na jednu stranu tak symboly komunikují nějaké transcendentní, nezměřitelné a věčné obsahy, na stranu druhou jejich konkrétní podoba podléhá proměnlivosti lidského života. Přesto však podle Junga existují symboly, které přetrvávají napříč dějinami. Tyto symboly se formují kolem základních hraničních skutečností lidské existence, jakými jsou například eschatologické vyhlídky, základní premisa boje dobra se zlem nebo kosmogonie.

Přestože jsou symboly nějakou konkretizovanou manifestací psychické energie, jejich povaha a účel nejsou pouze jednosměrné. Symboly nejsou pouze něčím, co nám umožňuje nahlížet neuvědomované, ale současně díky nim můžeme psychické procesy ovlivňovat. Symboly tak působí jako „transformátory psychických procesů“. Nakolik však dochází k funkčnímu působení symbolu na lidskou psýché, záleží na vnitřních predispozicích a nadání pozorovatele, ale také na tom, nakolik je daný symbol zprofanován a vyprázdněn. Takový symbol se pak stává mrtvým. Aby zůstal symbol živý a funkční, nemůže být nikdy plně podroben racionální interpretaci. Podle Junga je právě toto problém například moderního křesťanství a jeho systému symbolů, byť jakkoliv velkolepého, který však už není schopen lidi zaujmout. Ti však nemohou bez symbolů existovat, natož pak prožívat své já v jeho celosti, a proto je hledají a nalézají v jiných náboženských tradicích. Toužení po živých symbolech pak přirozeně člověka odvádějí od „mateřských“ tradic, jejichž symboly jsou vyčerpány.

Mandala z Jungovy Červené knihy.
(Foto Kateřina Hlaváčová.)

K obrázku: Jung považoval kruh za jeden z nejzákladnějších a nejuniverzálnějších symbolů lidské existence, nacházený napříč dějinnými epochami, kulturami i náboženskými tradicemi. Symbolický význam kruhu se podle něho táhne zpět až k primordiálním časům a vyjadřuje celost psýché. S tímto symbolem také pracoval při svém spontánním malování kruhových geometrických obrazců ve formě mandal, které považoval za symboly celosti a procesu individuace.

ZDROJE:

- Verena Kastová, *Dynamika symbolů: základy jungovské psychoterapie*, Praha: Portál 2000.
- Lutz Müller a Anette Müller (eds.), *Slovník analytické psychologie*, Praha: Portál 2006.
- Manfred Lurker, *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Praha: Vyšehrad 1999.
- Louis Lagana, *Jungian Aesthetics, Symbols and the Unconscious*, příspěvek na konferenci *ICAA Aesthetics and Mass Culture*, Soul: SNU 2016.

Je modlitba pouhou autosugescí?

Luděk Pivoňka

Když někdo navštíví unitářské duchovní shromáždění, možná zjistí, že se v něm nevyskytují žádné modlitby. To by mohlo být pro někoho překvapení, neboť na bohoslužbách jiných církví se modlitby běžně vyskytují. Ti, co znají alespoň trochu české unitářství, ví, že tato tradice pochází již od Norberta Fabiana Čapka. Bratr Čapek byl přesvědčen, že mnohé modlitby jsou spíše autosugesce než sugesce, které mají ovlivnit Boha. Proto byli unitáři někdy považováni za tzv. nemodlence. Podle jeho názoru, kdyby Bůh vyslyšel všechny prosby, svět by se musel obrátit v úplný chaos. To má určitě pravdu. Například vojenští kaplani se v době války mohli modlit za vítězství své armády, a teď, komu by Bůh měl dát přednost. Nebo se lidé mohou modlit způsobem, který neodpovídá dané situaci. Čapek například při pohřbu slyšel, že se pozůstalí měli třikrát pomodlit Otčenáš v domnění, že to zesnulému určitě prospěje. V tomto případě šlo spíše o zvyk než o to, co by mrtvý skutečně potřeboval. Modlitba je především prosba a tu Čapek ve svém pozdějším duchovním životě už nepotřeboval. Pro ty, kteří se nemohli nebo nechtěli modlit, doporučoval, aby místo toho raději použili dobrou autosugesci.

„Smyslem modlitby je vědomé přibližování se druhé dimenzi a pronikání do ní.“
(Foto © Shutterstock.com.)

V této oblasti vynikl Francouz Émile Coué se svojí metodou vědomé autosugesce a s ní spojenou formulkou „každý den se cítím lépe a lépe“. On u člověka rozlišoval mezi vědomou a podvědomou bytostí. Podle něj je vědomí často vybaveno nespolehlivou pamětí, ale podvědomí oproti tomu spolehlivě zaznamenává vše, co jsme prožili, a to do nejmenších podrobností. Mimoto je velmi důvěřivé a bez uvažování přijímá vše, co se mu řekne. Je také spojováno s představivostí a někdy jedná i proti naší vůli.

Lidé se mohou v mnohých případech domnívat, že se řídí jen svojí svobodnou vůlí, ale to může být velký omyl. Jako příklad uvedl pokus s prknem. Když prkno široké 25 cm a dlouhé 10 m položíme na podlahu, nebudeme mít žádný velký problém po něm přejít. Když to samé prkno položíme do výšky věže katedrály, přejít po něm už bude mnohem obtížnější. Dostaneme strach, že spadneme. Jaký je rozdíl mezi těmito stavy? Je to otázka představivosti. V prvním případě si představujeme, že přejít prkno

**Bůh je Bohem všech
a není přítelem jen
jednoho pravého
náboženství.**

(Foto © Shutterstock.
com.)

je snadné, a proto to dokážeme. V druhém případě si představujeme, že je to nemožné, a proto to nezvládneme. Závrať je způsobena představou v naší mysli a ta se okamžitě přemění ve skutečnost. I když máte vůli se nebát, vaše představa je silnější. Na tomto zjištění postavil Émil Coué svoji metodu vědomé autosugesce. Ta pracuje s představivostí, kterou je třeba vědomě ovládat. Představivost může být přirovnána k nezkontrolovanému koni. Kůň veze svého jezdce, kam sám chce. Když je ale zkontrolovan, jede tam, kam chce jeho pán. Na začátku je zapotřebí důvěry, že představivost má sílu změnit naši situaci. Potom můžete zavřít oči a myslet na to, čeho se chcete zbavit, nebo můžete použít opakovací formulku, že to a to se stane nebo to a to se nestane. Pokud se toto dostane do vašeho podvědomí, proces změny může nastat. Kdyby se to odehrávalo jen na úrovni vědomé vůle, pozitivní výsledek se nedostaví. Žádná metoda ale není všemocná ani samospasitelná. Ani tato nedokáže dělat zázraky, ale v některých případech pomoci může.

Pojďme se však vrátit k unitářské modlitbě. Čapek neřikal, že by modlitby neměly žádný smysl, ale neměly by být prázdné a bezduché. Proto modlitby raději nazýval meditacemi. Učil, že jsme občané dvou světů, jednoho hmotného a druhého duchovního. Smyslem modlitby je vědomé přibližování se druhému dimenzi a pronikání do ní. Kdo něco takového neprožil, tomu

se to bohužel jen těžko vysvětluje. Podle něj celý viditelný svět spočívá na základech toho neviditelného a do něj také zasahujeme svými meditacemi, svou touhou po Bohu, svým laděním citů na vlnu věčnosti. Tyto meditace nejsou pro pohodlí, ale pro posilu v našich životech. Nemají nahradit práci nebo oběti.

V naší náboženské tradici se tak uchovaly především pozitivní autosugesce a rozjímavé slovní meditace. Modlitby z ní prakticky vymizely a to je škoda. Pojďme si tedy říci něco pozitivního také o modlitbách. Častá námitka zní, že modlitba nemá cenu, protože není ke komu se obracet. Pokud Bůh neexistuje, tak bychom se modlili pouze do prázdného prostoru a nikdo by nám pomoci nemohl. Další námitka může spočívat v přesvědčení, že Bůh sice existuje, ale do lidských záležitostí se neplete a nezajímá se o ně. Proto na jeho vůli není možné nic změnit. Zde je důležité, jak si Boha představujeme. Nástupce bratra Čapka Karel Hašpl v jednom článku napsal, že si Boha nepředstavuje jako transcendentní bytost, ale jako Absolutno, které je základní tvůrčí silou vesmíru, projevuje se ve všem a nemá osobní charakter. Proto k němu nemůžeme vysílat žádné písemné nebo ústní prosby, aby nám splnil to či ono přání. Na Boha naše prosby nemají žádný účinek. Čeští unitáři mají ale plnou svobodu představovat si Boha v souladu se svojí náboženskou zkušeností. Obvykle se pohybují mezi dvěma krajnostmi, že

Bůh je velké tajemství a nikdo z lidí ho ještě nepoznal v jeho plnosti. (Foto © Shutterstock.com.)

Bůh je Trojice, nebo že vůbec neexistuje. Bůh je však velké tajemství a nikdo z lidí ho ještě nepoznal v jeho plnosti. Proto naše představy o něm jsou jen lidské pokusy, jak se přiblížit něčemu tak neuchopitelnému, jako je Bůh. A tím pádem naše domněnky mohou být nepřesné a chybné. Moje zkušenost mi však ukazuje, že Bůh je Bohem všech a není přítelem jen jednoho pravého náboženství. Záleží tedy na tom, jestli je naše představa dokonale přesná? Nezáleží, Bůh nám může být nakloněn i s našimi slabostmi a nedokonalostmi. Ať už si tedy Boha představujeme jakkoliv, někdy se nám v životě stane, že se na některé své problémy cítíme příliš slabí. V takové chvíli je přirozené se na Boha obrátit s prosbou, aby nám pomohl. Může nám Bůh na takové volání odpovědět? Podle mé zkušenosti ano, ale to neznamená, že vyslyší každé naše přání. Někdy jsou lidé zklamaní, že Bůh jejich modlitby nevyslychá. Může se ale stát, že někteří lidé se modlí o věci, které nám Bůh nemůže splnit. Přestože o tom můžeme být skálopevně přesvědčeni, někte-

rá naše přání by nám mohla spíše uškodit než prospět. Bůh to ví, a proto nám raději nevyhoví. Někdy nám zase naznačí, že něco musíme zvládnout sami a nadpřirozené pomoci není potřeba. Někdy nám také připomene, že i trápení patří k lidskému životu a každý člověk si svůj menší či větší kříž musí nést sám. Tato planeta není bohužel místem, kde by se zlo vůbec nevyskytovalo. Pořád se musíme rozhodovat mezi dobrem a zlem, pravdou a lží. Jen tak můžeme duchovně růst, pokud učiníme správné rozhodnutí. Když nás Bůh přece jen vyslyší, je určitě dobré poděkovat a upřímně si vážit Boží pomoci. Také je možné se na Boha obracet s přímělnou modlitbou. V ní nežádáme nic pro sebe, ale pro druhé. I to je možnost, jak pomoci ostatním, když už sami prospět nemůžeme. Čím budeme mít větší zkušenosti s modlitbou, tím více budeme Bohu rozumět a chápat jej a tím se mu budeme také snadněji přibližovat. Přestože je to cesta neukončená, může nám do života přinést více klidu a pokoje, ale také síly a odvahy.

Květ modlitby

Jarmila Plotěná

Modlitba je velké téma, už proto, že se vyskytuje jako jedna z nejdůležitějších praktik téměř ve všech náboženstvích. Ačkoliv různá náboženství praktikují odlišné druhy modlitby a je patrná i její proměna v průběhu času, zdá se, že tu jde o jeden princip. Domnívám se, že zcela zásadní, jinak by se věřící na celém světě po tisíciletí modlitbou nezabývali. Tázala jsem se po tomto společném, všelidském principu. Hledala jsem v různých vírách i psychologii a nakonec jsem zjistila, že o modlitbě toho zodpovědně teoreticky nedovedu mnoho říct, ale mohu se setkat s jejími účinky, popřípadě toto setkání nebo nesetkání zkusit namalovat. Je to názornější, neboť se mohu procházet „krajinou duše“ a znázornit, co se při modlitbě děje.

„Na prvním obraze si něco na dolním okraji představuje od sebe oddělené a snad i ukřižované Božství někde nad sebou a volá k Němu, prosí, vysílá modlitby.“ (Malba a foto Jarmila Plotěná.)

Modlitba může mít velice různou hloubku. Může uvíznout pouze na přednášení proseb či požadavků adresovaných představě nějaké vzdálené nadpřirozené bytosti, podobné svět-skému vládci, panovníkovi či vojevůdci. Může být, a v minulosti bývala, spojena s nějakou obětí, přičemž dodnes některá duchovní učení zdůrazňují význam modlitby jako projevu vy-

trvalosti či sebezáporu i v případě, že modlitel třeba po dlouhé roky nic duchovně neprožívá ani jeho prosby nejsou nijak vyslyšeny. To jistě souvisí s vírou, že Ten, jemuž je modlitba určena, se nakonec nad člověkem smiluje a jeho modlitby vyslyší, ale také s oprávněným předpokladem, že dobrovolná, vědomá disciplína člověka mravně i psychicky upevňuje a zušlechťuje.

Tady jsme u jádra problému. Modlitba je snaha o kontakt s Někým nebo Něčím od člověka odděleným, nebo o kontakt se samotnou Podstatou dlící v člověku? A liší se taková modlitba nějak zásadně od slovních meditací unitářů? Snad jen tím, že unitáři zpravidla nezdůrazňují tolik přínos sebezáporu. Důrazem na uvědomění si posvátné přítomnosti Božského principu a absencí požadavku na vyslyšení proseb jsou si vyzývající modlitby a unitářské slovní meditace podobné.

Avšak vyvstává závažnější otázka: Jestliže se modlitbou snažíme navázat kontakt se svou vnitřní Podstatou, je to záležitost výhradně psychologická ve smyslu uklidnění, uvolnění psychického napětí, ujasnění si hodnot apod., nebo jde ještě o něco jiného? Působíme modlitbou psychologicky sami na sebe a „náš Bůh nebo To, co nás přesahuje“ nás neslyší, je neosobní Jsoucností, která se ke konkrétnímu jednání člověka nikterak nevztahuje? Nebo je to jinak a ona Jsoucnost je s námi bytostně spojena nejen přírodními zákony, ale i zákony duchovními, a tudíž vyloženě osobně? Závažná otázka. Kladná odpověď totiž neznamená nic menšího, než že naše modlitby, ale také všech-

„Na druhém obraze je znázorněna dramatická situace poněkud připomínající rozestoupení vod nebo jinou hmotu v pohybu.“ (Malba a foto Jarmila Plotěná.)

ny naše myšlenky a činy, ovlivňují, ba utvářejí náš život a také život celé naší planety. Tu poznáváme dvě známé nábožensko-filozofické otázky, na které si ani všichni unitáři neodpoví stejně. Rozhodující zřejmě bude v tomto případě zkušenost s některou náboženskou praktikou podobnou modlitbě a konkrétní příběh života, přičemž nastávají dvě odlišné situace. Obě jsem si znázornila malbou.

Na prvním obraze si něco na dolním okraji představuje od sebe oddělené a snad i ukřižované Božství někde nad sebou a volá k Němu, prosí, vysílá modlitby. Ono Božství, které nosí

ve své představě, sice jeho psychice něco poskytuje, ale nemohou se spolu setkat. Jsou sice v jakémsi druhu jednoty, ale spíš formou uzavřenosti než svobody (černé uzavřené orámování). Modlitba zůstává nevyslyšena.

Na druhém obraze je znázorněna dramatická situace poněkud připomínající rozestoupení vod nebo jinou hmotu v pohybu. Na spodním okraji rozkvétá bílý stylizovaný květ. Je součástí dynamického děje na obraze. Květ a veškeré dění tvoří jednotu, která je však ve své proměnlivosti svobodná. Právě rozkvétl květ modlitby. Tenhle obraz máme v naší brněnské obci.

Fenomén modlitby

Štěpán Mejšner

V tomto článku se pokusím zachytit fenomén modlitby – její nedotknutelnosti v absolutním slova smyslu. Modlitba totiž není pouhou psychohygienou (sice tak jistě působí, stojí však na daleko vyšší jazykové, resp. metajazykové úrovni), nýbrž je bytostným rozhovorem a zakoušením zkušeností a vztahu s nepopsatelným, avšak existenciálně blízkým – s Bohem.

Pro toto téma jsem si vybral dva židovské autory: Martina Bubera a Emmanuela Lévinase, kteří se velmi podobně až shodně potkávají ve fenoménech vztahu Já a Ty, respektive Jeden a Druhý.

Martin Buber (1878-1965). (Převzato z commons.wikimedia.org.)

MODLITBA JAKO PROJEV VZTAHU

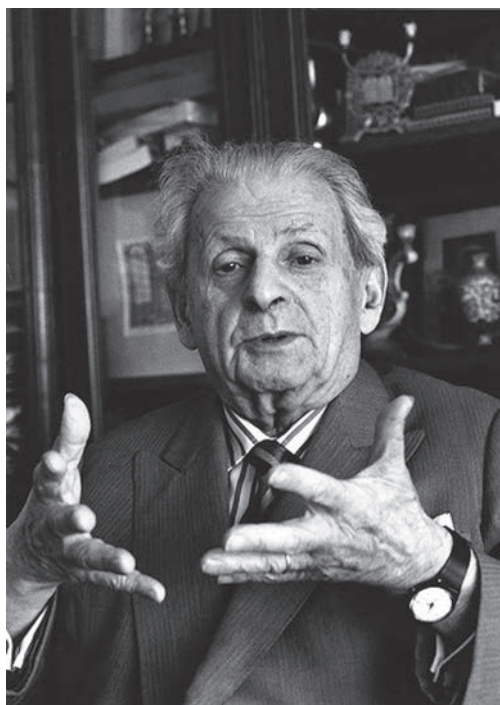
Pro člověka, který je nábožensky aktivní, tj. nejen že dochází do nějaké církve, ale (a to především) má osobní víru v Boha vůbec, je nejpodstatnějším svátkem každého dne – modlitba. Z obecně vnímatelného pohledu se jedná o zklidnění mysli, tichý rozhovor – možná i dialog –, usebrání sebe sama nejen v těžkých chví-

lich, ale i v momentech vděčnosti a radosti. Buber ve svém díle *Já a Ty*, ze kterého budu mimo jiné vycházet, říká: „Bůh je bytí, které je naším bezprostředním, nejbližším a trvalým protějškem: bytí, které lze po právu jen oslovovat, o němž však nelze vypovídat.“¹

1 Martin Buber, *Já a Ty*, Praha: Mladá fronta 1969, s. 72.

Nejdříve se vyjádřím k první části Buberovy myšlenky: Bůh jako nejdokonalejší a nejvyšší bytí je nám trvalým a neodcházejícím partnerem. Je tu pro nás, pro náš individuální, osobní rozhovor. Druhá část Buberova výroku tkví v ontologické rovině, tj. abych neomezil bytí na jeho svrchovanosti, pak mu nemůžu přisuzovat atributy ani o něm vypovídat. Po tomto lehkém nástinu jedné z mnoha Buberových myšlenek mě to vede k jednomu: Co je pro nás tedy modlitba jakožto vytržení z reality a usebrání sebe sama do svých nejniternějších myšlenek? My o Bohu během modlitby jako o bytí nevypovídáme, my Ho a jeho bytí zakoušíme. To tento bytostný vztah mezi námi a Bohem činí tak unikátním, tak požehnaným. Odevzdáváme se plně a pokorně – odevzdáváme svou vůli.

Již jsem nastínil, že modlitba je rozhovorem – dialogem. Bůh je onen buberovský Ty, a my jsme ono Já. K fenoménu rozhovoru si vezmu na pomoc jiného židovského autora, který z Bubera čerpal, a to je Emmanuel Lévinas. Lévinasova existencialistická fenomenologie je založena na vztahu Jeden a Druhý. Tento vztah původně aplikuje Lévinas na běžné situace v našich životech, ovšem s ohledem na Lévinasův chasidistický původ v rámci judaismu, jeho výklady Tóry a polemiku s rabíny bych si dovolil odvážně tvrdit, že tento vztah směřuje a vidí i směrem člověk-Bůh. Řeč je pro Lévinase vztahem, který (mimo jiné) utváří prostředí pro Jeden a Druhý. Tato řeč však není ničím omezujícím v rámci svobody Jednoho a Druhého. Řeč je jakousi prvotní touhou – je nepostradatelným pojítkem. Řeč, rozhovor, dialog, jakkoli tuto interakci nazveme, však není pomyslnou totalitou, před kterou Lévinas tak moc varuje. Tato interakce totiž nezaštiťuje žádný systém, ve kterém máme pracovat. Naopak – rozvíjením řeči v tomto vztahu jen poznávám toho Druhého.² Lévinas tento „řečový“ vztah nechce definovat běžnými znaky slov. Vše se děje na ontologické, transcendentální úrovni. Znakem jeho vypovídání, podobně jako u Bubera, je tvář. Tvář je fenomén, který je neredukovatelný, nepostihnutelný v jeho námi běžně známé

Emmanuel Lévinas (1906–1995).
(Převzato z editions-balland.com.)

formě. Je to fenomén, který je právě tím prostředkem, který k nám promlouvá: „... pak opomíjíme to, co je na řeči podstatné: to, že ve tváři se kryje zjevující a zjevované, což se děje tím, že tvář je vzhledem k nám ve výši – že učí.“³

Další podobnost s Buberem má Lévinas v oné nepostihnutelnosti této řeči toho Druhého – nemohu jej tematizovat –, stejně jako to Buber zamýšlel u bytí jakožto Boha. Toto celé se nazývá manifestací tváře, což je právě tento posvátný rozhovor: „... v rozmluvě vystavuji tážání Druhého a naléhavost odpovědi – akutní moment přítomnosti – mne rodí pro odpovědnost; jakožto odpovědný jsem přiveden ke své poslední realitě.“⁴

Modlitba je v kontextu těchto filozoficko-teologických (judaistických) myšlenek rozhovor na ontologicko-transcendentální úrovni. Všimněme si, že Lévinas kromě fenoménu tvá-

2 Emmanuel Lévinas, *Totalita a nekonečno*, Praha: OIKOYMENH 1997, s. 53.

3 Emmanuel Lévinas, *Totalita a nekonečno*, Praha: OIKOYMENH 1997, s. 80.

4 Emmanuel Lévinas, *Totalita a nekonečno*, Praha: OIKOYMENH 1997, s. 157.

ře Druhého a jiných otevírá právě díky těmto zjištěným fenoménům otázku (další fenomény) svobody a odpovědnosti. To jsou totiž ty nejdůležitější entity (nejen) modlitby. Ve vztahu k Bohu jsme svobodní, ale máme i odpovědnost. Prostoupením tohoto vztahu našeho rozhovoru s Bohem je právě živoucí modlitba.⁵ Upřímná, osobní – nedotknutelná již z podstaty našeho transcendentálního rozhovoru.

Poslední možná mnou uvedená definice či charakterizace modlitby je definování její jsoucnosti. Proč? Modlitba se nám poodhalila ve své „podstatě“ jako (ošklivě řečeno) prostředek k Bohu. Její „základ“ musí být sám sobě bytostný – bytí. Respektive: modlitba je vyjevováním přání, radosti, situací. Vyjevování je klíčové slovo. Modlitba, husserlovsky⁶ řečeno, se zdá být tím pozadím, na kterém vše vyjevujeme – jsme v dialogickém vztahu.

SHRNUTÍ

Je zřejmé, že zkoumání modlitby jako fenoménu je velice náročné téma, velice obsáhlé, které si jistě zaslouhuje být hlubší. I přesto jsem snad postihl prvotní náznaky, jakým směrem se toto odborně-laické bádání má ubírat a být dále rozvíjeno:

a) Devalvace modlitby slovy v našem běžném, vágním vnímání je nepřipustná. Modlitba je jistě vedena slovy, ale k úplně jinému bytí (tomu nejvyššímu), než jsme schopni my vyjádřit a postihnout v běžné řeči v normálním životě s lidmi. V tomto horizontu se ukazuje její výsostné postavení v životě věřícího/spirituálního člověka.

b) Skrze modlitbu zakoušíme bytí Boha, odevzdáváme se do tohoto vztahu a čerpáme z tohoto vztahu a komunikace – necháváme k sobě toto Božské bytí proudit. To by v nás mělo rodit svobodu, ale i odpovědnost – jak k Bohu, tak k situacím s Druhým, které ostatně Bohu v modlitbě vyjevujeme.

c) Touto svobodou, ale ani odpovědností (v rámci modlitby – bytostného rozhovoru) nejsme oslabeni, omezeni. Naopak, tento vztah je nám výsadou: „Otroctví je pasivita, otroctví je trápení, otroctví je zatracení. Naproti tomu platí, že jsem-li odpovědný za druhého, ukazuje se mi to právě jako dobro, jako dobro vůbec. Možná jako místo lepšího. Místo dobrého leží v odpovědnosti za druhého, jakkoli tomu moje svoboda nepředchází, nýbrž následuje za tím.“⁷

Toto by nás mělo hnát jak ve vztahu k Druhému, tak i ve vztahu k Bohu – skrz modlitbu.

⁵ Martin Buber, *Já a Ty*, Praha: Mladá fronta 1969, s. 98.

⁶ Odvolávám se na fenomenologickou ontologii E. Husserla a jeho pozadí, ze kterého se vše vyjevuje, viz Edmund Husserl, *Ideje k čistě fenomenologii a fenomenologické filosofii I*, 2. vyd., Praha: OIKOYMENH 2019 a Edmund Husserl, *Ideje k čistě fenomenologii a fenomenologické filosofii II*, Praha: OIKOYMENH 2006.

⁷ Emmanuel Lévinas, *Bytí pro druhého: (dva rozhovory)*, Praha: Zvon 1997, s. 19.

Hovory k Bohu Marie Mildorfové

Matěj Čihák

Marie Mildorfová (1910–2004) byla dlouholetou aktivní členkou NSČU. Působila jako vedoucí Ligy unitářských žen, speciální organizace NSČU věnované ženám, jejich aktivitám a jejich spiritualitě, kterou založila Mája Veronika Čapková, žena Norberta Fabiana. V občanském životě pracovala Marie Mildorfová jako učitelka, později jako ředitelka mateřské školky.

Marie Mildorfová (1910–2004), básnířka a významná členka NSČU. (Foto archiv NSČU.)

DÍLO MARIE MILDORFOVÉ

Součástí díla Marie Mildorfové je i řada promluv (tehdy označovaných jako „přednášky“), které pronesla v pražské Unitarii, za její hlavní počín si však dovoluji považovat její básnickou tvorbu. Právě na Mariiny básně se chci v následujících několika odstavcích zaměřit. Poezie Marie Mildorfové je totiž zcela autentickou formou unitářské modlitby, zaznamenané v písemné formě. Jsou to básně svou formou poměrně prosté, svým obsahem a zanícením však nesmírně hluboké, schopné vnímavému čtenáři zprostředkovat původní autorčin duchovní

(až mystický) prožitek. Mariina tvorba zároveň zahrnuje několik zajímavých, smysluplných paradoxů, na nichž bych rád ukázal jisté důležité charakteristiky jedné z mnoha možných forem unitářské modlitby.

První básně začala Marie Mildorfová publikovat ještě v celounitářském periodiku *Cesty a cíle*. Mezi roky 1952 a 1988 však unitáři nesměli vydávat tištěný časopis, a tak zůstala její tvorba po několik desetiletí čistě interní záležitostí. Teprve po roce 1988 mohly její „unitářské modlitby“ opět začít vycházet ve vzniknuvší revue *Cesta*. Po zániku *Cesty* v první půli 90. let pak vycházely porůznu v periodikách jednotlivých obcí, například v *Unitářských listech*, ve *Zpravodaji OUB*, v *Poutníku* či *Svobodné cestě*.

Významným pro dílo Marie Mildorfové se stal rok 1998, kdy její básně vyšly ve třech samostatných sbornících, a to pod názvy *Hovory k Bohu*, *Hovory k člověku I* a *Hovory k člověku II*. Názvy jednotlivých „sbírek“ tak odkazují k základnímu zaměření básní, které obsahují. Větší část básní představují *Hovory k člověku*, jsou tedy promluvou básnického subjektu (Marie) ke čtenáři, k člověku, kterým je s největší pravděpodobností unitářský bratr či sestra, případně jiný člověk na duchovní cestě.

V souvislosti s unitářskou modlitbou však považuji za nejdůležitější sbírku *Hovory k Bohu*. V nich básnický subjekt (Marie) promlouvá přímo k Bohu. Hovor člověka (já) k božskému Ty je, řekl bych, nejprostší a nejpřesnější definice modlitby, jakou znám. Tento formát v *Hovorech k Bohu* převažuje, občas se ale objeví i plurál „my“, kdy básnířka-modlitelka hovoří za celé společenství (unitářstva či lidstva).

Dosud nejvýznamnější milník, co se týče publikace díla Marie Mildorfové, nastal v roce 2019, kdy NSČU vydala všechny její básně v jed-

„Jako Otce oslovoval svého Boha i Ježíš Nazaretský.“ (Foto © Shutterstock.com.)

né knížce s pevným obalem a kvalitní grafickou úpravou, která vyšla pod názvem *Hovory k Bohu a k člověku: výbor z díla Marie Mildorfové*. Jde o jednotný soubor všech tří původních částí (*Hovory k Bohu* a *Hovory k člověku I a II*) doplněný na konci o část *Básně nezařazené do sbírek*. Knihu otevírá předmluva z pera Radovana Lovčího, jež představuje základní údaje o životě a unitářských aktivitách Marie Mildorfové.

OSLOVENÍ BOŽSKÉHO TY

Ve své úvaze vycházím pouze z básní obsažených v části nazvané *Hovory k Bohu*, neboť všechny jednoznačně splňují kritéria modlitby; alespoň tak, jak je chápu. Jistě by ale bylo zajímavé téma k zamyšlení, zda lze i hovory k člověku považovat za svého druhu modlitbu, zda je možné se modlit k člověku (nebo například ke zvířeti, případně k rostlině nebo například k myšlence) a jaký by měl nebo mohl být unitářský postoj k takovému jevům. Já však raději zůstanu u konzervativního pojetí modlitby jako hovoru člověka k někomu či něčemu, co jej bytostně přesahuje.

Nejobvyklejším oslovením, jakým se modlíci se básnířka ke svému transcendentnímu protějšku obrací, je zájmeno „ty“. Ty a jeho nejrozmanitější variace (tvé, tvůj, tvá, tvého, tvojí) jsou ve všech modlitbách Mildorfové opravdu hojně zastoupeny a jednoznačně dominují nad všemi dalšími slovy a přívlastky. Vidím v tom důkaz skutečného osobního zanícení, opravdu blízkého a důvěrného osobního vztahu modlíciho se subjektu k božskému protějšku. Za zmínku stojí, že sám božský protějšek nikdy neodpovídá; o jeho případných aktivitách vždy referuje autorka, a to opět formou oslovení božského Ty.

Za velice zajímavé považuji druhé nejobvyklejší oslovení, které, pomineme-li zájmeno Ty, je zcela dominantní mezi podstatnými jmény, jimiž autorka označuje svůj božský protějšek. Je to (v unitářském kontextu možná pro někoho trochu překvapivé) oslovení Otče. Oslovení Otče se vyskytuje v hovorech dokonce častěji než oslovení Bože. Oslovení Otče je především důvěrné, poukazuje na velice úzký, vpravdě rodný vztah mezi modlitelem a jeho božským protějškem. Zároveň v sobě nese i punc auto-

„Tvůrce i Stvořitel odkazují k aktu tvorby, božského utváření světa i člověka.“

(Foto © Shutterstock.com.)

řity – Otec je někdo velice blízký, se mnou doslova pokrevně spojený, ale zároveň je to kdosi, kdo má nade mnou moc a požívá autoritu v rovině praktické (reálné) i v rovině morální (symbolické). Jako Otce oslovoval svého Boha i Ježíš Nazaretský. V jiných náboženstvích, například v islámu, je představa Boha jakožto Otce nepřipustná, protože je příliš důvěrná a implikuje představu, jako by mezi lidmi a Bohem byla jakási příbuznost. Myslím si, že poukaz na tuto spirituálně míněnou „pokrevní příbuznost“ je jádrem každé spirituality, která se Boha odvažuje oslovovat Otče.

Ostatně, oslovení Ty a Otče se v básních Mildorfově objevují často vedle sebe:

„Já navracím se k Tobě, Otče mocný,
jak poutník pouští k spásné oáze.
Z mnohosti dění, které mysl tíží,
do zdroje míru, zmírnit nesnáze.“

„Pak pocítím Tvůj, Otče, dotyk jemný,
jenž hojí, laská, smutek zaplaší
a připomene jednotu mou s Tebou,
jež Ducha pozvedá a k Tobě povznáší.“¹

Třetím nejfrekventovanějším oslovením je Bože. Použití slova Bůh jasně ukazuje, že spiritualita unitářky Mildorfově je zcela bez pochyb teistická. Zdali mono-, pan- nebo jinak – budiž předmětem dalších úvah. Je tu však naprostá jistota, že transcendentní protějšek je nějakým způsobem osobní. A má snad i co do činění s Bohem velkých abrahámovských náboženství, byť se od něj může jistě i v ledasčem lišit.

Dalším oslovením, které se v *Hovorech k Bohu* vyskytuje, je Tvůrce. Jde o slovo velmi úzce související s biblickým slovem Stvořitel. Tvůrce i Stvořitel odkazují k aktu tvorby, božského utváření světa i člověka. Zároveň se však od sebe čímsi podstatně liší – totiž „dokonavostí“ tvůrčího děje v případě Stvořitele a „nedokonavostí“ v případě Tvůrce. Stvořitel asociuje někoho, kdo jednou stvořil a pak odpočíval. Tvůrce oproti tomu tvoří neustále, ve dne v noci, před dávnými věky stejně jako dnes. Oslovení Tvůrce se tedy více hodí k unitářskému pojetí (či k různým možným unitářským pojetím) Boha a vůbec ke všem evolučně a procesuálně zaměřeným typům spirituality. Motiv tvorby a tvůrčího činní božského Druhého má navíc ve všech básních Mildorfově velký význam. Často je v nich poukazováno na to, co vše Tvůrce – i když je třeba oslovován jiným jménem – činí, vytváří, utváří

¹ Marie Mildorfová, *Hovory k Bohu a k člověku: výbor z díla Marie Mildorfově*, Praha: Unitaria 2019. s. 28.

Božský protějšek má inteligibilní povahu, je velikou vědoucí Myslí, která má univerzální charakteristiky – není omezena prostorem a není omezena ani časem. (Foto © Shutterstock.com.)

a proměňuje, a to včetně samotného modlícího se subjektu, jeho vlastního nitra, jeho pocitů, myšlenek, ale i jeho slov, činů, práce:

„Ty ve mně tvoříš, pracuješ a žiješ,
v mé mysli sídlíš a v mém srdci biješ.“²

Tvůrcova tvorba se tedy netýká jen vzniku světa, ale samotné bezprostřední přítomnosti hovořícího člověka! Je tedy možné se domnívat, že i sama modlitba k Tvůrci je vlastně v posledku dílem samého Tvůrce.

„Já cítím – Tvým že dílem jsou mé činy
a srdcem mým zas víra zachvívá,
že ve mně sídlíš! – Dechem Tvým že žiji!
– Že jednotou je bytost Tvá i má.“³

Následující tři oslovení jsou jedinečná tím, že se v celé sbírce vyskytují pouze jednou. Jsou to oslovení Vesmírná Mysli, Věčná Mysli a Nezměrná Věčnosti. Jsou pozoruhodná nejen tím, že

se vyskytují jen jednou. Jejich pozoruhodnost tkví i v tom, že ukazují nový, tentokrát o něco méně osobní přístup k božství. Ty, Otče i Tvůrce byla oslovení navýsost osobní, zřetelně poukazující k transcendentnímu protějšku jakožto bytosti. Nyní se však setkáváme s více abstraktním, filozofickým pojmem Mysli (pochoptelně s velkým M). Jednou je tato mysl „vesmírná“, podruhé „věčná“. V obou případech jde o to, že božský protějšek má inteligibilní povahu, je velikou vědoucí Myslí, která má univerzální charakteristiky – není omezena prostorem (vesmírná) a není omezena ani časem (věčná). I když Mysl je navýsost abstraktní pojem, Mildorfová neopouští rovinu vztahovou. I k této Mysli promlouvá osobním způsobem, jako ke svému partnerovi, jako k „ty“.

Na samém konci sbírky, na posledním řádku poslední básně, se pak nachází oslovení NEZMĚRNÁ VĚČNOSTI – ano, psáno takto, verzálkami.⁴ Je to jediné místo v *Hovorech k Bohu*, kde Marie Mildorfová verzálky používá. Verzálky i samotné oslovení ukazují na hluboký emoční náboj, který zde autorka cítila a který může cí-

² Marie Mildorfová, *Hovory k Bohu a k člověku: výběr z díla Marie Mildorfové*, Praha: Unitaria 2019, s. 20.

³ Tamtéž, s. 27.

⁴ Tamtéž, s. 47.

tit i čtenář. Jistěže je věčnost nezměrná. Těžko si představit měřitelnou věčnost, protože pokudli měřitelného by muselo být součástí časoprostoru – tedy podléhat času a nebýt věčné. Nezměrná Věčnosti je emočním zvoláním, kdy si subjekt dvakrát za sebou uvědomuje přesahující podstatu Onoho, k čemu se snaží hovořit. Zároveň je Věčnost opět spíše neosobním pojmem, čímsi, co chápeme spíše jako určitou „kvalitu“, nikoli jako osobu.

Vidíme tedy, že co se týče oslovení božství ze strany Mildorfově, setkáváme se s momenty více osobními, teistickými (Otec, Bůh, Tvůrce) i méně osobními, spíše filozofickými (Mysl, Věčnost). Ve všech případech však dominuje základní osobně-vztahová intence ze strany hovořícího subjektu, vyjádřená oslovením Ty nebo zkrátka způsobem hovoření v druhé osobě jednotného čísla.

MONOTEISMUS A PANTEISMUS

Nesmírně pozoruhodná je jistá zcela nenucená a přirozená ambivalence toho, jak vnímá autorka samotnou podstatu vztahu mezi sebou a svým božským společníkem. Ve všech básních-modlitbách pochopitelně promlouvá v druhé osobě jednotného čísla. To velmi silně sugeruje představu, že zde vedle sebe stojí dvě oddělené entity; na jedné straně modlí se člověk, v podstatě malý až zanedbatelný, avšak právě kontaktu s Božským, na druhé straně nezměrné a všepřesahující božství, chvílemi více osobní, chvílemi více abstraktní, a přece tajemným způsobem nastavující své neviditelné ucho lidskému subjektu.

Ano, tak tomu v jisté rovině opravdu je. Na druhé straně se básněmi Marie Mildorfově vine nepřehlédnutelná linie jakéhosi hlubšího pochopení vztahu mezi člověkem a Bohem. Totiž představa (či zkušenost), že člověk a božství jsou jedno a totéž. V básni *Tvá vůle, Otče* to Mildorfová říká zcela explicitně: „Že Jednotou je bytost má i Tvá.“⁵

Mildorfová chápe člověka (sebe) jako projev božské Jednoty. Ona hovořící osoba, píšící básnička, modlí se unitářka – je projevem původ-

ní úrovně, ve které její vlastní bytost i božské bytí jsou nerozlučnou jednotou:

„Kéž nástrojem jsem dobra v ruce Tvoji,
projevem lásky Tvé a moudrosti.
Vím. – Nejsem nic. – Jen věčnost Tvá mnou žije.
Jsem projevem Tvé svatě Jsoucnosti.“⁶

Dovolují si z těchto rysů v jejích modlitbách vyvozovat, že Marie Mildorfová měla povědomí o „unio mystica“ (tajemné jednotě) mezi člověkem a Bohem, mezi lidstvím a božstvím. Ať již toto povědomí bylo dáno čistě teoretickou znalostí, anebo přímou osobní zkušeností. Zároveň ale tato ambivalence mezi Jsoucností a vztahem já-ty poukazuje na to, že Marie byla stále na cestě; ve své pokoře a moudrosti věděla, že je v podstatě s Bohem jednotná, ale že tuto jednotu nezažívá v plnosti a neustále, zažívá ji spíše jako příležitostnou událost nebo snad jen intuitivní, leč neochvějně tušení.

A tak Marie, hovoříc ke svému Bohu, hovoří vlastně k sobě samé. Ovšem na jiné, hlubší úrovni. Stejně tak lze říci, že se vlastně sám Bůh modlí k sobě samému, ovšem na jiné, lidské úrovni. Protože jedině v lidské úrovni existují slova, věty, významy a také papír a tužka.

V jiných polohách se zase ukazuje Marie jako ta, která ví o své bytostné jednotě s božskou Jsoucností, ale aktuálně ji neprožívá a touží po návratu do ní. V této naprosté jednotě by si přála na věky zůstat:

„K Tobě se blížím s láskyplnou touhou. –
Vím, jednou přijde onen slavný den,
kdy před Tvým jase s vděčností se skloním.
Kdy spočinu – snad navždy – v Bytí Tvém.“⁷

V *Hovorech k Bohu* se tedy proplétají obě dvě tyto linie – linie odděleného lidského subjektu a odděleného božského Ty i linie jejich bytostné jednoty. Tyto linie se prolínají napříč různými básněmi i jednotlivými slokami, nejde o dvě zcela oddělené roviny, ale spíše o motivy, které, ač jsou zdánlivě naprosto rozdílné, spolu souzní.

5 Marie Mildorfová, *Hovory k Bohu a k člověku: výběr z díla Marie Mildorfově*, Praha: Unitaria 2019, s. 27.

6 Tamtéž, s. 47.

7 Tamtéž s. 27.

Marie Mildorfová měla povědomí o „unio mystica“ mezi člověkem a Bohem, mezi lidstvím a božstvím. (Foto © Shutterstock.com.)

Tím se dostáváme k pootevření otázky, jakou formu teismu vlastně Marie Mildorfová ve svých modlitbách praktikuje. Vztahová linie na ose „já malá – Ty veliký“ poukazuje spíše k monoteismu. Ontologická linie vyjadřující jednotu Jsoucnosti pak spíše k panteismu. Odvážil bych se tedy tvrdit, že modlitební spiritualita Marie Mildorfové, dlouholeté a aktivní unitářské činovnice a básnířky, je zároveň monoteistická i panteistická. Bůh je pro ni evidentně osobní (Ty, Otče, Bože, Tvůrce), někdo, ke komu má vztah, hovoří k němu, cítí k němu (zcela upřímnou, až vášnivou) oddanost a reverenci. Zároveň je pro ni Bůh ovšem i oním absolutnem filozofů (Mysl, Věčnost), je Jsoucností a Bytím, je její vlastní podstatou i podstatou všech věcí.

V těchto dvou liniích nevidím rozpor, ale naopak paradoxní potvrzení transcendentní pravdy, ke které se jako lidé můžeme dostávat jak subjektivním, osobně-vztahovým způsobem (monoteistická tendence), tak i více objektivním, filozoficky nazíravým způsobem (panteistická tendence). Není zde rozpor, jen harmonie sfér.

MYSTIKA MATEŘSKÉ ŠKOLKY

Za krátkou zmínku stojí ještě jeden moment, a to souvislost mezi celoživotním povoláním Marie Mildorfové a její poezí. Marie pracovala celý život s dětmi, jako učitelka a nakonec jako ředitelka v mateřské škole.

Zdá se mi, že něco z jejího povolání je v jejích básních cítit. Ona, která se celý život starala o ty nejmenší, se před svým Bohem stává také malým dítětem, které vyjadřuje spontánně své city, cítí se malé, prosí svého Otce, ale vše bez sebemrskačství, bez pocitu viny nebo sebe-menší obavy z nebeského „Dospěláka“.

Zároveň Boží činy (neboli projevy prazákladní Jsoucnosti) interpretuje často právě skrze metaforiku péče, starání se, sklánění se, objímání, konejšení. Jako by paní učitelka ze školky automaticky očekávala, že i božství bude jednat jako ona. Je to nanejvýš přirozené, že každý interpretujeme svět skrze své zkušenosti, které jsou kulturně a sociálně podmíněné. Práce má na člověka a jeho vyjadřování vliv. A tak hovoří autorka k Bohu jako dítě a její Bůh jedná jako ta

„Má víčka zavíráš a tišíš vlny mysli, do srdce vkládáš smíření a jas. – Uléhá citů vzruch a mizí všechny strasti. Ty ve svou náruč přijímáš mne zas.“ (Foto © Shutterstock.com.)

nejlaskavější a nejmoudřejší paní vychovatelka nebo rodič:

„Má víčka zavíráš a tišíš vlny mysli,
do srdce vkládáš smíření a jas. –
Uléhá citů vzruch a mizí všechny strasti.
Ty ve svou náruč přijímáš mne zas.“⁸

Samotné spirituální (či přímo mystické) zkušenosti jsou ve své podstatě nepostižitelné a nevyjádřitelné. Proto hledáme ve svém jazyku cesty, kterými bychom je přiblížili alespoň co nej přesněji. Abychom je dokázali, když už ne zachytit a popsat, tak alespoň zpřítomnit a evokovat. A pochopitelně k tomu používáme pojmy, slov a představ, se kterými jsme zvyklí pracovat celý život.

UNITÁŘSKÁ MODLITBA

Básně obsažené ve sbírce *Hovory k Bohu* jsou zcela autentickým příkladem zachycených unitářských modliteb. Na otázku, zda „jsou unitáři

ti, kteří se nikdy nemodlí“, tak dává jednoznačnou odpověď.

Ovšem, může existovat nepřeborné množství různých dalších forem unitářské modlitby. Styl a zaměření Marie Mildorfové je pouze jedním z mnoha kamínek v mozaice unitářského vztahování se k přesahu. Její modlitby jsou specifické v tom, že jsou zároveň básněmi – uměleckými díly.

Modlitby Marie Mildorfové v sobě spojují jak rysy monoteistické, osobně-vztahové, tak rysy panteistické, filozofické, přičemž prvé spíše převažují nad druhými. Myslím, že poloha na tomto rozhraní je vlastní více unitářům. Nejen Marii Mildorfové. Nejen mně. Bezpochyby se najdou i tací, kteří k jejímu stylu nepřilnou, protože jim připadá příliš archaický, příliš antropomorfní, příliš naivní – nebo cokoli jiného. I to je zcela v pořádku.

Jsem však přesvědčen, že minimálně z hlediska dějin a tradice českého unitářství zůstávají *Hovory k Bohu* Marie Mildorfové důležitým – a nedoceněným – prvkem. A to určitě nejen jako literární dílo, ale i jako příspěvek k teologické debatě.

⁸ Marie Mildorfová, *Hovory k Bohu a k člověku: výbor z díla Marie Mildorfové*, Praha: Unitaria 2019, s. 15.

Modlí se unitáři?

Od modlitby antropomorfické k meditaci

Norbert Fabian Čapek, Jaroslav Šíma

Modlitby starých církví se vyznačují mnohohlubnými pochvalami Nejdokonalejšího a přednášením nekonečných žádostí, přemlouváním Nejmoudřejšího, aby učinil to neb ono ve prospěch žadatele nebo aby si jej pro pochvaly oblíbil. Často se tyto žádosti přednášejí božím „zástupcům“ a „přímluvcům“ (svatým), a hlavně Ježíšovi. Unitáři jsou si vědomi, že Nejvyšší nezasahuje do světového dění na naše individuální přání, nýbrž v nás a skrze nás neustále působí. Proto je ve smyslu unitářském modlitbou každý počín a každé vnuknutí, jimiž se člověk vnitřně uvolňuje, utiňuje, harmonizuje, aby byl schopnějším, lépe naladěným k vycítění a uvědomění si božské přítomnosti v sobě, a tím k vykonání účinnější a hodnotnější práce ve vývoji lidstva. Modlitbou je každá práce, při níž si člověk uvědomuje, že ji koná v souladu s Duší veškerenstva. Proto je možné se modlit v každý čas, na každém místě, slovy i beze slov, vyslovováním jména božího nebo bez vyslovování. Naše modlitby nepřednášejí Bohu, co bychom si přáli, meditacemi o problémech, těžkostech i radostech života pod zorným úhlem věčnosti, jsou ponořením k božským hlubinám vlastní duše, proto se také šablonovitě neopakují. Výtěžkem takové modlitby bývá vnitřní obohacení, zmohutnění duševní síly, optimismu, radosti ze života, vnitřní svobody a obětavosti.

Jako ukázkou připojujeme několik úryvků z meditací unitářských shromáždění:

Vznešený, mnohými jmény jmenovaný a nad každou lidskou představu vyvýšený, na okamžik sobě společně uvědomujeme tajemství Tvé přítomnosti v nás, vůkol nás a ve všech oblastech všehomíra.

Ustavičně se nám rozdáváš, a přece zůstáváš nedostupným každému, kdo o Tebe a s Tebou nezápasí. Přestavuješ a dostavuješ tento svět, kdekoli se s Tebou člověk potkal a postihl smysl svého bytí, Veliký staviteli všehomíra, co jest většího než brát podíl na Tvém díle, co sladšího než milovat Tvoji láskou, co radostnějšího než

Jaroslav Šíma (1914–1955). (Foto archiv NSČU.)

zapomínat smutky u vědomí Tvé přítomnosti! Které vítězství je krásnější než zvítězit nad sebou samým, nad vlastní bídou a slabostí, a uvědomit si Tvoji vždy přítomnou lásku a moc a moudrost!

Chceme více a vědoměji žít v souladu s Tebou, jenž jsi nejvyšší moudrost, láska a síla. Chceme kráčet od nevědomého k vědomému, od slabosti k síle, od rozčilení k vyrovnanosti, od pesimismu k optimismu, od lidského k božskému, od časného k věčnému.

Obracíme svoji mysl také k nížinám života, v kterémž je ponořeno tolik béd a smutků, tolik mdlob a zoufalství, tolik strachu o zítřek. Víme, že ani nejpřímnější slovo, ani nejvřelejší soucit nemůže toto zlo odstranit, ale my si přejeme, u vědomí Tvé přítomnosti v nás a v lidstvu, abychom se stali schopnější a jako Tvoji spoludělníci pomáhali tento svět přestavět v říši svobody a bratrství a učinit jej krásnějším místem k bydlení.

(Zdroj: *Tvůrčí náboženství*, 4. vydání, Praha: Unitaria 2011, s. 73.)

Pro Tvůrčí život připravil Matěj Čihák.

Seberadikalizace

Jabari S. Jones

„Nejradikálnější myšlenkou v této zemi je dlouhá paměť. Právě ztráta dlouhé paměti brání našemu národu v propojujícím plynutí myšlenek a událostí, které by člověku umožnily jasněji nahlížet – nikoli kam jdeme, ale kam chceme jít.“

(Utah Phillips)

Logo organizace African Ancestry, která lidem umožňuje poznat své africké kořeny.
(Převzato z africanancestry.com.)

Koupil jsem si k Vánocům testovací sadu od AfricanAncestry.com. Díky jednoduchému testu svého obličeje mohu prostřednictvím dědičných genetických linií poznat své africké kořeny. Podobně jako mnoho dalších černochů, kteří jsou potomky zotročených Afroameričanů – lidí, majících za sebou několikasetletou historii opakovaného rozdělování rodin a odsekávání od kořenů –, chci i já zjistit, odkud vlastně pocházím. Poznávání vlastních kořenů je myšlenka radikalizující: slovo „radikální“ totiž znamená „kořenový“.

Akané v Ghaně mají zvláštní slovo Sankofa, symbolizované ptákem obracejícím hlavu, aby zvedl vejce, které má na zádech. K volavce sankofa se váže přísloví v jazyce twi: „Se wo were fi na wosankofa a yenkyi.“ Přeloženo: „Není nic špatného na tom, vrátit se sebrat, co jsi zapomněl.“ Přijal jsem praxi obnovování duchovního spojení s předky, abych tak uzdravil mezigenerační trauma, protože se nemůžeme zároveň

uzdravovat i růst. Čtu knihy o bělošských a černošských dějinách, o těch dějinách, které nejsou ve standardních školních osnovách, abych tak lépe porozuměl, jak jsem se dostal tam, kde jsem, i tomu, kam chci jít.

Jednou z věcí, které jsem se dověděl, je, že jádrem bělošského privilegia je jakési oprávnění ztrácet paměť a nevědět. Zapomínat, že Amerika byla založena na kradené zemi, kradené práci a na genocidě, zapomínat, že žijeme ve společnosti, která je touto historií utvářena – to znamená přijmout identitu zakořeněnou ve falešné nevinnosti a vyhýbání se pravdě a uzdravení. To je hniloba (rot) i kořen (root) tohoto národa.

Joe Biden před svou inaugurací 46. prezidentem Spojených států připomněl památku 400 000 lidí, kteří zemřeli v USA na covid-19: „Abychom se mohli uzdravit, musíme se rozvzpomínat. Někdy je těžké se rozpomenout, ale je to ozdravné. Je důležité, abychom to učinili jako národ.“ A tak se modlím za sebe i za tuto zemi stojící na křižovatce:

Modlitba: Ať se rozpomeneme na minulá zranění, jež krvácejí do přítomnosti, abychom se uzdravili a společně rostli do budoucnosti, celiství a moudří. Kéž se rozpomeneme a konečně osvobodíme.

Jabari S. Jones jsou nebinární, černá queer osoba, je jim něco přes čtyřicet let. Žijí ve Vermontu, na území ukradeném lidu Abenaki. Studují *Radikální dharmu*, povoláním jsou pekař a nově se učí též zahradnictví.

(Zveřejněno 10. 2. 2021 na webu uua.org.)

Přeložila Ruth Jochanan Weiniger.

Odešel Vlastimil Marek

Matěj Čihák

Dne 16. března 2021 opustil tento svět Vlastimil Marek – známý český propagátor duchovní hudby, manter, přirozených porodů, zen-buddhismu a duchovního života vůbec.

Vlastimil Marek zahájil svou duchovní cestu ještě v dobách hluboké normalizace studiem jógy. Mimo jiné překládal z angličtiny Pataňdžaliho Jógasútry. Později se pravidelně setkával s manželi Tomášovými. V jednom z rozhovorů Marek vzpomíná, jak se po sametové revoluci chystal letět do Japonska studovat zen-buddhismus z první ruky a Eduard Tomáš tento jeho záměr lehce zpochybňoval argumentem „proč bys jezdil tak daleko, vždyť To máš přímo tady“. Marek prý věděl, že tomu tak je, ale stejně se do Japonska vypravil.

Vlastimil Marek se o zen-buddhismus zajímal ale už dříve, před sametovou revolucí. Již v 70. letech překládal z angličtiny zenové texty a vypravil se dokonce do zenového centra nedaleko Varšavy, které z nějakého tajuplného důvodu v tehdejší „lidově demokratickém“ Polsku mohlo existovat. Marek však vzpomíná na zklamání, jež zde zažil – japonský mnich, který měl vést zazen (tichou meditaci vsedě), po pěti minutách vstal, odešel do vedlejší místnosti, otevřel si pivo a zapálil cigaretu.

Během osmdesátých let Marek začal koncertovat a pokračoval ve vydávání překladů duchovní literatury formou samizdatu. I přes překvapivě dlouhé a úspěšné proplování kalnými vodami komunistické totality přece jen nakonec narazil – za uspořádání „mírového gongového koncertu“ byl roku 1986 vzat do vazby a podmíněčně odsouzen.

Po uvolnění v 90. letech Marek opět hojně koncertoval, publikoval články s hudební a duchovní tematikou, pořádal přednášky o zen-buddhismu a rozmanitých formách alternativní spirituality. Později se jeho stěžejním tématem staly přirozené porody, o nichž pravidelně přednášel budoucím maminkám a vydal několik publikací, například knihu *Nová doba porodů* (Eminent, 2002). Za shrnutí jeho duchovních

Vlastimil Marek (1946–2021).

(Převzato z commons.wikimedia.org.)

myšlenek a interpretace zen-buddhismu lze považovat *Zen pro každého* (Metafora, 2014).

Osobně jsem se setkal s duchovním vlivem Vlasty Marka pouze jednou, zato ale nezapomenutelně. Před několika lety, během duchovní slavnosti v noci uvnitř týpí, jeden z mých přátel zazpíval *Mantru pro ego na cestě*, jejímž autorem je právě Marek. To jsem v té době nevěděl, zjistil jsem to až o něco později. Od té doby si tuto krátkou mantru – či spíše chant – nosím s sebou. Její zvuk je uklidňující a její slova obsahují hlubokou moudrost.

Podle Marka je většina manter pocházejících z Indie, Tibetu či Dálného východu určena přímo pro božství v nás. Invokují samotnou božskou sílu, zatímco lidskou osobnost (ego) nechávají stranou. To je zřejmě i cílem těchto tradičních manter. Marek však dospěl k závěru, že hledající a duchovně stále tápající člověk na Západě potřebuje také mantru, která by byla určena přímo pro něj – pro individuální osobu, která je teprve na cestě k cíli, která trpí a bloudí, ale nepřestává věřit. Na základě tohoto záměru tedy přišel nápěv a s ním slova:

„Všechno, co chceš, taky máš.

Ticho je tvůj otčenáš.

Stačí přestat vyvádět,
klid a mír je rázem zpět.

Klid a mír, klid a mír.“

Duchovní shromáždění v současné době – přežitek, nebo zásadní součást života společnosti?

Danny Crosby

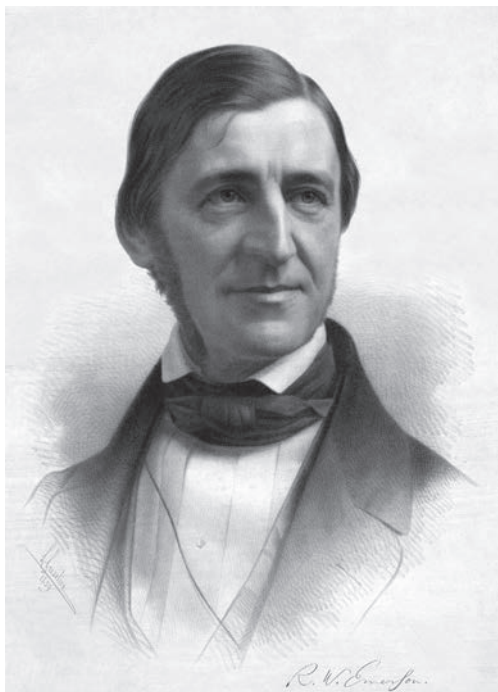

Uctívání života a oslava Boha. (Foto © Shutterstock.com.)

Má žena Sue vede obřady. Nepatří k humanistům,¹ jak by se dalo předpokládat, ale pokud si to rodina přeje, připraví pro ně obřad v humanistickém duchu. Obřady vlastně šije na míru osobním potřebám rodin, pro které je dělá. Několik obřadů jsme vedli společně, mezi nimi i svatbu mé sestry či pohřeb matky našeho společného kamaráda. Ten pohřeb byl hluboce emotivní událostí a dojalo mě, když jsem pozoroval členy a přátele rodiny, kteří se shromáždili v duchu vzájemné lásky a podpory.

¹ V Británii humanisté (Humanists UK) nabízejí profesionální akreditované vyškolení k provádění obřadů a takto vyškolení zájemci pak poskytují alternativu k náboženským obřadům pro lidi, kteří chtějí oslavovat nebo připomínat klíčové životní události, jako jsou svatby, přivítání dítěte, pohřby a jiné přechodové rituály, nenáboženským způsobem.

I v této rodině by se jistě našly stopy po minulých křivdách a sporech, ale já viděl, že se její členové sešli, aby si vyjádřili vzájemnou podporu. Otec vnoučat je muslim; s celou rodinou přišel vyjádřit soustrast nad ztrátou a nabídnout pomoc třem pozůstalým dětem. S něčím takovým se při této práci setkávám často. Ukazuje mi to, jak moc pořád ještě potřebujeme místa, kde se můžeme sejít v lásce a nabídnout si vzájemnou pomoc. Domnívám se, že my lidé bychom měli přistupovat s láskou jak jeden k druhému, tak i k životu samotnému, a to bez ohledu na to, zda věříme v Boha, či nikoli. Také potřebujeme něco uctívat. Je totiž pravdou, že všichni vlastně něco uctíváme, ačkoli si toho možná nejsme sami vědomi. Každý z nás má něco, co pro něj představuje nejvyšší životní hodnotu.

Ralph Waldo Emerson: „Každý člověk něco uctívá, o tom vůbec nepochybujte.“ (Foto © Shutterstock.com.)

Současná pandemická situace samozřejmě ovlivňuje to, jak nyní obřady probíhají. Pod velkým náparem se ocitlo zejména pohřbívání, které je oborem, s nímž lidé nepřicházejí do styku příliš rádi. Pohřby a smuteční obřady, k nimž se rodiny schází, aby sdílely společný žal, neprobíhají tak, jak jsme byli zvyklí. V příštích měsících bude potřeba zhojit mnoho ran, jež zanechalo duchovní vakuum způsobené pandemií. Domnívám se, že až toto hojení začne a my se začneme vracet do nějakého normálního stavu, budou lidé hledat způsob, jak se setkat, podělit se o své strasti a společně ocenit posvátnost bytí. Jak to udělat? Jednou z možností je společné duchovní shromáždění, které uznává posvátnost a důležitost všeho, co nás obklopuje.

Před mnoha lety měla organizace britských unitářů zformulovat manifest vystihující povahu její činnosti. Údajně to bylo proto, aby splnila požadavky stanovené Komisí pro charitativní působení a získala jako náboženská společnost status charitativní organizace. V jednom místě toho textu se píše o „uctívání Boha a oslavě ži-

vota“. Podle mého názoru by tam ale mělo stát „uctívání života a oslava Boha“. Tedy že je to právě život, kterého si musíme především vážit a který musíme klást na nejvyšší příčku důležitosti, a že tuto skutečnost oslavujeme skrze lásku, jež svět oživuje, lásku, kterou pro mě představuje Bůh. Takhle to ale vidím já, mnoho unitářů by se mnou určitě nesouhlasilo.

Všichni něco uctíváme, všichni něco považujeme za to nejceněnější, za důležitější než cokoli jiného. Já uctívám život a cením si ho, neboť na životě záleží. Na všem totiž záleží. Připomíná mi to verš z evangelia podle Matouše (6:21): „Neboť kde je tvůj poklad, tam bude i tvé srdce.“ Uctíváme to, čeho si ceníme nejvíce, to, čemu nabízíme své srdce.

Vzpomínám si v této souvislosti i na slova, která o uctívání pronesl významný transcendentista 19. století Ralph Waldo Emerson: „Každý člověk něco uctívá, o tom vůbec nepochybujte. Možná si myslíme, že se projevy této úcty odehrávají tajně v temných zákoutích našich srdcí. Na světlo světa se však dostanou. To, co ovládá naše představy a myšlenky, ovlivňuje náš život a naši osobnost. Je tedy záhodno pečlivě zvolit předmět našeho uctívání, neboť se stáváme tím, co uctíváme.“

Tato Emersonova slova rezonují hluboko v mém nitru, pronikají až do morku kostí a mou duši pohání k činu. Ještě před pár lety bych nad nimi jen mávl rukou. Prostě bych je odmítl s tím, že nic neuctívám a že nemám jak uctívat, když v nic nevěřím. Takto jsem uvažoval a tento přístup silně ovlivňoval moje představy a myšlenky a tím i celou mou osobnost. Propadl jsem nihilismu, potácel se v nebytí a nicotě a odmítal život. Nicméně nyní za sebe mohu prohlásit, že Emersonova slova rozhodně a stále platí. Každý něco uctívá, ačkoli si toho třeba není vědom. Možná za tím účelem nechodí na bohoslužby, ale přesto něco uctívá. Co je tedy uctívání? Co uctíváním myslíme?

Anglický výraz pro uctívání, tedy worship, pochází z anglosaského „wothscipe“, kterým se označovala úctyhodnost, váženost či proslulost. Až ve 13. století se tento výraz začal používat pro zbožnou úctu prokazovanou nadpřirozené bytosti. Uctívání ale není vyhrazeno pouze pro určitá místa a určité části týdne. Uctíváme bez

„Anglický výraz pro uctívání, tedy worship, pochází z anglosaského „wothscipe“, kterým se označovala úctyhodnost, váženost či proslulost.“
(Foto © Shutterstock.com.)

ohledu na čas a uctíváme to, co považujeme za nejcennější. Podle Emersona předmět našeho uctívání ovlivňuje naše životy a skutky. Je proto důležité si dobře vybrat, co budeme uctívat, neboť co uctíváme, tím se také stáváme. Domnívám se mimochodem, že uctívání jednotlivce je možná nejnebezpečnější formou uctívání. Kolik z nás uctívá nějakého člověka?

Někdy před třemi lety jsem navštívil Izrael. V Kafarnau, na břehu Galilejského jezera, jsem požádal Sue o ruku a bylo nám nádherně. Musím se ale přiznat, že po příletu jsem zažil lehký šok. První věc, kterou jsme spatřili v Jeruzalémě, byla vysokánská budova celá zakrytá obrazem dvou postav. Jednou z nich byl izraelský premiér Benjamin Netanjahu, druhým pak nyní již bývalý americký prezident Donald Trump. Na té cestě jsme viděli a zažili mnoho krásného, ta země nás naplnila úžasem, už chápu, proč se jí říká Svatá země, a to i navzdory tomu, že my lidé se po tisíce let snažíme znesvětit to, co je posvátné. Mnoho věcí mě ale také zneklidnilo. Pamatuji si jeden rozhovor, který mě šokoval. Člověk, u něhož jsme bydleli, pronesl, že „ve srovnání s jinými demagogy je Donald Trump ještě celkem přijatelný“. Musel jsem částečně souhlasit, když jsem si Trumpa porovnal s některými demagogickými představiteli totalitních režimů dvacátého století. Pak jsem si ale uvědomil, že dobrý demagog neexistuje, rozhodně tedy ne v podobě Donalda Trumpa. Demagog je demagog a jakýkoli kult osobnosti je velmi často smrtelně nebezpečný.

Zhruba v době, kdy jsme absolvovali cestu do Izraele, jsme se Sue viděli působivý film *Generation Wealth* od režisérky Lauren Greenfeldové. Jedná se o skutečně výjimečnou vizuální sondu do naší stále větší posedlosti majetkem. Na základě fotografií, které nasbírala během své dvacetileté fotoreportérské kariéry, autorka vypráví životní příběhy mnoha různých lidí. Začíná v Kalifornii a přes Ameriku se vydává do celého světa, do Ruska, Číny, na Island, do Dubaje, do Evropy. Příběhy jsou podávány formou působivých osobních výpovědí, které se dotýkají témat jako materialismus, kult celebrit a sociální postavení.

Je to svědectví o ekonomice, v níž se od osmdesátých let minulého století pravidelně střídají období konjunktury a krize, a sleduje jejich složité dopady na náš dnešní svět. Příběhy obyčejných lidí, kteří se chytli do dluhové pasti, protože chtěli sobě a svým rodinám dopřát život v přepychu. Osudy dalších, kteří nashromáždili obrovský majetek a poté o něj během krize v roce 2008 přišli. Život elit na různých místech světa a jejich ohromná touha po majetku, slávě a dobrém postavení za každou cenu. Autorka kritikou nešetří ani na adresu své vlastní rodiny a sebe samé. Uprostřed toho všeho stojí obraz Donalda Trumpa, který se ujímá amerického prezidentského úřadu.

Ten film byl tíživým svědectvím o ničivé síle mamonu. Ukázal však i naději, protože naznačil i jiné cesty a představil lidi, kteří našli lásku a smysl života a objevili v sobě vděk za prosté a důležité věci. Většinou to bylo poté, co se vrátili domů nebo začali zakládat obyčejné rodiny a poznávali a zažívali věci, které mají v životě skutečnou cenu. Ten film nám ukázal, že láska může rozkvést, když opustíme království noci. Jak řekl Elie Wiesel: „Nikdo není schopen většího vděku než ten, který opustil království noci. Víme, že každá chvíle je chvílí milosrdenství, každá hodina darem; nepodělit se o ně by znamenalo zpronevěřit se jim.“

Vidíme, že uctíváním prostých věcí, které život přináší, a láskyplným přístupem ke světu můžeme posvětit sami sebe, bytosti kolem nás i vše, co nás obklopuje. Společné duchovní shromáždění má svým účastníkům pomoci tento přístup najít v sobě i v ostatních, abychom pak

Neexistují neposvátná místa. (Foto © Shutterstock.com.)

společně přistupovali ke světu s láskou a posvátnou úctou a svou přítomností žehnali sobě navzájem i životu samému. V rámci duchovního shromáždění můžeme vytvářet místo, kde lze tento přístup uplatňovat a které díky tomu bude protipólem k uctívání majetku a slávy.

Shromáždění v nás tuto myšlenku musí podporovat, pokud chceme, aby mělo smysl. Podle mého názoru musí každý úkon, každý obřad promlouvat k hlubším aspektům naší lidskosti. Musí nám pomoci rozpoznat posvátnost v druhých a posvátnost veškerého života a vést nás tak, abychom svou přítomností světili život. Jak konkrétně to uděláme, je už na každém z nás. Věci, které fungují v jednom kontextu, nemusí fungovat v jiném. Ze své zkušenosti vím, že nejde ani tak o to, jaká při obřadu hraje hudba nebo jak je rozmístěn nábytek, nejde ani o to, v jaké budově duchovní shromáždění probíhá. Důležité je, co je jeho podstatou, k čemu se při něm obracíme, co tvoříme a co sdílíme s ostatními.

Proto dnes nemluvíme ani tak o podobě shromáždění, jako spíše o jeho účelu či cílech. Cílem je možná něco, co už dnes považujeme

za přežitek. Jak už jsem zmínil, rád bych upravit manifest britských unitářů a namísto uctívání Boha a oslavy života bych se raději zaměřil na uctívání života a oslavu Boha. Je důležité, kde leží náš poklad. To, čemu dáme své srdce, utváří naše životy. A důležité je úplně vše – každá myšlenka, každé slovo i každý čin. Vše má svůj význam a obřad musí, podle mého názoru, tuto myšlenku posilovat. To, co ctíme, co milujeme a čemu dáváme své srdce, ovlivňuje to, kým jsme a jak se chováme. Je proto zásadní pozorně a kriticky zhodnotit naše zvyky. Musíme pochopit, co v životě považujeme za nejcennější a proč. Proto musíme svůj život vnímat. Proto má pro mě společné duchovní shromáždění tak velkou hodnotu.

Samozřejmě, že odpovědi jsem v duchovních společenstvích začal hledat na základě zásadních životních zkušeností, kvůli nim jsem však nezůstal. Díky životu ve společenství a společným obřadům jsem našel mnohem více. Zjistil jsem, že při společném obřadu s ostatními jsem lépe schopen vnímat to, co je v životě podstatné, a svůj život věnovat žití samotnému. Otázka ovšem zní, zda nejsou tradič-

Při společném obřadu s ostatními jsem lépe schopen vnímat to, co je v životě podstatné.

(Foto © Shutterstock.com.)

ní pojetí bohoslužby pro dnešní dobu přežitá. Je způsob, kterým dnes vedeme svá duchovní shromáždění, zastaralý? Mají dnešní posluchači problém se s ním ztotožnit? V posledních dvanácti měsících tyto otázky získaly na značné aktuálnosti. Naše obřady se odehrávají především v domácím prostředí, prostřednictvím moderních technologií, ke společnému zpěvu se však bohužel sejít nemůžeme. V tomto roce bylo několik dlouhých období, kdy se společenství, v nichž působím, nemohla scházet osobně. Hned jak bylo zase možné obřady vést, projevila velká část členů mých obcí zájem se jich účastnit, samozřejmě při dodržení přísných hygienických podmínek.

Příprava shromáždění pro Zoom a podobné platformy je jiná než příprava pro shromáždění v kostele. Velkou prací zabírá tvorba různých videí, zveřejňovaných na internetu, i tvorba materiálů určených pro Zoom. Zkrátka, není to shromáždění, jaké důvěrně známe. Nedělní bohoslužby v současné době vedu hybridně. Zčásti se scházíme fyzicky, někteří z nás ale zůstávají doma a účastní se virtuálně. Funguje

to, ale není to totéž co být pospolu na jednom místě jako společenství, jako lidé, kteří se na sebe těší.

Video a Zoom budou existovat jako jistá forma, která může doplňovat společné duchovní shromáždění, toto shromáždění však, podle mého názoru, nenahradí. Lidé potřebují při obřadu laskavý osobní kontakt, to podle mě není přežitek. Spíše se domnívám, že až se život začne navracet do normálního stavu, budou mít lidé ještě větší chuť se scházet. V osobním setkávání lidí, kteří se sejdou za dobrým účelem, je síla, již dvojrozměrná realita nemá.

V této souvislosti jsem si vzpomněl na svou oblíbenou báseň, kterou napsal farmář, básník a aktivista Wendell Berry. Především tedy farmář, až pak básník a aktivista. Jde o báseň, která ve mně zněla při pobytu v Izraeli, když jsem přemýšlel o tom, jak nelidsky se k sobě lidé někdy chovali a bohužel stále ještě chovají, o tom, jak někdy nerozeznáme svou posvátnou jedinečnost, i o tom, jak někdy znesvěcujeme život, sami sebe i lidi kolem nás. Báseň se jmenuje *Jak být básníkem*.

JAK BÝT BÁSNÍKEM

(abych sám sobě připomněl)

I

Připrav si místo.
Posaď se. Uklidni se.
Používej to,
co cítíš, co jsi kdy četl, co znáš,
co umíš – od každého víc,
než máš. Používej inspiraci,
práci, stárnutí, trpělivost,
protože trpělivost váže čas
do věčnosti. Čtenáři,
kterým se líbí Tvé básně,
pochybuj o svém úsudku.

II

Vypni klimatizaci a
dýchej čerstvý vzduch.
Odlož telefon.
Vyjadřuj se pomalu.
Žij trojrozměrně;
vyhýbej se obrazovkám.
Vyhýbej se všemu,
co zatemňuje své okolí.
Neexistují neposvátná místa;
jsou jen místa posvátná
a znesvěcená.

III

Přijímej to, co vychází z ticha.
Využij toho, jak nejlépe dovedeš.
Ze slůvek, vyšlých z
z mlčení, jako modlitby
věnované tomu, který se modlí,
stvoř báseň, jež nebude rušit ticho,
z něhož vzešla.

Wendell Berry tady podle mě vystihuje podstatu duchovního shromáždění, jeho účel a jeho přínos. Má nás inspirovat k posvěcení života skrze naši přítomnost. „Neexistují neposvátná místa; jsou jen místa posvátná a znesvěcená.“ Naš nedostatek lidskosti bohužel způsobil, že znesvěcujeme život i sebe navzájem. Nepoznáme-li posvátnost života, uctíváním jiných věcí znesvětíme život i sebe navzájem.

Cílem duchovního shromáždění by mělo být vytváření důvěrného prostoru, posvátné půdy pod našima nohama. V současné době, kdy

se snažíme obnovovat posvátná společenství, která utrpěla následky pandemie a vzniklého strachu ze setkávání, svět něco takového zoufale potřebuje. Z blízkého kontaktu se stalo riziko. Z pochopitelných důvodů žijeme fyzicky odděleně. Po návratu do normálního stavu však budeme muset najít způsob, jak se k sobě navrátit. Podle mého názoru bude jedním z hlavních úkolů společného duchovního shromáždění obnovit důvěrný prostor pro setkávání.

Smyslem společného duchovního shromáždění je pomoci nám propojit se s hlubinami naší lidskosti i lidskosti ostatních, abychom pocítili spojení s posvátností a hodnotou života, svého i ostatních, a smysl naší existence. My všichni jsme spojeni poutem lásky a je naším úkolem o tuto lásku pečovat, vrátit posvátnost místům na zemi, která jsme svou vzájemnou nelidskostí znesvětili. V tom hraje obřad zásadní roli.

Nemyslím si tedy, že současné podoby našich duchovních shromáždění jsou přežitě, pokud je jejich smyslem propojení se světem, které nám pomáhá spatřit posvátnost v ostatních lidech a díky němuž se k ostatním lidem i ke světu, ve kterém žijeme, chováme s úctou. Nejsou přežitě, pokud nejsou odtržené od reality. Jak už jsem řekl, raději budu uctívat život a oslavovat Boha nežli naopak.

Až se zase začneme scházet, náš svět to bude potřebovat. Budeme muset obnovit naše společenství a zase se naučit být spolu v dobrém i zlém. Budeme muset obnovit důvěrnost našich vztahů, včetně důvěrnosti duchovní, a k tomu bude potřeba otevřenost. Virtuální realita, ve které jsme se pohybovali v uplynulém roce, nás udržela při životě, pomohla nám poznat nové lidi a v mnoha ohledech fungovala dobře. Sama o sobě ale nestačí, protože lidé se potřebují scházet, vnímat jedinečnost ostatních, uctívat život a zároveň oslavovat lásku, kterou Bůh představuje.

Mnoho lidí se bude vyrovnávat se zármutkem i jinými emočními, duševními a duchovními problémy. K tomu budou potřebovat naši pomoc. Budou potřebovat přechodové rituály a obřady, které nasýtí jejich ducha i srdce. Před námi, kdo se hlásíme ke svobodné náboženské tradici, je mnoho práce. Budeme potřebovat duchovní shromáždění, která bu-

Všichni jsme součástí jedné lidské rodiny. (Foto © Shutterstock.com.)

dou bezvýhradně zdůrazňovat vnitřní hodnotu a důstojnost veškerého života. Taková, jež osloví lidi, kteří nemají zájem o to, aby jim někdo diktoval jejich víru, mají však smysl pro posvátné, uznávají důstojnost a dobro jako základ života a chtějí toto dobro rozvíjet. Budeme potřebovat místo, kde budeme uctívat život a oslavovat to, co považujeme za jeho základ. Musíme vytvořit obřady a přechodové rituály, které tyto úkoly splní. Lidé je neodkladně potřebují. Celý svět v uplynulém roce prošel mimořádně dramatickým obdobím. Potřebujeme čas na uzdravení a na obnovu a naše obřady tomu musí odpovídat, mají-li mít nějaký smysl.

Rituály, obřady, přechodové rituály a vzpomínkové a pietní obřady jsou nesmírně důležité, protože nám připomínají posvátnost veškerého života, tedy i života našeho a života našich bližních. Pokud na ničem nezáleží, pokud nic není posvátné, lze začít omlouvat jakýkoli barbarský čin. Jakmile začneme popírat úctu k životu, nerozpoznáme hodnotu ostatních lidí a můžeme začít přehlížet, že jsme všichni součástí jedné lidské rodiny. To znamená vzdalovat se sobě navzájem i životu samému.

Duchovní shromáždění nám pomáhá nalézat a zažívat posvátnost bytí. Díky tomu jsme schopni uznávat hodnotu a důstojnost toho, co nás obklopuje, a skutečně ctít život.

Přeložil Tomáš Martíšek.

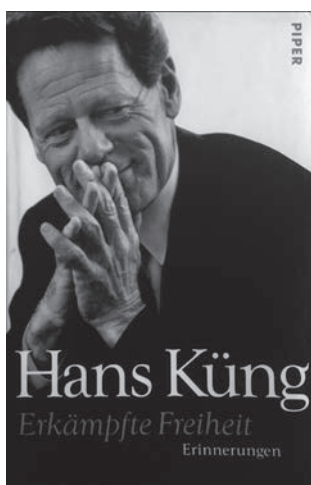
Zprávy z unitářské knihovny v Praze

Šestý díl

Bohdan Chlíbač

Dne 6. dubna 2021 ve věku 93 let zemřel jeden z nevlivnějších ekumenických teologů 20. století, katolický kněz, profesor ekumenické teologie univerzity v Tübingenu Hans Küng (narozený 19. března 1928), zakladatel Projektu Weltethos. Projekt Světový étos v Čechách zastupuje Nadace Světový étos – Centrum Prokopios, kterou v Sázavě založil filozof, doc. Karel Floss. Jak jsme již zmiňovali ve starších Zprávách z unitářské knihovny, právě knihy ze sbírky Centra Prokopios tvoří podstatnou část knihovny NSČU v Praze. Jako výraz úcty k dílu Hanse Künga nabízíme čtenářům alespoň stručný přehled jeho knih, tak jak je dnes (12. dubna 2021) eviduje katalog knihovny NSČU (<https://nscu.kpsys.cz>).

Erkämpfte Freiheit: Erinnerungen. (München 2002; 620 s.; sign. I.B.1021; s dedikací autora K. Flossovi.) (Všechny fotky pocházejí z archivu a knihovny NSČU.)

Das Christentum: Die religiöse Situation der Zeit. (München 1999; 1039 s.; sign. I.C.4313; s dedikací autora Nadaci Centrum Prokopios.)

Das Judentum: Die religiöse Situation der Zeit. (München 1991; 907 s.; sign. I.C.4308; s dedikací autora Karlu a Pavlu Flossovým.)

Der Islam: Geschichte, Gegenwart, Zukunft. (München 2004; 891 s.; I.B.1024; s dedikací autora K. Flossovi.)

Der Anfang aller Dinge : Naturwissenschaft und Religion (München 2005)

The Catholic Church : a short history (London 2001)

Credo : das Apostolische Glaubensbekenntnis – Zeitgenossen erklärt (München 1992)

Die Hoffnung bewahren : Schiften zur Reform der Kirche (Zürich c 1990)

Dokumentation zum Weltethos (München 2002)

Erkämpfte Freiheit : Erinnerungen (München 2002)

Erklärung zum Weltethos : Die Deklaration des Parlamentes der Weltreligionen (Eds.: Hans Küng, Karl-Josef Kuschel, München 1993)

Ewiges Leben? (München 1982)

Existiert Gott? : Antwort auf die Gottesfrage der Neuzeit (München c. 1978)

Die Frau im Christentum (München 2002)

Christ sein (Zürich c. 1977)

Das Christentum : Die religiöse Situation der Zeit (München 1999)

Das Christentum : Wesen und Geschichte : Die religiöse Situation der Zeit (München 1994)

Christentum und chinesische Religion ([společně] Julia Ching, München 1988)

Christentum und Weltreligionen : Hinführung zum Dialog mit Islam, Hinduismus und Buddhismus (München 1984)

Der Islam : Geschichte, Gegenwart, Zukunft (München 2004)

Ja zum Weltethos : Perspektiven für die Suche nach Orientierung (Ed.: Hans Küng, München 1995)

Das Judentum : Die religiöse Situation der Zeit (München 1991)

Die Kirche (Freiburg im Breisgau 1967)

Menschwerdung Gottes : eine Einführung in Hegels theologisches Denken als Prolegomena zu einer künftigen Christologie (Freiburg 1970)

Das neue Paradigma von Theologie : Strukturen und Dimensionen (Eds.: Hans Küng; David Tracy, Zürich Gütersloh 1986)

Projekt Weltethos (München c 1990)

Rechtfertigung : Die Lehre Karl Barths und eine katholische Besinnung (Einsiedeln 1957)

Spurensuche : die Weltreligionen auf dem Weg (München 1999)

Theologie – wohin? : auf dem Weg zu einem neuen Paradigma (Eds.: Hans Küng; David Tracy, Zürich 1984)

Theologie im Aufbruch : eine ökumenische Grundlegung (München 1987)

Umstrittene Wahrheit : Erinnerungen (München 2007)

Unfehlbar? : eine Anfrage (Zürich 1970)

Vertrauen, das trägt : eine Spiritualität für heute ([společně] Hermann Häring, Freiburg 2003)

Was ich glaube (München 2009)

Weltethos für Weltpolitik und Weltwirtschaft (München 1997)

Weltfrieden durch Religionsfrieden : Antworten aus den Weltreligionen (Eds.: Hans Küng, Karl-Josef Kuschel, München 1993)

Wissenschaft und Weltethos (Eds.: Hans Küng; Karl-Josef Kuschel, München 1998)

Wozu Weltethos? : Religion und Ethik in Zeiten der Globalisierung (Freiburg 2002)

ČESKÉ PŘEKLADY

Být křesťanem : křesťanská výzva (Brno 2000)

Co je církev? (Brno 2000)

Freud a budoucnost náboženství (Praha 2010)

Krédo : Apoštolské vyznání víry dnes? (Praha 2007)

Křesťanství a buddhismus : Na cestě k dialogu ([společně] Heinz Bechert, Praha 1998)

Křesťanství a hinduismus : Na cestě k dialogu ([společně] Heinrich von Stietencron, Praha 1997)

Křesťanství a islám : Na cestě k dialogu ([společně] Josef van Ess, Praha 1998)

Křesťanství a náboženství Číny : Na cestě k dialogu ([společně] Julia Ching, Praha 1999)

Po stopách světových náboženství (Brno 2006)

Prohlášení ke světovému étosu : deklarace Parlamentu světových náboženství ([komentáře] Hans Küng, Karl-Josef Kuschel, Brno 1997)

O HANSI KÜNGOVI

Hans Küng : Eine Nahaufnahme (Eds.: Karl-Josef Kuschel, Stephan Schlensog, München 2008)

Hans Küng : Neue Horizonte des Glaubens und Denkens : Ein Arbeitsbuch (Eds.: Hermann Häring, Karl-Josef Kuschel, München 1993)

Um nichts als die Wahrheit : deutsche Bischofskonferenz contra Hans Küng : eine Dokumentation (Ed.: Walter Jens, München 1978)

Touha pomáhat vzniká jako reakce na milost

Rozhovor s Annou Vachudovou z OUB

Anna Vachudová, členka Obce unitářů v Brně.
(Všechny fotky archiv Anny Vachudové.)

Co vás přivedlo ke vstupu do Obce unitářů v Brně? Jak jste se stala unitářkou?

Do Unitarie jsem začala chodit na počátku studia VŠ, zaujala mne tehdejší cvičení jógy a čchi-kungu, která vedl doktor Bohumil Houser.

Členem jsem se stala poměrně nedávno, a to velice prozaicky; jednalo se o spontánní rozhodnutí, k němuž mne inspiroval můj bratr. Byl již členem a ptal se, zda nechci i já.

Když o tom zpětně uvažuji, tak patrně proto, že unitářství považuji za jednu z nejprogresivnějších církví vůbec a její snahy o respekt různých směrů za nadčasové.

Jaká byla vaše duchovní cesta předtím, než jste se stala unitářkou?

Studovala jsem obor filozofie, od kterého jsem se dostala k buddhistické meditaci. Později jsem poznala i indickou jógu, což mně obojí pomohlo a pomáhá chápat vnitřní i vnější význam křesťanství, ve kterém jsem vyrůstala a k němuž máme všichni kulturně velice blízko.

Účastníte se kromě pravidelných shromáždění i nějakých dalších akcí OUB (myšleno za normálních, nekoronavirových okolností)?

Navštěvovala jsem střední programy OUB, někdy i čtvrtěční, případně i jiné akce.

Loni v září jsem začala vést střední cvičení a meditační setkávání, která jsme ale museli kvůli covidu zrušit.

Pracovala jste pro humanitární organizaci v Česku, v Německu i v Indii. Jaká byla konkrétní náplň vaší humanitární práce? Co vás k této činnosti přivedlo?

Pracovala jsem pro organizaci Embracing the World, přivedli mne k tomu mí přátelé.

Touha pomáhat vzniká přirozeně jako reakce na milost či to, co člověk dostává, nebo bývá výsledkem určitého pochopení – soucítění. Každý člověk vědomě či podvědomě touží po tom, aby ho druzí měli rádi, bez jakýchkoli podmínek, takového, jaký je, a hledá tuto lásku a přijetí všude kolem sebe. A jakmile se s tímto setká, dochází k určité transformaci, která časem vede k poznání, že přes veškeré vnější rozdíly není rozdíl mezi vámi a druhými bytostmi. Pomoc druhým pak vzniká přirozeně, jako když se říznete do levé ruky a pravá ji ihned ošetří; jste součástí jednoho organismu.

Konkrétní náplní mé práce byla pomoc při PR strategii a propagaci humanitárních činností, grafická a překladatelská činnost, spolupořádání workshopů a pomoc při realizaci webových stránek.

Anna Vachudová (vpravo) v Indii u bankomatu.

V Indii se pak jednalo o činnost o dost méně vznešenou, a sice o fyzickou práci v kuchyni, kde se připravovalo jídlo pro několik tisíc strávníků denně. Dále o práci v sekci pro návštěvníky a logistickou práci s lidmi.

Jak dlouho jste působila v Indii? Na jakých místech konkrétně? Řekla byste čtenářům něco o specifických projevech indické kultury (a případně i spirituality), se kterými jste se setkala?

V Indii jsem byla čtyřikrát a vždy na několik měsíců, jak mi mé zdejší pracovní povinnosti dovolily. Pobývala jsem nejvíce v jihoindickém státě Kérala v Amritapuri, což je meditační centrum a humanitární středisko s vysokoškolským kampusem a nemocnicí.

V Indii si člověk v prvé řadě uvědomí materiální rozdíly, tj. chudobu, v jaké z našeho pohledu tamější lidé žijí, a má tendenci je litovat. Poté mu ale dojde, že navzdory minimálním zdrojům působí většina lidí mnohem spokojeněji a vyrovnaněji než lidé u nás. Myslím samozřejmě průměrné obyvatele, nikoli extrém, jako jsou indické slumy či indická vrstva bohatých.

Indická kultura a společnost nejsou sekulární. To prakticky znamená, že náboženství,

často až v pohádkové podobě, stále hraje u většiny Indů zásadní kulturní, rodinnou i společenskou roli, ač mezi mladými roste příklon k západním hodnotám. To vám dojde ihned při vstupu do jakéhokoli indického města. Všude narazíte na nějaké Křišna café, Šiva Šakti raw bar nebo Nirvana dancing club. Představme si, že bychom u nás měli třeba diskotéku Panny Marie, bar u Ducha svatého nebo hot dog Ježíše Krista.

Dalším typickým rysem kromě přemíry lidí a pouličních prodejců čaje je neustálý hluk, velká změť motorek proplétajících se mezi auty, troubení klaksonů a prach z nekvalitních silnic, pokud zrovna není období monzunu. V Indii se jezdí vlevo, na menších silnicích jaksi chybí silniční značky, a kdo nejel v indické dopravě, ten neví o řízení zhola nic.

Indický život nelze od spirituality či náboženství oddělit. V Indii kromě buddhismu, islámu, sikhismu (který je podle mého názoru jedním z nejpokrokovějších náboženství současnosti), džinismu a křesťanství existuje rozmanitá směsice různých proudů, které se říká sanātana dharma. Většinou se překládá jako hinduismus, ale nejde o jednotité náboženství. Mísí se zde vyznavači Šivy (např. kašmírský ši-vaismus), Křišny (různé vaišnavistické proudy),

Slon. Foceno z balkonu ajurvédského střediska v ášramu Amritapuri.

Dévi – vyznavači bohyně Šakti (u nás podobně s kultem Panny Marie) a mnoho dalších sekt a podskupin.

Indie má specifikum v tom, že zde neexistuje jednotná náboženská hierarchie ve smyslu křesťanské či židovské, případně muslimské organizace. V Indii je mnoho oficiálních mnišských řádů (včetně řádu v centru, kde jsem pracovala). Ty však nevznikají „shora“, ale jsou výsledkem seskupení lidí kolem svatého či osvíceného člověka, což je dáno historickou tradicí země. Stejně tak vznikají indické kláštery – ášramy. Některé z nich přetrvávají, jiné zaniknou, ale jejich autenticitu většinou udržují přímo lidé, kteří se s nimi setkávají.

Myslet si, že jsou všichni Indové automaticky naklonění spiritualitě či meditaci, je omyl, ale tyto věci jsou zde patrné takřka všude. Zlí jazykové říkají, že Indie je země Bohu zaslíbená. Protože všude ve zbytku světa si můžete dělat, co chcete, ale v Indii prostě musíte přijmout běh věcí tak, jak chce Bůh. A lidé ze Západu dodáva-

jí, že po roce stráveném v Indii se z vás stane buď frustrovaný turista, nebo svatý člověk. Jedná se o jemné narážky na skutečnost, že v Indii množství věcí prostě nefunguje tak, jak jsme my na Západě zvyklí, a jediným únikem je často nalezení klidu ve svém nitru, což se při zvucích klaksonu a čtyřiceti stupních nad nulou ve stínu zpočátku zdá nad lidské síly.

První dojem mi však zůstal i po mnoha letech stejný. Lidé jsou zde mnohem více „v srdci“ a navzdory obtížnějšímu životu mnohem uvolněnější. Podstatně více se smějí, řekla bych, že tak o padesát procent více než průměrný Čech.

Pracovala jste také v nakladatelství. Máte nějakou oblíbenou knihu, kterou byste zároveň ráda doporučila čtenářům *Tvůrčího života* (může být duchovní i nemusí, může jich být i víc)?

To je nevděčná otázka, oblíbených knih mám spousty.

Palmy a Arabské moře.

Vyberu jen pár: *Cesta k lásce* od Anthonyho de Mella; ze současnějších *Všichni žijem' v blázinci* od Radkina Honzáka.

Dále *Miláček Páně* od našeho salesiánského pátera Zdeňka Jančaříka. Jedná se o volné skici nad ústředním tématem Janova evangelia plné psychologicky velmi trefné sebereflexe, které autor prokládá na katolického kněze až neuvěřitelným smyslem pro humor; moc za ni děkuji.

V neposlední řadě *Nadčasová cesta*, autorem je Swámí Ramakrišnananda Puri. Jedná se o čtivě psaný manuál duchovní cesty indické jógy, kde se krok za krokem popisují jednotlivá stadia a zkušenosti duchovní praxe, principy, předpoklady a konečný cíl tak, že tomu porozumí i naprostý laik.

Ale přiznám, že jsem nedávno sáhla i po *Kájovi Maříkovi*. Hezky se to čte...

Jak podle vás pandemie ovlivnila OUB? Myslíte, že bude OUB v něčem jiná po pandemii, než byla před pandemií?

To je ošemetná otázka, na niž asi nyní nezná odpověď nikdo. Určitě se budou více užívat elektronická média, ale věřím, že fyzické setkávání nejen že přetrvá, ale nabude na významu více než dříve. Zoom ani jiné formy komunikace nikdy setkávání nahradit nemohou, neboť člověk je tvor společenský a má potřebu zpětné sociální vazby. Díky Bohu.

Jak pandemie zasáhla vás osobně? V čem ovlivnila váš život po praktické stránce? A změnila v něčem váš pohled na život a na svět?

Pracuji jako terénní ošetřovatelka, takže mne zasáhlo vše, co náleží ke zdravotnické profesi, ač ne v takové míře jako třeba lékaře či sestřičky.

Pohled na život a na svět se mi nijak radikálně nezměnil. Ono je to, jako když člověk stojí v lese a dívá se na vysoké stromy nad ním, které se mu zdají obrovské. Pak ale vyleze na jeden z nich a už tak velké nejsou. Když se vznese ješ-

Bílý chrám v Amritsaru, nejposvátnějším místě sikhismu.

tě výš, z lesa zbude malá tečka a nakonec mu zmizí úplně. Když namísto lesa dosadíme naše problémy, tak stačí změnit úhel pohledu nebo získat větší odstup, a ihned uvidíme celou situaci jinak. Nemluvím o popírání problémů, ale o nadhledu, díky kterému můžeme pak mnohem efektivněji pomoci třeba těm, kteří ho nemají. A duchovní cesta, ať je v jakékoli tradici, by měla k tomuto nadhledu vést.

Co byste do budoucna přála OUB a českému unitářství?

Mnoho spokojených členů, duchovní atmosféru, která dokáže v životě pomoci všem příchozím, silné osobnosti a větší publicitu mezi mladšími lidmi.

A co byste do budoucna přála sama sobě?

To samé, co všem bytostem.

Rozhovor vedl Matěj Čihák.

V setkání je něco duchovního, co nelze pojmenovat

Rozhovor s Alexanderem Komlosim z OŠS

Alexander Komlosi,
člen místního
správního
sboru OŠS.

(Foto Pavel
Bednář.

Všechna foto
pocházejí
z archivu Alexe
Komlosiho.)

Co vás přivedlo k unitářství?

Narodil jsem se a vyrůstal jsem v New Yorku. Moje matka, Češka, byla pravoslavná, otec, Slovák, je katolík, oba uprchlíci z komunistického Československa. Ona trochu víc věřící, on moc ne. Chtěli mě pokřtít, ale dlouho se nemohli domluvit, jestli jako katolíka nebo jako pravoslavného. Pak přijel matčin otec z Prahy na návštěvu do New Yorku, sám pravoslavný, původně bělogvardějec z Ruska. Když uslyšel, že nejsem ještě pokřtěný, prohlásil: „Pro pána Boha! Katolík nebo pravoslavný, je to jedno. Jen aby byl pokřtěný!“ Stal jsem se tedy katolíkem.

Když mi bylo kolem osmi, otec mě fíglem dostal na „nedělní školu“ ve slovenském kostele na Manhattanu. Ale přísná učitelka, kříž nad tabulí a fotky s papežem v učebně mě vystrašily. Na začátku hodiny jsem řekl paní učitelce, že musím hned odejít, abych něco vyřešil s tatínkem. Trval jsem na tom, učitelka nemohla než ustoupit. Utekł jsem k tatínkovi, který baštil slovenské dobrůtky, a jasně jsem mu vysvětlil, že

se nikdy do takové učebny nevrátím, už žádné náboženské trápení. Tím skončila moje katolická výchova.

Matka pak doporučila, abych chodil na náboženskou výchovu liberální společnosti zvané Unitáři univerzalisté. Cítil jsem k tomu ale jako dospívající tak silnou nechuť, že i její rozumné návrhy zůstaly nevyslyšeny. Jako dítě jsem lépe znal judaismus, protože většina mých spolužáků pocházela z rodin liberálních židů. Poznal jsem tedy velké židovské svátky jako Pesach a obřady jako bar micva. Vzhledem k tomu, že jsem vyrůstal v newyorské společnosti židovské, judaismus je mi velice blízký, cítím se skoro jako čestný člen. To ve mně probudilo zájem o náboženství. K mému určitému zájmu o věci duševní přispělo i mamčinino povolání psychoanalytičky.

Když jsem se jako dospělý přestěhoval do Prahy, občas jsem chodil na katolické mše Tomáše Halíka. A byl jsem na pár přednáškách dalajlámy. To byla zajímavá setkání. Duševní otázky jsem také hodně probíral během stu-

dia na DAMU, u pana profesora Ivana Vyskočila, psychologa, filozofa a herce a také věřícího katolíka. Bylo to studium založené na duševním a osobním rozvoji, studium autorského herectví.

A pak, když jsem se připravoval na rodinný život, dostal jsem se ke členství v NSČU. Chtěli jsme mít se snoubenkou svatbu s obřadem, nejen státním, ale i takovým, který by měl duchovní charakter. Tak jsem se setkal s prostředím českého unitářství a oslovily mě jeho nedogmatické a liberální principy. Uvědomil jsem si, že unitářství mi bylo už v mém dětství v New Yorku nabídnuto jako dar, ale jako dítě jsem ještě nebyl zralý na to ho přijmout. Jako dospělý jsem si uvědomil, že dar přijmout mohu. Asi nejdůležitější pro mě bylo, že jsem se ve společenství POU cítil moc dobře. Krátce potom jsem se stal jeho členem.

Co vám bytí unitářem v současnosti přináší?

Především je to pocit, že jsem ve společenství, kde snad všichni sdílíme stejné hodnoty, tedy naše unitářské principy. Dává mi to pocit, že někam patřím, že jsem přijímán, že pokud potřebuji pomoci, když je mi těžko, někdo mi pomůže, a budu snad moci také pomáhat ostatním členům i nečlenům, v unitářském duchu. Nedávno jsem podporu ze strany unitářského společenství pocítil, v roce 2020, v létě, kdy jsem přijel do Prahy na pohřeb své maminky. To, že mohlo rozloučení s maminkou proběhnout v prostorách Unitarie v Anenské ulici, bylo pro mě i pro moji rodinu velice důležité, byla to velká podpora v těžké chvíli. A také jsem pochopil, že jsem pořád členem. Jsem za to vděčný.

V současné době žiji ve Finsku, v Helsinkách, a tak mi aktivní účast, být bytostně mezi členy, chybí. Jsem členem Obce širšího společenství, s ostatními členy OŠS zůstávám v kontaktu.

Znamenal pro vás přesun z POU do OŠS velkou změnu? Jaké je to být členem unitářské obce „na dálku“?

Stále se cítím součástí společenství. Stále je to inspirativní, i když je to na dálku. Zároveň je to v něčem ochuzené, o ten rozměr bytí spolu fyzicky. Jsem ale rád, že existují alespoň různé

Alexander Komlosi na zasněženém severu.

(Foto Emmi Komlosi.)

cesty, které OŠS umožňuje, jako Na Kafe a Středník, jak zůstat i na dálku stále ve spojení. Sám za sebe mám pocit, že bych toho chtěl v rámci svého členství víc podniknout, víc se zapojit, ale na dálku je těžké se k tomu „nakopnout“. Mám pár nápadů, kterými bych rád české unitářství obohatil také jako člen MSS. Například vytvořit pro členy OŠS sociální síť, která by byla živá, kde se mohou snadno „sejít“, což sociální média umožňují. Členové OŠS by tam o sobě mohli psát – své názory, aktivity a tak podobně – a člověk by se o nich víc dozvěděl a mohl by se tím i víc inspirovat. Obec členů, kteří jsou od sebe prostorově vzdálení, by se tak podle mě více stmelila. Zároveň by to umožňovalo větší aktivitu samotných členů OŠS. Nečekám, že někdo jiný skutečně tento projekt místo mě, ale kdyby někdo měl zájem se mnou na tom spolupracovat, budu vděčný. Mohl by to být pěkný a tvořivý projekt.

Jste tedy členem místního správního sboru OŠS. Co pro vás účast v MSS obnáší? Jak se podílíte na jeho aktivitách?

Schůzky MSS máme párkrát do roka. Na online schůzky „chodím“, dávám zpětnou vazbu,

snažím se přispět ideově k vývoji. Rád bych přišel na to, jak členy zapojit a umožnit komunikaci mezi těmi členy MSS, kteří žijí v zahraničí, a těmi v Česku. Týna Ledererová s Milošem Mášíkem to organizují dobře.

Jaké jsou z vašeho pohledu hlavní rozdíly mezi životem v Česku a životem ve Finsku?

Ve Finsku žiju skoro deset let. Nerad zobecňuji, zobecňování mi nepřipadá moc unitářské. Každý jsme nějaký, jak říká přísloví. Když ale nějaké rozdíly mezi kulturami bereme se zrnkem soli...

Jeden zajímavý rozdíl je, že ve Finsku se téměř nevykává. My si v tomto rozhovoru vykáme, ale ve Finsku bychom si určitě tykali. Vykává se jen zřídka, například se mi to stane občas v obchodě, nebo to občas slyším, když někdo mluví se starším člověkem. Myslel jsem, že vypadám mladší! Ach jo!

Myslím, že ve Finsku lidé vítají nové trochu jednodušeji než v Česku. Má zkušenost je, že Češi jsou někdy opatrnější k novým věcem, ke změnám, je to někdy až tvrdohlavé. Ale bohudík přinášejí mladší generace nové podněty a jsou ke změnám otevřenější, jsou vlastně změnou. Jen je třeba jim dát víc prostoru, a hlavně víc prostoru ženám ve vedení. Ve Finsku je novost někdy trochu extrémní, všechno musí být neustále nové, progresivní a staré věci se příliš rychle zapomínají nebo přímo zahazují. Ale je to jak v čem, jak u koho.

Co jsem asi nejvíc nesnášel, když jsem bydlel v Česku, bylo, jak dospělí mlátili děti. Případá mi to barbarské, že společnost dovolí dospělému člověku dát dítěti „jen facku“, protože to je „jeho dítě“. Násilí je přijatelné, protože to je moje rodina. Hloupost! Velice mě to rozčiluje, když to vidím, a vždy to konfrontuji. Bohudík, ve Finsku jsem to ani jednou neviděl. Zde vládne respekt k mladým lidem.

Když covid začal, objevoval se na internetu obrázek, kde jsou vedle sebe dvě fotky. První z nich doplňuje text „Finové před covidem“ a je na ní vidět autobusová zastávka, kde jsou všichni dva metry od sebe. A druhá fotka s textem „Finové během covidu“ je ta samá.

Je tu obrovská plocha přírody, jen malá část země je obydlená. Všude je dost místa. Vzpo-

mínám si, když jsem byl jednou v Česku na Šumavě, že jsem zabloudil v lese a po deseti minutách chůze jsem stejně narazil na vesnici. To by se ve Finsku někde na severu nepoštěstilo. Zdá se mi, že v Česku se ten odstup drží určitou formalitou vztahů, ale nenazval bych to chladností. Zde, jako i v Česku, jsou kamarádi k sobě velmi vřelí.

Řekl byste čtenářům něco o duchovním životě ve Finsku obecně? Je ve Finsku obecně kladný vztah k náboženství? Které náboženství nebo církev převažuje?

Dominantním náboženstvím ve Finsku je luteránství. Poslední dobou členů ubývá. Členové církve platí církevní daň. Luteránská církev se zaměřuje hodně na charitu a sociální aktivitu, velice blahodárně přispívá společnosti. Je tu hodně pasivních členů církve – jsou pokřtění, ale do kostela pravidelně nechodí. Je tu také židovská obec. A přistěhovalci, kteří většinou vyznávají islám. V Helsinkách se už roky buduje mešita, ale stále není hotová.

Existují ve Finsku unitáři?

Je skupina, která je ovšem velmi volná. Ještě jsem se s nimi nešel, protože jsem pochopil, že to je spíše diskusní kroužek. Ale každopádně se s nimi někdy určitě setkám.

Setkal jste se ve Finsku, co se týče náboženství a spirituality, s něčím mimořádně zajímavým? S něčím velmi nezvyklým, vtipným, inspirativním atd.?

V centru Helsinek, vedle nákupního středu, je nová ekumenická kaple. Jmenuje se Kamppi Chapel a je to vlastně univerzální svatostánek pro všechny lidi bez ohledu na jejich náboženskou příslušnost nebo nepříslušnost. Je moc krásná, vypadá jako včelí úl. Je to místo v centru města, kam každý může přijít a ztišit se. Oficiálně to ale zřizuje luteránská církev a sociální služby města Helsinek. Občas tam zajdu – potkat se sám se sebou a s něčím vyšším.

Také spiritualita Sámů, domorodých obyvatel Laponska, by podle mě mohla být velmi zajímavá. Zatím toho o nich mnoho nevím, nicméně moc se těším, až se na sever podívám.

Hucky Honolulu, youtubový klaun, Alexanderovo alter ego. (Foto Sanni Koivuluoma; www.huckyhonolulu.com.)

Aktivně se věnujete herectví, performativnímu umění a pedagogice. Řekl byste čtenářům *Tvůrčího života* něco více o těchto svých aktivitách?

Ano, věnuji se herectví, jeho pedagogice a výzkumu. Když jsem ještě žil v Praze, učil jsem a studoval na DAMU, potkal jsem finskou režisérku. Byla tam na stáži, studovala „dialogické jednání s vnitřním partnerem“, psychosomatickou divadelní disciplínu vyvinutou profesorem Ivanem Vyskočilem, u kterého jsem dělal magisterské a doktorské studium. Základní lidskou zkušeností, z níž to vychází, je takzvaná dialogická existence. To snad skoro všichni známe. Máme v sobě různé vnitřní partnery, různé vnitřní hlasy. Nejsou to ale jen hlasy, jsou to určité postoje, dokonce psychosomatické postoje, což znamená, že každý má své vlastní kvality, vlastnosti hlasové, tělesné, psychické, ideové, emoční atd., které se vyjadřují i samy se vytvářejí během jednání, samy od sebe, se sebou. Děti to přirozeně dělají, rozvíjejí dialog se svými vnitřními partnery. Dospělí to už moc nedělají,

třeba protože mají pocit, že se to moc nedělá a nemělo by se to dělat. Filozofický základ pochází z existencialismu, částečně i z fenomenologie. Je tam hodně zdrojů, což by vyžadovalo víc prostoru než tento rozhovor.

V praxi zkoušení dialogické jednání spočívá v tom, že člověk stojí před lidmi, jako by byl sám, ví ale, že není, že stojí před lidmi, ale nekontaktuje je očima či jinak. Stanislavský nazval pocit soustředění a uvolněné napětí před lidmi „veřejná samota“. Člověk stojí, chodí, mluví, jedná, zkouší, co to znamená jednat s vnitřními partnery, studuje to, zkoumá to. Člověk zakouší vlastní bytí, vlastní jednání, jak si hraje. Pak dostane zpětnou vazbu od pedagoga a na základě toho to zkouší znova. Je to dlouhá cesta, povětšinou na mnoho let, protože často jde o duševní zkoumání a rozvoj. Je to způsob poznání principů dramatické hry, je třeba vyvinout i psychosomatickou kondici a mohoucnost pro veřejnou existenci a existenci vůbec. Může to být příspěvek ke studiu herectví a může to také být cesta sebepoznání. Člověk se může seznámit se svými stíny, poznat, jak se chová před lidmi, rozvíjí tvořivost. Je to výzkumná, experimentální cesta, studium.

A právě ta finská režisérka, která studovala dialogické jednání a já jsem se s ní skamarádil, se pak vrátila po stáži na DAMU zpátky do Finska. A její divadelní práce byla dialogickým jednáním hodně inspirovaná. Když jsem se o pár let později přestěhoval do Finska, jako by pro mě postel byla už ustlaná. Aspoň „poloustlaná“. Lidé měli zájem dialogické jednání víc studovat a já byl zkušený pedagog z Prahy, který studoval u zakladatele; lidé měli zájem se mnou pracovat. Měl jsem s kým pracovat! Jsem vděčný, že pan profesor Vyskočil je za to rád a mou cestu poželhal. I za to, že jsem pak mohl založit „neziskovku“, kde studujeme dialogické jednání, varianty, variace a nové postupy inspirování dialogického jednání. Učím na divadelní univerzitě, v divadlech a různě. Měl jsem možnost udělat výzkumnou práci na divadelní univerzitě, kde jsem vytvořil nový studijní postup k tématu „performative well-being“. K tomu dělám vlastní divadlo a jinou hereckou práci. Není to jednoduchá cesta, je to ekonomicky nejistá profese, ale granty, práce, spolupráce a trocha štěstí pomůžou.

Plavba na jachtě. (Foto Aleksi Pihkanen.)

Jak vnímáte obecně souvislost mezi (současným) uměním a spiritualitou?

Pro mě mají umění a spiritualita mnoho společného. Jedna věc je, což je pro mě důležité, že oba jsou místem pro setkání – mezi lidmi, mezi nápady, mezi emocemi. Oba patří k poli dramatické hry, neboli mohou být, když jsou k tomu lidé a okolnosti otevření a odváží se setkání.

Jak vás ovlivnila probíhající pandemie koronaviru?

Situace ve Finsku je obecně lepší než v Česku. Lidé jsou sami od sebe dost zodpovědní, takže drakonických opatření snad nebude třeba.

Nejhorší pro mě je, že nemůžu bezpečně do České republiky. Když žila mamka, jezdil jsem tam čtyřikrát do roka. Mám v Česku dobré přátele. Chybí mi unitářské společenství. Těším se na viděnou!

Děkuji za rozhovor. Těším se na přející zpětnou vazbu od čtenářů!

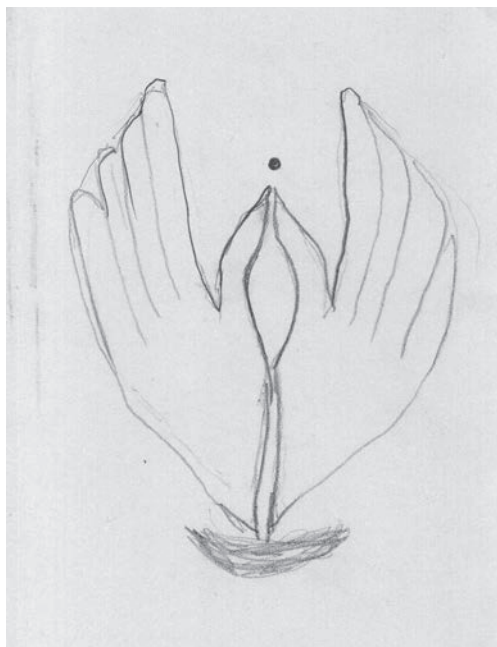
Rozhovor vedl Matěj Čihák.

Symboly na Unitářské akademii

Kristýna Ledererová Kolajová

„Cílem symbolu je posílit význam toho, co je jím vystihováno.“¹

Symboly jsou podstatnou součástí každé doby spirituality i organizovaného náboženství, každé liturgie. Mají nenahraditelnou schopnost propojovat v rámci nonverbální (i verbální) komunikace. Správně a promyšleně použité zjednodušují a zrychlují vnímání nějaké skutečnosti. Navíc pro lidské bytosti, schopné abstraktního myšlení, je prožitek symbolu v rámci nějakého rituálu, obřadného či slavnostního úkonu typem vícejemového zážitku, v němž se snoubí chápání a porozumění významu symbolu (tedy obsahu) se smyslovými receptcemi zažitými během obřadu. To vše v nás vytváří velmi živý a mnohavrstevnatý obraz, který se o to výrazněji zapisuje do paměti.

Sedm hlasů. Kalich s rukama jako plamenem.
(Všechny obr. archiv UA.)

Šest hlasů. Kalich s plamenem v kruhu.

Je-li nějaký symbol srozumitelný celé skupině, která jej užívá, má v sobě obrovský potenciál posilovat její identitu, soudržnost a pocit příslušnosti k ní. Zároveň ale každý takový symbol vždy poskytuje člověku možnost vkládat do něj částečně i svou vlastní originální interpretaci, což je nám unitářům obzvlášť blízké: je to krásná ilustrace námi ceněné jednoty v mnohosti či rozmanitosti. Symbolem tak lze sdílet a společně prožít i nevyslovené, či snad ještě víc: nevyslovitelné.

To vše činí ze symbolů takřka dokonalý nástroj pro práci s duchovním prožitkem spolu s prožitkem sounáležitosti v rámci společenství. Proto jim věnujeme pozornost také v rámci Unitářské akademie. Na jednom z modulů zaměřených na službu našim unitářským

¹ Alfred North Whitehead, *Symbolism, Its Meaning and Effect*, New York: Macmillan Co. 1927.

Pět hlasů. Motiv míru, květiny a spirály v jednom.

společenským jsem jako součást programu věnovaného symbolice a tomu, jak s ní pracovat tvůrčím způsobem, uspořádala malý workshop. Zapojilo se do něj přes dvacet studentů i lektorů a jeho výsledky byly docela zajímavé, proto jsme se rozhodli je ve spojitosti s tématem *Symboly v tomto čísle Tvůrčího života* zčásti prezentovat.

Po úvodní přednášce jsme se tehdy věnovali úvahám o těchto otázkách:

1. Co vnímáte jako symbol propojení s ostatními? Je pro vás takový symbol důležitý?

2. Jaký symbol si představíte při slově spiritualita? A jaký symbol byste přiřadili k sousloví unitářská spiritualita? – Jaké jsou ve vašem vnímání mezi těmito dvěma symboly podobnosti? A jaké rozdíly?

Ve třetí části, po diskusi, dostali studenti úkol. Každý, kdo se chtěl účastnit, měl během pěti minut na barevnou kartičku (barvu si mohl každý zvolit) navrhnout, nakreslit sám za sebe jednoduchý symbol, kterým by osobitě vyjádřil své vnímání unitářského společenství. Smyslem

tedy nebylo vytvářet stylově a řemeslně dokonalá veledíla, ale co nejlépe a poměrně narychlo promyslet vlastní představu, vystihnout ji a převést do obrazce, který by byl co nejvíce srozumitelný i ostatním. Sešlo se nám jednadvacet ztvárnění, ale tím úkol nekončil. Vytvořené symboly jsme vyskládali vedle sebe, a v další fázi pak měli studenti přiřadit každý tři, dva a jeden bod třem z prezentovaných symbolů, těm, které vystihovaly nejlépe jejich vlastní pocity a se kterými by se sami mohli do podstatné míry ztotožnit, byť nebyly jejich návrhem (vlastnímu dílu studenti hlasy dávat nesměli). Body přiřazovali anonymně během přestávky, zapisovali tužkou čárky na zadní strany kartiček.

Výsledky byly poměrně zajímavé, a to ve dvou ohledech: Jednak tím, že byt mohl každý udělit svému favoritovi až tři body, tedy teoreticky bylo možné udělit až šedesát tři bodů jednomu jedinému výtvoru, nezískal žádný více než sedm bodů. Naopak alespoň jeden bod získalo celých osmnáct z jednadvaceti výtvorů. Jen tři (pouhá sedmina) tedy tolik nezaujaly a zůstaly bez bodu. Po čtyřech bodech

Čtyři hlasy. U jako unitářství, a jeho tři pilíře: svoboda, rozum, tolerance.

Čtyři hlasy. Hořící kalich; každý plamen symbolizuje jeden živel.

získaly tři symboly, po třech bodech šest symbolů a dva body si připsala čtveřice děl. Navíc mezi těmi, které uspěly nejlépe (v rozmezí 4–7 přidělených bodů), se ocitly jak poměrně výpravné, propracované a realisticky pojaté symboly, tak znázornění naprosto jednoduchá, zcela schematizovaná. Rozhodně tedy nelze mluvit o žádné podobnosti či jednotící linii, která by je jakýmkoli způsobem propojovala.

Jistě, nebyl to nijak relevantní výzkum, ale určité věci na nás prozrazuje. V tomhle mini-workshopu jsme se skutečně ukázali tím, čím chceme být a co je pro nás zároveň i velkou výzvou: velmi pestrým společenstvím, které není navyklé jednotnému vidění světa a u vnímání symboliky rozhodně nepodléhá žádnému jednotnému schématu ani vkusu. Šest nejvíce preferovaných symbolů z tohoto workshopu zde otiskujeme na ukázkou.

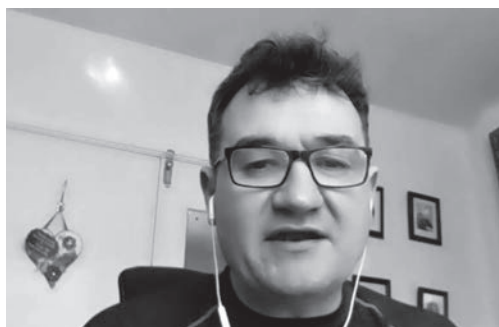
Čtyři hlasy. Kalich s českou vlajkou ve tvaru plamene.

Jarní běh Unitářské akademie

Práce pro unitářská společenství a Kontext bohoslužby

Matěj Čihák

Během pěti dnů od 24. do 28. března se konal první letošní, jarní běh Unitářské akademie. Vzhledem ke stále probíhající pandemii koronaviru a vládním opatřením se Akademie uskutečnila opět ve virtuálním prostoru – účastníci, studenti i lektori, se propojili pomocí aplikace Zoom. První dva dny byly věnovány modulu N, tentokrát na téma Kontext bohoslužby, zbylé dny pak probíhala výuka modulu P s tématem Práce pro unitářská společenství.

Danny Crosby, duchovní v oblasti širšího Manchesteru.

ZAHÁJENÍ

Průběh jarní Akademie moderovala Kristýna Ledererová Kolajová ze studia Unitářské akademie v Hašplově sále v pražské Unitarii. Ze studia pravidelně vedl své vstupy i Petr Samojský, duchovní pražské obce a jeden z lektorů; hned na začátku prvního dne se zhostil úvodního čtení a zapálení kalicha během slavnostního zahájení jarního běhu Akademie.

Poté se slova ujal ředitel Unitářské akademie Michal Kohout, aby nám připomenul, že Unitářská akademie zahájila činnost před pěti lety a slaví tedy jakési „půlvyročí“. Přivítal účastníky z řad studentů i lektorů, domácí i zahraniční hosty.

CTÍT ŽIVOT A OSLAVOVAT BOHA

Prvním ze zahraničních lektorů, kteří promluvili při letošním jarním běhu, byl Danny Crosby. Danny je duchovním dvou sborů v severozápadní Anglii, v oblasti širšího Manchesteru. Jeho projev nebyl příliš didaktický, spíše osobní a postavený

na zkušenosti. Ve svém příspěvku se zabýval otázkou, zda je duchovní shromáždění anachronismus, nebo důležitá součást společenského života. Podle Dannyho všichni něco uctíváme; citoval R. W. Emersona: „Všichni něco uctíváme, tak dávej pozor na to, co je to, co uctíváš.“ V angličtině se totiž bohoslužebné shromáždění označuje (také) slovem worship, tedy uctívání. Danny dále rozvinul myšlenku, že neexistují posvátná místa, protože všechna jsou posvátná – pouze některým místům se přihodilo to neštěstí, že byla „odposvátněna“. Osobně mě nejvíc zaujala jeho myšlenka, v níž obrátil výrok „oslavovat život a uctívat Boha“ do jemu bližšího a unitářštějšího pojetí „ctít život a oslavovat Boha“.

LIDOSLUŽBA

Na Dannyho úvahy navázal Petr Samojský se svým zamyšlením nad významem unitářské bohoslužby. Zabýval se dynamikou výběru místa, poukazoval na to, jak je významné, do jaké části bohoslužebného prostoru (sálu) se účastník shromáždění posadí. Za velice důležitý bod považují Samojského rozlišení bohoslužby a „lidoslužby“. Lidoslužba je pro unitářský kontext vlastně mnohem příhodnějším pojmem, byť toto slovo může znít vtipně. Bůh naše služby nepotřebuje, to naopak my se potřebujeme setkávat, obracet k něčemu, co nás přesahuje, a sloužíme tak vlastně sobě navzájem. Jako podstatný se mi také jevil poukaz na rozdíl, či až rozpor, mezi intimitou a veřejností duchovního shromáždění. Něco tak bytostně intimního jako spirituální zážitek se totiž během boho- či lidslužby odehrává zároveň ve zcela veřejném kontextu. Samojský poukázal na fakt, že

Lara Cowtanová,
duchovní kongregace
Church of the Larger
Fellowship, bývalá
tajemnice výkonného
výboru ICUU. (Autorkou
všech fotografií je
Kristýna Ledererová
Kolajová.)

toho střetání mezi intimitou a veřejností se děje jak na rovině prostoru (místa), tak i okamžiku (času).

SDÍLENÍ MYŠLENEK

Poté Kristýna Ledererová Kolajová představila nový formát v rámci Unitářské akademie, nazvaný „sdílení myšlenek“. Jedná se o moderovanou diskusi, kdy moderátor (Kristýna) klade účastníkům otázky, oni na ně odpovídají a společně o nich debatují. V modulu s tématem Kontext bohoslužby nám tak byly nabídnuty například otázky jako: Kdy pro vás začíná shromáždění?, Pro co si na shromáždění chodíte? a Jak dlouho ve vás shromáždění zůstává?

OTÁZKA KAMER

V rámci jarní Akademie také proběhla neformální, nicméně pozoruhodná debata o tom, zda mají mít všichni účastníci zapnuté kamery. Aplikace Zoom totiž umožňuje být připojen se zapnutou i vypnutou kamerou. Větší část účastníků využila možnost vizuální skrytosti a kamery si po většinu času nezapínala. Někteří z účastníků vyjádřili názor, že by bylo vhodnější mít kamery zapnuté, abychom se všichni viděli. Michal Kohout to zdůvodňoval tím, že pro přednášejícího je lepší vidět reakce ve tvářích posluchačů, mluvit k černým obrazovkám je vlastně matoucí. Nakonec se dospělo k závěru, že by bylo lepší mít kamery zapnuté, nicméně je to na každém jednotlivém účastníkovi a jeho pocitech.

ZÁKLADEM NÁBOŽENSTVÍ JE ZÁŽITEK

Dalším ze zahraničních lektorů byl Roger Bertschausen, duchovní unitářského sboru v Madisonu ve Wisconsinu (USA). Čtyři roky také působil jako ředitel organizace Unitarian Universalist Partner Church Council (Unitářská a univerzalistická rada pro partnerství sborů). I on se ve svém příspěvku zabýval tématem intimity a veřejnosti v unitářském shromáždění. Od Rogera jsem se především dozvěděl mnoho zajímavostí o unitářství ve Spojených státech. Například že 99 % sborů v USA slaví Květinovou slavnost, jejímž autorem je Norbert Fabian Čapek! Zaujalo mě také, že v USA mají výrazné problémy s připojením na wi-fi, což mnoha lidem ztěžuje možnost účastnit se on-line shromáždění. Roger také podotkl, že za několik let už možná budou lidé bílé barvy pleti v USA menšinou a „nebíli“ většinou – unitáři by měli tento fakt reflektovat a začít se mu přizpůsobovat, aby zabránili procesu své marginalizace, kdyby se proměnili v bělošské ghetto. Díky Rogerovi jsem se také dověděl, že více tradiční, křesťansky zaměřené jsou sbory unitářů a univerzalistů na východním pobřeží – dokonce se na svých shromážděních modlí Otčenáš! Roger dále rozvinul úvahu o nutnosti rovnováhy mezi rozumem a emocemi; ve Spojených státech byl dlouho kladen důraz téměř výhradně na rozum. Ale už Friedrich Schleiermacher zdůrazňoval, že základem náboženství je zážitek, zkušenost, tedy emoce.

Roger Bertschausen, duchovní unitářského sboru v Madisonu ve Wisconsinu.

WORKSHOP

Velkou výzvou pro mě osobně byla účast na čtvrtěčném workshopu, ve kterém Týna rozdělila účastníky do dvou skupin a každé skupině zadala samostatný úkol k řešení. Šlo o modelovou situaci, kdy unitářský duchovní onemocněl a naše skupina má za úkol místo něj připravit nedělní shromáždění. Jedna skupina měla za úkol pojmut shromáždění co nejtradičněji, druhá naopak co nejvíce alternativně a netradičně. Cílem bylo prozkoumat a srovnat, co kdo vlastně chápeme jako tradiční a netradiční formy shromáždění. Pro mě osobně bylo velkou výzvou přijmout roli mluvčího skupiny a naše závěry pak prezentovat. Ozkoušel jsem si tak sám na sobě, že účast na Unitářské akademii přináší nejen rozhojnění informací a rozvoj dovedností, ale i možnost osobního psychologického a duchovního růstu.

SMYSLOVÉ UNITÁŘSTVÍ

Zahraničním hostem z pomezí evropského a amerického kontinentu byla Lara Cowntanová, bývalá tajemnice výkonného výboru ICUU, mající švýcarské i kanadské občanství, v současné době duchovní kongregace Church of the Larger Fellowship, která se k nám připojila až z dalekého Vancouveru. Lara byla již jednou účastnicí Unitářské akademie, a to na zámku v Broumově v roce 2018. Svůj příspěvek zahájila zapálením kalicha, či spíše menšího domácího kalíšku. Zamýšlela se nad tím, proč vůbec chodíme na shromáždění: něco se naučit, něco

pocítit, spojit se s něčím větším, hlouběji porozumět, být ve společenství, změnit se. Ve svých příspěvcích Lara kladla důraz na smyslový rozměr vnímání unitářských shromáždění. Smysly jsou pro naši spiritualitu klíčové. Zrak, sluch, čich, hmat, chuť – všechny hrají svou roli. Často máme tendenci své vnímání zužovat na zrak (co vidíme) a sluch (co se říká/zpívá), ale ostatní smysly jsou neméně důležité! Jak voní místo našeho duchovního setkávání? A voní nám vůbec? (Roger Bertschausen k tomuto tématu připojil svou vzpomínku na jeden z unitářských sborů, v nichž sloužil a o němž rozhodně nemohl říct, že by voněl vábně.) A co chuť sušenek, kávy a čaje, které si tak rádi dopřáváme po shromáždění? I toto všechno jsou důležité atributy unitářského shromáždění. V souvislosti se smysly Lara také zmínila jednoho kolegu, kanadského duchovního, který zorganizoval on-line shromáždění s javorovým sirupem. Každý z účastníků si k počítači přinesl svůj javorový sirup, důkladně jej prozkoumal čichem a poté chuťovými buňkami. Následně svou zkušenost sdílel s ostatními účastníky shromáždění. (Vzpomínám si na jedinou podobnou událost v rámci svého unitářského společenství, a to „svaté přijímání“ čokolády. Přiznávám, že tento typ spirituality zaměřené na chuťové pohárky mi trochu chybí a byl jsem moc rád, že jej Lara připomněla.) Lara také hovořila o nutnosti vytvářet vstřícnou a otevřenou atmosféru ve sboru; tato atmosféra má být pro všechny, všichni se mají cítit stejně vítáni, ať už jsou nováčky nebo dlouholetými členy. Varovala před „upírstvím“, kdy má duchovní tendenci soustředit více pozornosti a laskavosti k nově příchozím (tzv. „čerstvá krev“) na úkor ostatních.

DOPLŇKOVÉ PROGRAMY

V sobotu přinesl Michal Kohout velice pozoruhodný příspěvek o doplňkových programech unitářského společenství (tedy těch akcích, které nejsou bezprostřední součástí nedělního shromáždění). Svůj příspěvek doprovázel umně vypracovanou prezentací. Michal přirovnal doplňkové programy k planetám, které obíhají více či méně blízko pomyslnému Slunci – nedělnímu shromáždění. Některé jsou de

Petr Samojký, duchovní POU a OŠS, ve studiu Unitářské akademie v Hašplově sále.

facto součástí shromáždění (například nějaký prvek shromáždění, který se začleňuje mimořádně, nepravidelně), jiné jsou svou povahou shromáždění vzdálenější, konají se jindy a třeba i na jiných místech. Michal rozlišuje míru otevřenosti programů do čtyř kategorií: reprezentační (explicitně propagované), otevřené (přístupné pro veřejnost), uzavřené (pouze pro členy), soukromé (neoficiální akce členů). Dále se věnoval rozdělení programů podle periodicity, generace a zaměření (např. vzdělávání, ekologie, umění atd.). V závěrečné části se zamýšlel nad tím, jak by vypadalo ideální, zdravé unitářské společenství z hlediska vyváženosti jednotlivých typů programů.

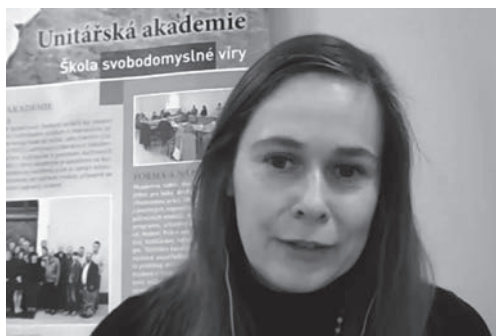
INSTITUCIONALIZOVANÁ PODPŮRNÁ SLUŽBA OBCÍM

Posledním ze zahraničních hostů byla Alicia Fordeová, ředitelka mezinárodního úřadu UUA (Asociace unitářů a univerzalistů). Podobně jako Lara, i Alicia propojuje dva geografické

a kulturní světy – narodila se a vyrostla ve státě Trinidad a Tobago v Karibiku, ale v současnosti žije v Coloradu ve Spojených státech. Alicia přednesla svůj krátký, ale nabitý příspěvek o institucionalizované podpůrné službě obcím. Ve světě existují unitářské sbory, které spadají pod národní (celostátní) organizace. Národní organizace nabízejí obcím služby takzvaných čtyř C: Coach – tedy koučing, podporu a vzdělávání sborů v jejich práci, Challenge – což se dá volně vyložit jako stimulaci k tomu, aby správně rozuměly svému smluvnímu vztahu k UUA, Connect – propojení, tedy podporu společným cílům, projektům, pocit zázemí většího společenství a Companion – tedy péči v tom smyslu, aby se každý sbor sdružený v UUA cítil slyšený, podporovaný, vítaný. Existují však také sbory, které jsou v podstatě nezávislé. Takové se pak vztahují a obracejí pro podporu k větším mezinárodním unitářským organizacím, zejména k ICUU či UUA. Organizace UUA sdružuje obce i mimo Spojené státy,

například ve Spojeném království, v Německu, ale také na Filipínách a v Indonésii. V současné době se UUA, ICUU a UUPCC snaží vytvořit novou organizaci za účelem propojování a partnerství sborů, včetně podpory a rozvoje existujících i nově vznikajících sborů a unitářských skupin. Na otázku, proč je třeba vytvářet novou organizaci, proč se uvedený program nemůže uskutečňovat v rámci ICUU, odpovídá Týna důležitým upřesněním: ICUU již nebude fungovat, sloučí se s UUPCC. V dějinách světových unitářských organizací nás tak čeká zásadní změna.

Na Aliciu plynule navázala Týna s příspěvkem nesoucím stejný název, jen rozšířeným o dodatek „v NSČU“. Týna mluvila o počátcích NSČU a zdůraznila čtyři hlavní témata, která určovala charakter nově vznikajícího společenství: 1. že se jednalo o svobodné náboženské hnutí, 2. důraz na poskytování (nejen) duchovenských služeb, 3. postupný zrod z jedné obce, totiž pražské a 4. otázky ohledně správy majetku. Týna připomněla i odpověď N. F. Čapka na otázku Proč organizace?, kterou mu zřejmě mnozí svobodomyšlní společníci kladli a nejspíše si ji kladl i on sám. Podle Čapka přináší organizace tři výhody, na sebe posloupně navazující: 1. spojení sil, 2. zvýšení těch sil a 3. nejvhodnější užití spojených a zvýšených sil. Podle Čapka existují tři hlavní organizační pilíře náboženského společenství: tiskový odbor, misijní odbor a školský odbor. Tedy informace, propagace a vzdělávání. Nádherný úlovek z archivu NSČU, o který se s námi Týna podělila ve své prezentaci, je schéma z roku 1928: zakladatelé NSČU si zde nakreslili rozčlenění a přehled práce pro jednotlivé sekce a podseky nově vznikající organizace. Nešlo však jen o ohlédnutí se do minulosti, ale i o současné služby a zájem o výhled do budoucna. Týna představila čtyři prioritní sféry, v nichž by NSČU měla do budoucna posílit své celounitářské působení a podporu obcím, tak jak jsou deklarovány v koncepci rozvoje: 1. veřejně prospěšné působení, 2. duchovenská oblast, 3. zpřístupňování pramenů k dějinám a vývoji našeho hnutí a 4. výkon zvláštních práv (duchovní činnost ve věznicích, nemocnicích, ozbrojených složkách).

Kristýna Ledererová Kolajová ve studiu Unitářské akademie.

NEDELE – ZAKONČENÍ

Nedělní ráno jarní Akademie bylo zahájeno tradičně duchovním shromážděním, které vedl duchovní pražské obce Petr Samojský. Položil nám zásadní otázku: Co si počít se životem? Petr zopakoval své životní krédo, že život nemá žádný apriorní smysl – smysl života musíme dát, vytvořit ho. Důležitá otázka pak zní, jaký tedy chceš, aby byl smysl mého života?

Po shromáždění se slova ujal Vlastík Krejčí se svým tématem Unitářské společenství ve 21. století; etické problémy doby. Vlastík kladl otázky jako: Co je to kultura? nebo Co je to svoboda? Vyzval nás, abychom si napsali pod sebe několik slov či slovních spojení, která pro nás vyjadřují svobodu. Zdůraznil známý, ale důležitý poznatek, že svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhého. Pozoruhodnější pak bylo jeho pojetí svobody nikoli jako stavu, ale jako dynamického procesu, který se vždy děje v nějakém kontextu. Svoboda není jednou daná, ale jde spíše o její neustálé hledání a nalézání. Respekt a úcta, pocit domova jsou pro unitářské společenství klíčové. Jedním dechem však Vlastík upozornil, že je zároveň nutné dát pozor, aby společenství neskončilo v „zahnílé rybníčku“. Proto není na škodu občas vykročit z komfortní zóny, přinést kontroverzní témata, aby mohlo dojít k oživení.

Na Vlastíka navázal Petr Samojský, tentokrát s příspěvkem na téma otevřenosti a uzavřenosti v unitářském společenství. Zdůraznil, že unitářské společenství je svou povahou exoterické – tedy otevřené vůči vnějšku –, nikoli ezoterní, uzavřené před vnějškem.

(Byť to určitě nevyklučuje možnost zabývat se i tzv. ezoterními naukami uvnitř unitářského společenství.) Podle Petra my unitáři „chceme být majákem“ duchovnosti a etiky v dnešním světě. Zároveň si Petr položil otázku, zda je v našich řadách opravdu každý vítán, zda to nedeklarujeme pouze verbálně a pak si bokem o někom nešpitáme. Je tomu tak, nebo ne? Petr přinesl příklad na základě kresleného vtipu, na němž rozcuchaná paní v pyžamu a v papučích s králíčkem přichází do společenství. Přijali bychom ji? Může mezi unitáře přijít někdo v papučích s králíčkem a bude se cítit vítán?

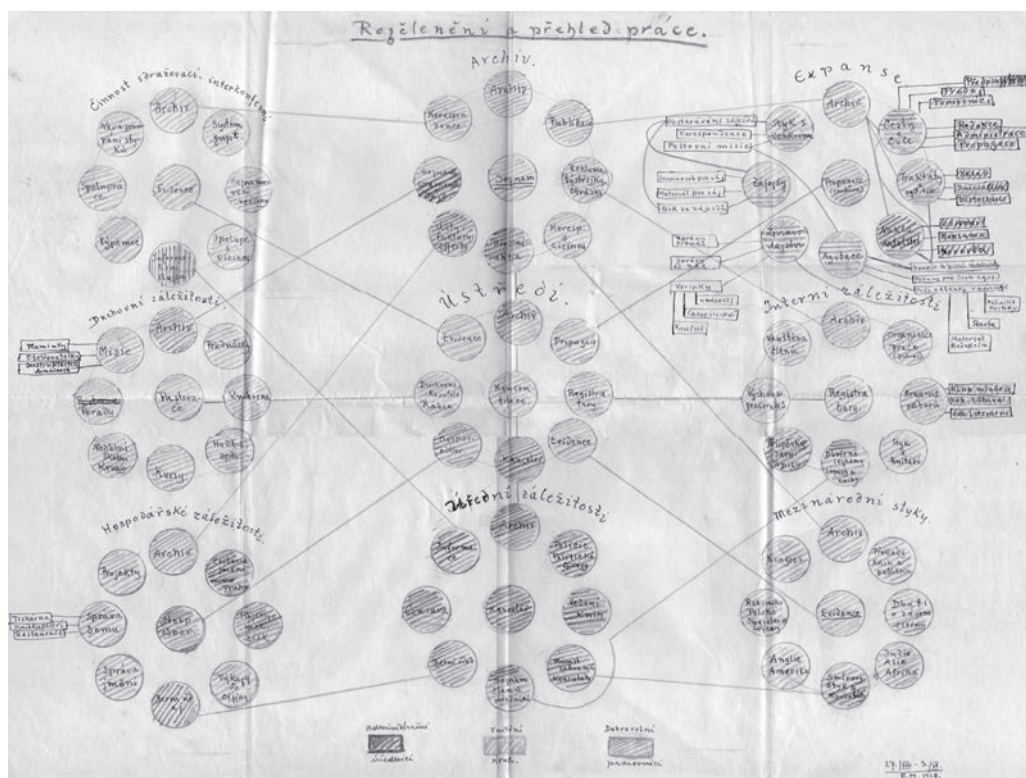
Na závěr se konala panelová diskuse na téma Pro koho tu jsme a pro koho tu chceme být. V tomto případě byli „diskutéři“ neboli „panelisté“ předem vybráni: šlo o dvě osoby z řad duchovních (ordinovanou i laickou) a dvě osoby z řad laiků (ředitele Unitářské akademie a jednoho ze studentů). Po skončení panelové diskuse pronesl závěrečné slovo Michal Kohout a slavnostního zakončení se čtením a zhášením kalicha se ze studia pražské Unitarie ujal Petr Samojký.

ZÁVĚREM – VYHLÍDKY UNITÁŘSKÉ AKADEMIE

I přes to, že se letošní jarní běh Akademie nemohl uskutečnit za fyzické přítomnosti zúčastněných, ale pouze on-line, měl jsem pocit velké vzájemné blízkosti, propojenosti a živosti celé akce. Průměrný počet účastníků se během přednášek pohyboval kolem 15 až 20 připojených.

Ve vedení Unitářské akademie se již otevřela debata o tom, jak udržet on-line vysílání, i když už bude program probíhat i fyzicky. Tedy aby i ti, kteří z nějakých důvodů nemohou nebo nechťejí na Akademii dorazit osobně, měli možnost se jí zúčastnit alespoň na dálku. Kombinace fyzického setkávání (což je to nejdůležitější, základní) s možnostmi, jež nabízí on-line spojení, je skvělou variantou, která na nás čeká snad již v nedaleké budoucnosti.

Další běh Unitářské akademie se bude konat 24. až 27. června ve Sloupu v Čechách. Tentokrát půjde o nepovinný modul Praktická duchovní cvičení, který se tradičně koná v době kolem letního slunovratu.

Rozčlenění a přehled práce NSČU z roku 1928. (Archiv NSČU.)

Nejsme ochránci přírody, jsme příroda, která se brání

Rozhovor s Adélou Hrdličkovou, mluvčí hnutí Extinction Rebellion ČR

Představila bys nejprve našim čtenářům vaši organizaci? Z čeho vycházíte a co je cílem české XR?

Rebelie proti vyhynutí, v originále Extinction Rebellion, vznikla v Anglii na jaře roku 2018. Brzy se jádro začalo rozrůstat, hnutí si všimla média i známé osobnosti a na podzim téhož roku se rebelských akcí zúčastnily už tisíce lidí. Vzápětí se hnutí dostalo do dalších evropských zemí, za oceán i do Česka, kde působíme od konce roku 2018. Naším mottem je nenásilná občanská neposlušnost, kdy skrze přímé akce upozorňujeme veřejnost i politiky na klimatickou krizi. Jako celospolečenské hnutí jsme otevřeni všem, kteří sdílí naše hodnoty. Mezi hlavní principy, jimiž se řídíme, patří to, že přijímáme všechny takové, jací jsou, fungujeme decentralizovaně a jsme hnutí nenásilné.

Proč je pro XR důležité nenásilí?

Morálně by pro nás bylo neospravedlnitelné komukoli ublížit a chceme udržet v bezpečí i naše rebely a rebelky. Součástí přímých akcí, které překračují zákon, jsou právní následky; ty přijímáme bez odporu. Ze strategického hlediska je nenásilná občanská neposlušnost nejlepší cestou ke změně. Můžeme to vidět na příkladech úspěšných nenásilných hnutí – za nezávislost v Indii, Afroameričanů v USA i sufražetek. Ačkoli zásadní rozdíl je v tom, že klimatické změny se dotýkají nás všech, nejen utlačovaných.

Proč je pro XR důležité odmítnutí hierarchie?

Jako celé XR se řídíme se tzv. samoorganizujícím se systémem, který spojuje prvky demokratického a holokratického systému. To znamená, že mandáty k jednotlivým odpovědnostem se mění, každý má právo promluvit

Adéla Hrdličková, mluvčí hnutí Extinction Rebellion ČR. (Foto Adéla Hrdličková.)

a žádný jedinec není nadřazen jinému, ani celku. Hnutí je rozděleno na organizační, místní a afinitní skupiny. Většina z nás, včetně mě, funguje čistě jako dobrovolnice a dobrovolníci.

Jak se v XR vyrovnáváte se současnou koronavirovou situací? Jak ovlivnila plánování a průběh vašich akcí?

Jelikož klimatické změny nepočkají, než pandemie odezní, naši aktivitu to nezastavilo. Nicméně většina aktivit, jako jsou přednášky, workshopy a setkání dobrovolníků, probíhá online. Na přímých akcích samozřejmě dodržujeme epidemiologická opatření, nicméně i ty od podzimu ustaly. Ale jak se říká, všechno špatné je pro něco dobré. Nás naplňuje optimismem snížení emisí z dopravy a potenciál rychlého jednání institucí. Jak vidíme, výjimečná situace plodí výjimečně rychlé akce – to je pro nás dobrý precedent ke klimatické krizi. Proto žádáme o vyhlášení stavu klimatické nouze, který vyhlá-

Piknik na Hradě. (Foto archiv Extinction Rebellion ČR.)

sily už stovky municipalit po světě včetně Prahy a Evropského parlamentu.

Jak ses ty osobně dostala k XR?

Jelikož se o téma přirozeně zajímám, dostaly se ke mně zprávy o XR akcích v Londýně. Zaujala mě výrazná estetizace akcí, kterou se odlišovali od ostatních. Extinction Rebellion charakterizují výrazné barvy a ilustrace na bannerech a vlajkách, logo přesýpacích hodin a tzv. Red Rebel Brigade (Červená brigáda), což jsou postavy v rudých šatech, které beze slov doprovázejí demonstrující a umělecky ztvárňují žal. V létě 2019 jsem viděla v DTVV rozhovor s Veronikou Holcnerovou, napsala jsem na Facebook a hnutí mě otevřeně přijalo. Teď funguji jako tisková mluvčí, účastním se přímých akcí i uměleckých doprovodných aktivit.

Jak prožíváš společenství s ostatními rebely? Je to intenzivní pocit sounáležitosti? Objevují se někdy konflikty, a jak je případně řešíte?

Mezi námi najdete mladé, starší, také rodiče s dětmi, a to nejen z Česka a Slovenska, ale

i z celého světa. Pocházíme z různých společenských, věkových, názorových i náboženských směrů, ale střetáváme se v jednom bodě, kterým je ochrana klimatu a touha po systémové změně. Samozřejmě se nevyhneme vnitřním konfliktům právě díky rozdílnosti názorů, ale jsme připraveni je řešit na pravidelných kruzích empatie nebo facilitovaných setkáních celého hnutí. Já osobně jsem v hnutí kvůli sdílené vizi, ale snažím se svůj osobní život trochu distancovat.

Jak ty sama prožíváš přímé akce XR? Zažíváš při nich někdy strach? Nebo naopak radost?

Zažívám oboje. Samozřejmě naše akce nekončí vždy zatýkáním a pořádáme také spoustu happeningů, mírumilovných demonstrací a vzdělávacích akcí. Když jsem se na loňské Velké rebelii při blokadě ulic u Sněmovny nechala zatknout spolu se čtyřiceti rebely a rebelkami, zjistila jsem, že jsem ztratila strach z lidí v policejních uniformách. Píšu schválně lidí, protože my to vnímáme tak, že to děláme i pro ně a jejich děti. Největší strach mám upřímně ze změn

Hladovka za klima. (Foto archiv Extinction Rebellion ČR.)

klimatu a důsledků, které možná nezažiji já, ale jsou důvodem, proč pochybuji, jestli přivést na náš svět další život.

Řekla bys něco o environmentálním žalu? To je téma, které se mezi ekologickými aktivisty v současnosti hodně probírá, ale širší veřejnost o něm zřejmě moc neví. Zažila jsi, nebo zažíváš, environmentální žal?

Já prožívám environmentální žal už od dětství, protože jsem byla vedena k zájmu o přírodu a životní prostředí, což mě nutně dovedlo k informacím, že naše chování není v pořádku a spěje ke katastrofě. Pamatuji si, že se v mém okolí o klimatických změnách mluvilo už před dvaceti lety jako o něčem, co nás čeká někdy v budoucnosti, a mnoho lidí pochybovalo. Nyní bez pochyb žiji tu budoucnost a jsem smutná, naštvaná a frustrovaná – proto jsem se přidala k Rebelii. Vznikl také skvělý dokument režisérky Andrey Culkové *Žal žen*, který odkrývá hnutí ze vnitřní pohledem žen.

Co je to regenerativní kultura? Jak souvisí s environmentálním žalem a proč je důležitá?

Jde o nastavení vnitřní kultury v rámci Rebelie, která ctí naše hodnoty a vzájemný respekt.

Nikoho neobviňujeme, na nikoho neútočíme, navzájem si pomáháme a dbáme na udržení dobré psychické kondice všech. Vzájemná podpora je důležitá jak po emocionálně vypjatých přímých akcích, tak i průběžně kvůli náročné povaze tématu. Jestli chceme zůstat aktivní, nesmíme upadnout do zoufalství a stagnace. Abychom dosáhli změn, nemůžeme v tom být dlouhodobě sami, a proto je jedním z našich cílů sjednání občanského shromáždění.

Na webu XR píšete o tom, že váš aktivismus pro vás představuje vykročení z komfortní zóny. Jak ty sama vnímáš komfortní zónu a její opouštění v zájmu boje za planetu?

Komfortní zónu prostředí, v němž se dá příjemně žít, budeme nuceni opustit všichni s pře-

Demonstrace před Ministerstvem životního prostředí. (Foto Zewlakk – aktivistická fotografie.)

Kročením hranice oteplení Země o 2 °C, které navíc způsobí stav tzv. skleníkové Země, z něhož už nebude návratu. Nyní se nacházíme na úrovni oteplení asi o 1,2 °C a 1,5 °C podle posledních propočtů nastane do roku 2030, ať už uděláme cokoli. Nejhorší scénáře předpovídají do konce století oteplení o 5 °C, jehož následky jsou pro většinu organismů včetně lidí smrtelné. Takže vlastním tělem zablokovat magistrálu, připoutat se ke dveřím ministerstva nebo se nechat zatknout pro mě není tak nekomfortní, pokud to dělám s nadějí na změnu.

Praktikuješ kromě aktivismu také nějakou osobní spiritualitu? Děláš sama nebo s přáteli nějaké rituály? Propojuješ se nějakým hlubším způsobem s přírodou, s celkem světa?

Nikdy jsem nechtěla patřit do nějak definované skupiny. Ale o to více společenství jsem měla šanci poznat. Jako dítě jsem chodila do pražské Obce křesťanů, měla jsem blízko také k tibetskému buddhismu, jogínství a spiritualismu. Víra sama o sobě mi připadá fascinující, krásná, čistá a respektuji všechny skutečně věří-

cí nezávisle na jejich víře, pokud tím nikomu neubližují. Já zatím, jak se říká, nevím, čemu věřit, a zatím spíše hodně pochybuji o světě, o lidech i o sobě. Dovolím si citovat Kierkegaarda: „Pochybnost je poražena vírou, tak jako je to víra, která přivedla pochybnost na svět.“ Ráda bych, aby lidé už uvěřili tomu, že pokud nezměníme naše chování a chápání pozemského světa, tak budeme brzy vyhnáni i z něj, a to doslova do pekla.

Co nás, obyvatele ČR a potažmo obyvatele planety Země, podle tebe v nejbližších letech čeká?

Nechci znít jako posel špatných zpráv, ale situace je opravdu vážná. Hlavními problémy, které nás už bohužel neminou, jsou sucho, nedostatek vody a klimatická migrace. Sucho už zažíváme teď, a to nejen vlivem klimatu, ale také kvůli drancování půdy a mizení mokřadů a remízků. Čekají nás devastující sucha, která budou mít zásadní a trvalý dopad na ekosystémy a zemědělskou produkci, na které jsou závislé životy milionů, ne-li miliard. Přístup k pitné

Pohřeb pro naše lesy. (Foto Zewlakk – aktivistická fotografie.)

vodě je už teď velký problém v tzv. rozvojovém světě, ale brzy se dotkne i nás, a to mimo jiné skrze klimatickou migraci, protože na některých částech země už prostě nepůjde žít. O nedostatku vody se mluví jako o největším globálním riziku blízké budoucnosti a bojím se toho, za jakých podmínek se s ní bude obchodovat. Nepopíratelně nás čekají klimatické změny se sociálně-politicko-ekonomickou dynamikou, na které nejsme připravení.

Chystáte s ostatními rebely v dohledné době nějaké další velké akce? Nebo je vše v režimu „přísně tajné“ a nemůžeš nic prozradit?

Určitě doporučuji sledovat náš web a sociální sítě, kde najdete novinky i základní informace o všem kolem klimatu a hnutí. Stále také pravidelně pořádáme online přednášky, workshopy i neformální setkání otevřená komukoli – kam vás tímto srdečně zvu, pokud byste se chtěli jakkoli zapojit.

Děkuji za rozhovor.

(XR manifest: <https://www.youtube.com/watch?v=O97lcdxynIM>)

Nejllepší shrnutí stavu klimatu: <https://www.extinctionrebellion.cz/documents/60/CRC2020CZ.pdf>)

Rozhovor vedl Matěj Čihák.

Cesta za zákazem klecových chovů slepic v České republice

Ivo Krajc

Asi čtyři miliony českých slepic si mohou oddechnout. Devatenáctý listopad 2020 se pro ně stal historickým dnem. V tento den totiž prezident Miloš Zeman podepsal novelu zákona na ochranu zvířat proti týrání, která obsahuje i návrh na úplné zrušení klecových chovů slepic v České republice od roku 2027. To znamená, že po tomto datu nebude žádná slepice trpět namačkaná v malé drátěné kleci.

Slepice uvězněné v klecích. (Foto archiv OBRAZ.)

CO JE NA KLECÍCH VLASTNĚ ŠPATNÉ?

Klece jsou nejhorším a nejméně ohleduplným způsobem chovu slepic pro vejce. Slepice stráví celý život v malé kleci, kde jich je namačkáno asi dvacet. Na každou připadá prostor jen o málo větší než papír A4. V nevyhovujících podmínkách klecových chovů se v České republice v současné době chovají asi čtyři miliony slepic.

Klece neposkytují slepicím téměř žádné podmínky pro jejich přirozené potřeby a chování. Ve stísněném prostoru si nemohou ani pořádně protáhnout křídla, natož se proběhnout či popoletět. Na pletivu, na kterém musí celý den bolestivě stát, nelze hrabat. Od mříží, skrze něž musí natahovat krky pro zrní, mají odrané peří až na kůži. Když se snaží očistit se popelením, což by normálně znamenalo vyválet se v podestýlce, mlátí sebou pouze o dráty a dále si odírají peří a způsobují zranění.

Tomáš Klus v kleci. Protest za zákaz klecového chovu slepic na Malostranském náměstí.
(Foto Jolana Haismanová.)

EXISTUJÍ ALTERNATIVY

Slepice není nutné držet v klecích. V mnoha evropských zemích žije většina slepic v chovech podestýlkových, s volným výběhem nebo v biochovech. U nás je však zatím podíl těchto bezklecových chovů minimální. Ani tyto alternativní chovy nejsou žádným ideálem, ale oproti klecovým chovům poskytují slepicím mnohem širší možnosti pro jejich přirozené chování. Mohou se pohybovat na mnohem větším prostoru. Na podestýlce nebo v hlíně si mohou hrabat a čistit se popelením. Nemusí stát na drátech, ze kterých je bolí pařátky. Tato vnímavá a společenská zvířata tak nestráví celý život v malé stísněné špinavé kleci.

ŘEŠENÍM JE ZÁKAZ

Nejsme první zemí, která vyvinula snahu o zákaz klecových chovů slepic. Dva ze čtyř našich sousedů zákaz mají – jde o Rakousko a Německo. I na Slovensku došlo k dohodě, že tam klece pro slepice skončí s rokem 2030. Proto bylo i u nás reálné požadovat změnu a organizace OBRAZ – Obránci zvířat spustila kampaň za legislativní zákaz klecového chovu slepic.

JAK KAMPAŇ PROBÍHALA?

Osvětová část kampaně začala na jaře roku 2018 a vyvrcholila reportáží v pořadu České televize *168 hodin*. Celá republika se díky reportáži a zveřejněným investigativním záběrům dozvěděla o tom, jak to v klecových chovech slepic vlastně vypadá.

Vznikla petice „Jak to snášší“, která po firmách požadovala, aby ukončily prodej a používání vajec z klecových chovů. To se podařilo a v podstatě všechny velké řetězce supermarketů se krátce po zveřejnění reportáže zavázaly, že s klecovými vejci skončí nejpozději k roku 2025. Seznam zavázaných firem naleznete na webu jaktosnasi.cz.

V únoru roku 2019 se stal účinným zákon, který u nás zakázal kožešinové farmy. Šlo o výsledek předchozí kampaně organizace OBRAZ – Obránci zvířat. Znamenalo to, že žádná liška ani norek už u nás nebudou trpět v klecích a umírat pro to, abychom si ozdobili bundu kožešinovým límcem. Účinnost zákazu kožešinových farem byla tím pravým momentem pro další velké rozhodnutí.

Intimní rozměr protestu. (Foto Olga Němá.)

ZÁČÁTEK LEGISLATIVNÍ KAMPANĚ

Začala další legislativní kampaň, tentokrát právě za zákaz klecových chovů slepic. Předseda spolku OBRAZ, Marek Voršílka, se na videu prošel po prázdné kožešinové farmě, poděkoval všem za podporu kampaně za zákaz kožešinových farem a oznámil, že OBRAZ jde do dalšího legislativního boje za zvířecí práva a že tentokrát půjde o slepice.

Prvním výraznějším prvkem kampaně byla takzvaná „Slepičí tour“. Politici totiž začali argumentovat tím, že zákaz klecových chovů zajímá pouze „pražskou kavárnu“ a lidé mimo Prahu se o toto téma nezajímají. OBRAZ do regionů ve spolupráci s celebritami (např. Ben Cristovao, Ewa Farna nebo Patricie Solařiková) vypustil hejno plyšových slepic. Ty putovaly po všech okresních městech, kde jim dělali průvodce dobrovolníci z řad veřejnosti. Lidé se s plyšovými slepicemi fotili u dominant svých měst a podepisovali výzvy pro zákaz klecových chovů slepic. Nakonec se všechny plyšové slepice sešly v Pelhřimově na festivalu rekordů a kuriozit a vysloužily si tam rekord pro „nejzcestovější hejno slepic“.

V průběhu léta se OBRAZ přidal k celoevropské iniciativě „Konec doby klecové“, která požaduje ukončení klecových chovů všech hospodářských zvířat v EU. Aby se evropští politici museli tímto návrhem skutečně zabývat, bylo potřeba sesbírat přes milion ověřených podpisů

po celé EU. Cíl se povedl a Česká republika byla v přepočtu na počet obyvatel ve sběru podpisů jedním z neúspěšnějších států vůbec.

ZÁKAZ JE VE SNĚMOVNĚ

V prosinci roku 2019 přišel konečně návrh na zákaz klecových chovů do Sněmovny. K jeho prosazení však pořád zbývala poměrně dlouhá cesta.

V lednu roku 2020 OBRAZ zveřejnil video nazvané „40 minut z klece“ – šlo o nepřerušovaný záběr zachycující 40 minut ze života slepic v jedné kleci z klecové farmy. Bylo vidět, jak se slepice na sebe mačkají, jsou ve stísněném prostoru agresivní a šlapou po sobě navzájem.

V únoru došlo k důležitému milníku. Zástupci spolku OBRAZ se sešli na jednání s premiérem Andrejem Babišem, který i přes nelibost poslaneckých výborů slíbil, že zákaz klecových chovů podpoří.

V červnu OBRAZ spustil web nazvaný „Výzva poslancům“. Díky tomu během necelého měsíce odešlo poslancům přes 30 000 individuálně napsaných e-mailů s žádostí, aby hlasovali pro zákaz klecových chovů. Někteří poslanci na e-maily skutečně reagovali a sdělovali lidem své argumenty pro zákaz nebo proti němu.

Začal také „Měsíc v kleci“ před Poslaneckou sněmovnou. Dobrovolníci se ve dne, v noci, za deště i větru střídali po 12hodinových směnách v kleci na Malostranském náměstí v Praze před

Plyšové slepice pomáhaly v úsilí o osvobození živých. (Foto archiv OBRAZ.)

Poslaneckou sněmovnou. Poslanci je tak vídali na cestě do práce i z práce, často si s nimi přišli o klecových chovech i popovídat a sdílet svoje sympatie, nebo naopak svoje obavy ze zákazu.

Do toho Česká televize zveřejnila v pořadu *Reportéři ČT* další reportáž o klecových chovech slepic, ale tentokrát z trochu jiného úhlu pohledu. Reportérům se totiž podařilo odhalit, že někteří drůbežáři zaměňují vejce z klecového chovu za ta z podestýlkového. Balí je a prodávají jako vejce dražší, z chovu, kde jsou pro slepice lepší podmínky. Klamou tak spotřebitele a vydělávají na slepičím utrpení. Kontroly jsou na tento podvod krátké, a tak bylo jasné, že jediným možným řešením je zákaz klecových chovů.

FINÁLNÍ TAŽENÍ „ZA SLEPICE“

V létě roku 2020 začalo finální tažení „Za slepice“. Klec na Malostranském náměstí se objevila znovu a do boje se zapojily i další celebrity

a influenceri. Poslancům začalo chodit další velké množství e-mailů. A tak vše směřovalo k tomu, že... zákaz v září prošel Poslaneckou sněmovnou. A čekalo se na hlasování v Senátu. Ten zákaz v listopadu potvrdil. Mimo jiné i díky lidem, kteří senátorům psali e-maily. I Senát tedy potvrdil, že si slepice živořit v malých drátěných klecích nezaslouží.

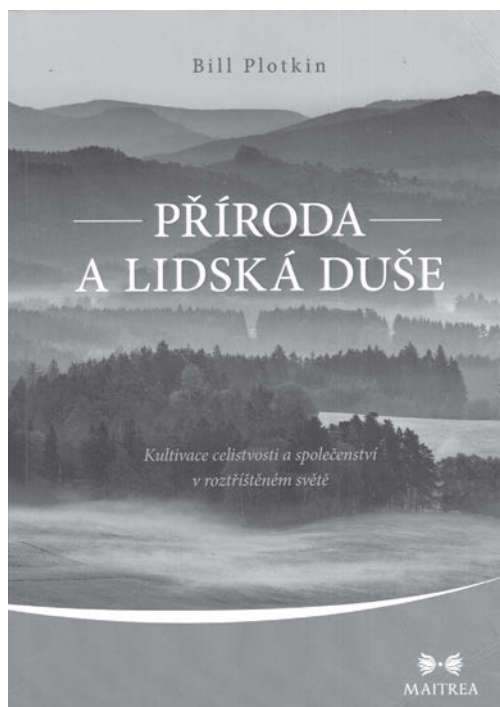
V druhé půli listopadu zákon podepsal i prezident a bylo hotovo. Zákon nabude účinnosti v roce 2027, a tak od tohoto roku v ČR už nebude muset žádná slepice trpět v kleci. Kampaň byla úspěšná a česká veřejnost ukázala, že když se spojí, dokáže prosadit velké věci, a že zvířecí práva jsou pro Čechy důležitou hodnotou, kvůli které jsou ochotni bojovat.

Ivo Krajc je PR koordinátor organizace OBRAZ – Obránci zvířat.

Bill Plotkin: Příroda a lidská duše

Knižní recenze

Kristýna Ledererová Kolajová

Bill Plotkin: Příroda a lidská duše. (Foto KLK.)

Rubrika Zelená Unitaria je v tomto čísle věnována aktivnímu přístupu k řešení témat spojených s péčí o životní prostředí a my jsme v redakci chvíli váhali, jaký literární tip k ní připojit. Něco o dobrovolnictví? Nebo z občanského sektoru? O Gretě Thunbergové? Nakonec jsme se shodli, že upřednostníme to, co nám jako náboženské společnosti je nejbližší, tedy knihu věnovanou aktivnímu přístupu k lidské spiritualitě, jejímž cílem má být určitý návrat k porozumění přírodě a k životu v souladu s ní. Vybrala jsem knihu Billa Plotkina *Příroda a lidská duše* (originální vydání v roce 2008, české vydání v překladu Lenky Adamcové v roce 2013) zaměřenou na aktivní hledání našeho nejvlastnějšího sepětí s přírodou, tedy toho, o co se velká část lidstva dobrovolně sama připravila,

když plíživým způsobem, kousek po kousku, s růstem životního standardu po staletí onu vzdálenost od přírody stále zvětšovala, což nás nyní dělí od přirozeného bezprostředního vztahu k naší planetě – tedy od vztahu k vlastnímu domovu v jeho celistvosti.

Někdy se této sféře říká ekospiritualita, ale já se přiznám, že mi to slovo připadá divné. Nedovedu si totiž představit, že by ve 21. století mohla existovat jiná forma autentické lidské spirituality než ta, která je přirozeně a nedílně propojená s prostředím, v němž každý žije. Ale pokud se tím slovem má zdůrazňovat určitý apel či akcent na to, že člověk by měl, ať žije v sebevěšším městě nebo uměle přetvořené krajině, po celý svůj život aktivně vyhledávat co nejbezprostřednější kontakt s přírodou, stále se učit jí porozumět a zraní své duše nechat přírodou formovat, pak ona z mého pohledu trochu uměle a didakticky vložená předpona eko dává smysl.

Americký psycholog Bill Plotkin se po celý svůj zralý profesní život věnuje zkoumání toho, jak člověka i s jeho duší navrátit přírodě a jak zároveň přírodě navrátit bezpečí v rukou člověka. Ve třiceti letech přerušil svou do té doby standardní psychologickou praxi v americkém velkoměstě a vydal se na více než rok dlouhé toulky americkým kontinentem a jeho divočinou. Pak se na jednom dost nehostinném, ale krásném místě v Coloradu usadil. Kromě toho začal studovat rituály přírodních národů.

Tohoto životního stylu se už nevzdal. Stal se mu přirozenou cestou žít i novým způsobem, jak přistupovat k vlastní profesi, tedy psychologii, a to s výrazným prolnutím se spiritualitou. Začal brát své klienty do divočiny, vystavovat je bezprostředním zážitkům s živly i jádru samotné existence a začal o svých zkoumáních psát knihy s důrazem na jednotlivá období lidského života z hlediska přirozeného vývoje. Vše inspirované přírodou, symbolicky provázané s jejími

cykly a denními dobami, specifickými biotopy a přechody mezi nimi. Jimi popisuje člověka a osm vysledovaných stadií jeho života včetně všech jeho potřeb a toho, co naopak v každé fázi jednotlivců dává svému společenství.

K takovému pojmání světa mám blízko, byť jsem dost ostražitá a skeptická k poněkud módním snahám převádět každý rádo by objev ze sféry „biokultury“ hned do textu a vědoucích návodů, jak lépe žít. V tomto ohledu je mi mnohem bližší vlastně úplně opačný přístup, krásně vystižený E. T. Setonem v jeho *Stoupání na horu*. Bill Plotkin je ale uvěřitelný a hodný respektu v důkladnosti, hloubce i komplexnosti svého přístupu. A líbí se mi i to, že koncept, který zastává, sám vytvořil: neodvolává se hlasitě na staré kultury a tradice, spíše z nich naprosto přirozeně a samozřejmě vychází, ale zároveň si vše osobně zkouší, prožívá, promýšlí a upravuje v kontextu současné doby, stávajícího světa a možností běžného člověka. Pak dává svým poznatkům vlastní, osobitý systém. A co chci ještě zdůraznit: oproti leckterým knihám věnovaným tématům sebezorození a osobního růstu Plotkin od začátku do konce vnímá život člověka zásadně v rámci společenství. A průběžně ozřejmuje, co podle jeho názoru člověk v té které fázi může a má od společenství zdravě získávat, a co mu naopak v každé fázi zdravě dávat. V Plotkinově přístupu je přirozeně hodně prostoru i pro mystické prožitky a zkušenosti.

Jeho autorský styl a jazyk jsou na můj osobní vkus místy dost emoční, řekla bych až ezoterické, myšleno příliš zvnitřněné, sázející na to, že čtenáři budou dané pasáže použitými slovy a výrazy sympatické a blízké, spíše než na to, jak skutečně popisované věci (ne)fungují; ale předpokládám, že to naopak může mnohemu čtenáři vlastně vyhovovat. Ostatně je na zodpovědnosti každého, s čím se v rámci četby rovnou ztotožní, nebo co si sám osobně raději prověří (či už vlastním životem prověřil) a případně pak oproti Plotkinově názoru reviduje. Myslím, že pro člověka, který se už nějakou

dobu podobnými tématy systematicky zabývá, bude nejhodnotnější pasáží samotný úvod knihy, tedy asi tak sto dvacet prvních stran (celá kniha jich má sedm set), zatímco někdo, kdo teprve hledá a dává si dohromady praktické inspirace, jak co nejlépe žít a třeba vychovávat děti, ocení naopak zbytek knihy.

Co považuji za podstatné, je, že v celkovém vyznění autor nepřekračuje hranici, kde by své učení stavěl do nějaké mesiášské podoby, univerzálně platné pro každého. Jako určitý drobný hendikep mi pak připadá, že v poměrně širokém spektru použitých pramenů některé oblasti naprosto vynechává, byť píše o tématech, k nimž již bylo dost zásadního a jeho tezí blízkého řečeno o dost dříve, a to i v americkém prostředí: namátkou ohledně učení se v divočině tak učinili například někteří američtí transcendentalisté či již zmíněný E. T. Seton. Jiné historické myšlenkové přístupy zase zjednodušeně a bez hlubšího zdůvodnění v knize uvádí se značnou dávkou negativity, například Spinozu, Descarta a karteziánské směry, což může některé čtenáře dost scestně vést k témuž, aniž by jejich učení znali, a to je principiálně špatně. V knize tak vysoké popularizační kvality, jakou ta Plotkinova až na výjimky má, bych čekala v takovýchto případech buď důkladnější zdůvodnění, jež by pomohlo se objektivněji zorientovat i čtenáři, který dílo těchto filozofů nestudoval, nebo vynechání podobných dílčích a zavádějících zjednodušení.

To jsou však pro mne jen malé vady; celkově Plotkinovy knihy patří k cenným současným pohledům na lidskou spiritualitu v rámci udržitelného života a úcty k prostředí, kde žijeme. A nejcennější budou, když si je dokážeme zasadit mezi všechny další podobné přístupy napříč dějinami, a zejména své vlastní zkušenosti a pokusy o životní cestu blízkou přírodě a k ní ohleduplnou.

Příroda a lidská duše je už třetí kniha Billa Plotkina, která vyšla v češtině, vydává je nakladatelství Maitrea, a to i jako e-knihy.

Godfrey Reggio: Anima Mundi

Filmová recenze

Matěj Čihák

„Tak tedy lze s pravděpodobností říci, že tento svět prozřetelností boží stal se živým tvorem, majícím duši i rozum.“¹

Duše světa (*Anima Mundi*) se na nás dívá skrz zvířecí oči. (Převzato z csfd.cz.)

Těmito slovy z Platónova dialogu *Timaios* končí film *Anima Mundi*. Film s latinským názvem, film režirovaný Američanem italského původu a stříhaný Čechem uprchlým do Ameriky. Film beze slov a bez lidí.

Godfrey Reggio, dítě italských katolíků z New Orleansu, v mládí vstoupil do mnišského řádu. Ve dvaceti osmi letech však řád opustil a dal se na dráhu sociálního aktivisty a – především – filmového dokumentaristy.

Filmy Godfreye Reggia jsou si podobné, nejsou jasný autorský rukopis. Jistý český filmař je přede mnou označil za „extrémně dlouhé spořiče obrazovky“. Absence jakéhokoli lidského slova, jakéhokoli dialogu či komentáře, o lidských hercích či aktérech už ani nemluvě, může opravdu na někoho působit nezvykle. Pro mě však znamenají tiché svědectví, že ne vše musí být kontaminováno švitořením člověka, že lze podat svědectví o světě bez lidí. (V některých jiných Reggiových filmech se ale lidé hojně objevují, například v *Powaqqatsi*.)

Slovo v Reggiových filmech nahrazuje podmanivá hudba jeho dlouholetého spolupracovníka Philipa Glasse. V případě filmu *Anima*

Mundi pak navíc doplněná o precizní stříhové umění českého filmaře Míry Janka.

Pokud jsou ostatní Reggiové filmy označovány za „spořiče obrazovky“, pro film *Anima Mundi* to platí tím spíše. Trvá totiž pouhých dvacet osm minut. A o čem vlastně je?

Snímek *Anima Mundi* vnímám jako filmovou ikonu – jako ekologicko-panteistickou ikonu psanou odpadlým katolickým řeholníkem, který konvertoval k hlubinné ekologii a zápalu pro univerzální propletenost všeho bytí.

Anima Mundi má být obrazovým a zvukovým svědectvím – snad přímo kázáním – o Duši světa. To totiž „anima mundi“ v latině znamená. Kázání o Duši světa v živé přírodě, v přírodě bez člověka a jeho zásahů.

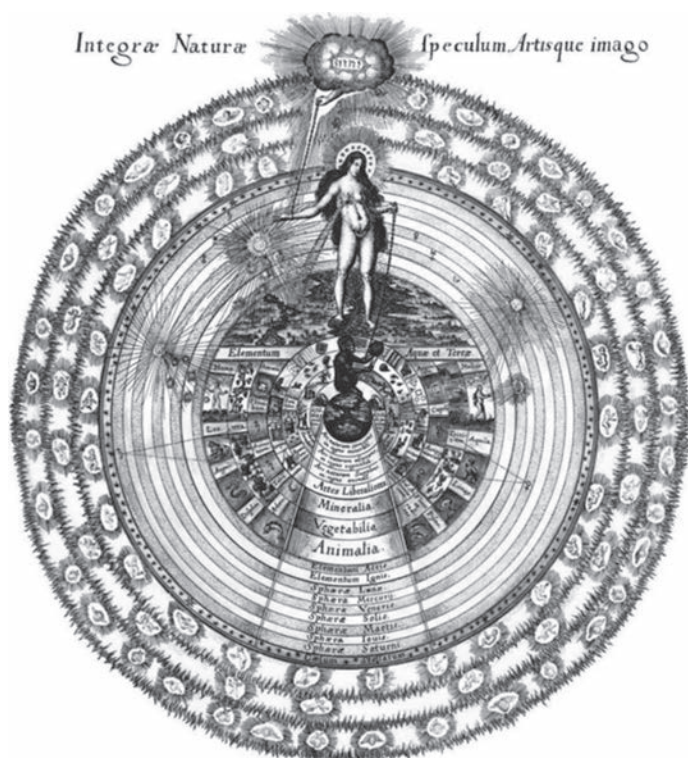
Hlavní osu filmu tvoří záběry na tváře zvířat. Reggio nám ukazuje tváře – a zvláště oči – zvířat a chce, abychom v nich spatřili právě onu Duši světa, univerzálního ducha, který se manifestuje ve všech pohledech živých tvorů. Zvířecí tváře dominují hlavně v první části snímku, motiv „zvířecího facebooku“ se však pravidelně vrací i ve druhé části.

Kromě zvířat samotných se tu objevují i záběry lesů, moří a tekoucí lávy. Vše je v pohybu a živelně živé, až se téměř nechce věřit, že by něco z toho mohlo být považováno za „neživé“, za pouhou bezduchou hmotu. Je to slavnostní průvod živoucnosti a nádhery.

Zkrátka nepřišli ani podmořští živočichové, a dokonce ani sestřičky a bratříčci z říše jednobuněčných organismů. Množící se bakterie a prvoci neuchvacují svou krásou méně než hejna rejnoků plovoucích oceánem nebo racků vznášejících se na nebi.

Dočkáme se i dramatických scén, například kočkovitých šelem lovících svou kořist na af-

1 Platon, *Timaios a Kritias*, Praha: Jan Laichter 1919, s. 35.

Duše světa na starém hermetickém vyobrazení. (Převzato z commons.wikimedia.org.)

rických savanách. Vlastně, uvědomí si divák, jde o záběry z (kvalitního) přírodovědného dokumentu. Jen zde chybí erudovaný hlas (vše) vědoucího komentátora; zní pouze emočně bohatá a dynamicky strhující hudba Philipa Glasse.

Celý dvacetiosmiminutový „přírodovědný dokument bez komentáře“ končí výše uvedeným citátem z Platonova *Timaia*. Platon byl přesvědčen, stejně jako značná část dalších osobností antiky, že svět je živá bytost. Tak jako lidské tělo je příbytkem svrchované, vědomé duše, stejně tak celý svět má svou duši, své univerzální vědomí – v řečtině „psýché kosmú“ (duše světa).

Řecký pojem pak přeložili latiníci jako „anima mundi“. V této verzi se pak myšlenka dočkala znovuoživení v éře renesančních mágů, pro něž svět již nebyl středověkým „padlým stvořením“, nýbrž dobrým ztělesněním Boha, sám božský, prostoupený božstvím, duchem, vědomím a smyslem.

Tato antická a renesanční idea se pak dočkala třetího velkého vzkříšení v druhé polovině 20. století, s vlnou zájmu o vše staré, ovšem nově vyložené, v souvislosti s alternativní spiritualitou vzkvétající od 60. let a se stále rostoucí palčivostí ekologických problémů.

Součástí této třetí vlny je i Reggiův (a Glasův a Jankův) film. Jsem přesvědčen, že *Anima Mundi* si klade za cíl o Duši světa nejen podat zprávu, ale přímo ji ztělesnit. Reggio chce, abychom zahlédli Duši světa skrze oči paviána, oči jaguára, oči tygra, v pohybech medúzy, v množení prvoků, v bublání lávy, v šumění lesů.

Z filmu je zřejmé, že byl koncipován do kin, na velká plátna. Tam jedině může naplno vyniknout jeho podmanivý efekt. Tam má a může předat svou zvěst. Můj zážitek z malého monitoru notebooku je tedy značně omezený. Jistě by byl omezený i v televizi – ale po zhlédnutí filmu jsem se přece jen tomu pocitu neubráníl a řekl si: Kdyby tohle dávali v hlavním vysílacím čase v televizi, možná bych se na ni i díval.

Plány IUCP na letošní rok

Mark Shiels

Mezinárodní unitářská obec v Praze plánuje na letošek tři větší akce:

První z projektů byl zahájen v sobotu 13. února při našem dopoledním „zoomovaném“ shromáždění. Má název *With Love From* (S láskou od...). Jde o uměleckou výstavu, která se bude konat od čtvrtka 21. října do soboty 23. října v Čapkově sále. Žádáme členy naší obce, naše české bratry a sestry i členy širšího UU společenství, aby vytvářeli umělecká díla pohlednicového formátu (A6), která budou na výstavě nabídnuta k prodeji. Ziskáný obnos bude předán české charitativní společnosti Amelie, jež buduje na různých místech ČR centra podpory pro onkologické pacienty a jejich blízké.

Logo International Unitarian Church of Prague.
(Převzato z pragueunitarians.com.)

Díla mohou mít podobu malby či kresby (např. akvarel, tužka, uhl), ale též koláže, výšivky, skulptury či jakékoli jiné formy. Nejdůležitější je, aby je bylo možno umístit na výstavní stojany. Díla přijímáme do pátku 24. září 2021. Zasílejte je prosím naší předsedkyni: Zuzana Dussel, IUCP, Libínská 1, Praha 5, 150 00, Česká republika.

V sobotu 27. února zahájila jedna z našich členek, Kadri Aston, projekt *Black Lives Matter Reading Challenge* (Čtenářská výzva hnutí Na černých životech záleží /BLM/). Naš sbor Kadri sponzoruje, aby mohla přečíst několik knih k tématu hnutí BLM. Kadri přečte každý měsíc jednu knihu, napíše k ní recenzi a uvede, co se při její četbě dověděla. Za každou přečtenou knihu sbor Kadri podpoří. Vybraný obnos bude zaslán hnutí BLM.

Recenze knih, které Kadri přečte, budeme publikovat na našich webových stránkách a koupíme knihy, které Kadri doporučí. Bude to pro náš sbor velmi důležitý zdroj. Tato „čtenářská výzva“ také Kadri podporuje při aktivitě v oblasti sociální spravedlnosti, kterou musí splnit jako součást středoškolského studia před složením mezinárodní maturity (International Baccalaureate).

Připravujeme také jednodenní konferenci s názvem *Living in Harmony with Nature – Ecology and Spirituality* (Žít v harmonii s přírodou – ekologie a spiritualita). Její datum musíme teprve určit, pravděpodobně se však bude konat v sobotu 4. září nebo v sobotu 4. prosince. Bude záležet na aktuální koronavirové situaci v ČR. Konferenci plánujeme přenášet také pomocí Zoomu.

Vystoupí na ní čtyři hlavní řečníci, kteří se v příspěvcích zaměří na tato témata:

1. Ekologie a její historický význam a vývoj v rámci unitářství,
2. Hluboká ekologie,
3. Ekopsychologie,
4. Praktické způsoby žití unitářské víry s hlubokým vnímáním oddanosti k přírodě a k Matce Zemi.

Přeložila Ruth Jochanan Weiniger.

Nedělní shromáždění pražské Unitarie v době covidové

Petr Samojský

V pražské Unitarii konání shromáždění drží svou kontinuitu. V běžné době neděláme letní pauzy, nemáme „duchovní prázdniny“. A neustoupili jsme od toho ani v době covidové, shromáždění se zkrátka konají každou neděli, byť teď v podobě internetového vysílání. Obzvlášť na počátku to ale nebylo snadné.

Petr Samojský, duchovní pražské obce, zapaluje kalich. (Všechny fotky Matěj Čihák.)

Ve chvíli, kdy v březnu loňského roku přišel zákaz konat shromáždění s fyzickou přítomností, jsme už v obci měli dlouholeté zkušenosti s natáčením a střihem videa z našich programů, ovšem živý přenos jsme prakticky nikdy nedělali, a tak to byla pro nás nová věc. Věděli jsme, že v základu je to úplně jednoduché – stačí nastavit mobilní telefon na živé vysílání pomocí

Zoomu nebo Facebooku, předem rozeslat pozvánky s odkazem a pak už jen telefonem snímat událost. Tak dnes prakticky kdokoli může snadno vysílat cokoli, a vysílání shromáždění nic nebrání.

V našem případě to bylo složitější, protože jsme chtěli využít platformu YouTube, která má oproti jiným sociálním sítím určité výhody. Face-

book a jemu podobné sociální sítě totiž nepoužívá úplně každý a programy, jako je Zoom, neposkytují dostatečnou anonymitu při sledování. Na YouTube se naproti tomu může připojit kdokoliv, vysílání se dá různým způsobem připravit i následně upravit. Ovšem protože je také důležité se vidět, potkat aspoň virtuálně, zvolili jsme kombinaci: shromáždění jako vždy od 10:30 na YouTube a následně setkání pomocí Zoomu, které už umožňuje přímý dialog, sdílení a tak podobně.

První přenos proběhl z mého domova za asistence mé rodiny, následující neděli jsme už vysílali z Unitarie. Chtěl jsem totiž co nejvíce zachovat atmosféru i liturgii našich shromáždění. V následujících týdnech a měsících jsme dokuipovali vybavení, učili se pracovat s technikou a také se učili pracovat s trpělivostí. To proto, že příprava a zajištění vysílání touto složitější technickou cestou byly někdy skutečně vysilující – skoro vždycky něco nefungovalo a řešilo se to třeba i do poslední chvíle před relací. To vše je ale jen interní pohled na technické věci.

Pro mne jako duchovního obce bylo nesmírně důležité zachovat kontinuitu a překážky, které doba covidová přinesla, překonávat všemi prostředky. Vnímám to jako zcela zásadní – poskytovat stále to, co vytváří základ společenství, to znamená naše bohoslužebné shromáždění. Je fakt, že když vidím kolegy ze zahraničních unitářských obcí, kteří shromáždění vysílají třeba jen výše zmíněným mobilním telefonem, tak ano, po technické stránce to dnes máme dost dobře „vyladěné“, ale princip zůstává stejný – sloužíme jako duchovní všemi dostupnými prostředky.

Velmi důležité pro naše shromáždění je i jeho technické zajištění. Za běžných podmínek máme pro své přenosy zabezpečenou externí hudbu a zpěv, což platí i v době covidové. Pak je ovšem také nezbytné pomáhat s technickým zajištěním samotného vysílání a k tomu máme čtyřčlenný tým dobrovolníků. Dejme slovo dvěma z nich:

Jak vidím naše on-line shromáždění z pohledu technické podpory?

Na začátku jsem se více soustředil na to, abych někde neudělal nějakou technickou chy-

bu. Přece jen cítím zodpovědnost, abych Petrovi a našim hudebníkům nezkazil jejich práci. Když jsem si pult s ovládáním kamer a zvuku více osahal, tak mě to nejen více baví, ale stíhám i lépe vnímat, co se při shromáždění říká. Zároveň uvažuji nad obrazovým výstupem – zda se pro danou část shromáždění více hodí detail, polodetail nebo polocelek, jak a kdy obraz stříhnout, aby to nerušilo a zároveň aby to nebylo monotónní a udržela se pozornost; trochu si také hraji s přibližováním. Jsem velmi rád, že si můžu takto v malém vyzkoušet práci televizního režiséra. Také je pro mě zajímavé a inspirující sledovat, jak to pojmají kolegové.

(Ondřej Svatoš)

Když se naskytla možnost si vyzkoušet střihání živého videa, neváhal jsem. Práce na živém vysílání je vzrušující. Každý pohyb, který uděláte, se promítne ihned. Pokazit se toho může dost, ale taky můžete lidem připravit poutavý zážitek ze shromáždění. Za pultkem má člověk velkou moc a s ní také velkou zodpovědnost. Stává se z nás režisér, tři kameramani a zvukař v jedné osobě. A přitom jde jen o mačkání pár tlačítek. Jakmile si jednou osaháte, jak jednotlivá tlačítka fungují, můžete si s tím i docela vyhrát. Mě nejvíce baví vymýšlet závěrečné záběry. Třeba čerstvě sfouknutých svíček nebo odcházejících lidí, zatímco hudba doznívá. Je to čas, kdy už není co pokazit, ale ještě je chvíle čas si hrát.

(Jakub Podlaha)

Nejdůležitější jsou ovšem názory a dojmy těch, kterých se to týká z pohledu účastníků, čili našich členů. Proto také jim dáváme slovo:

Srdečně děkuji všem členům naší Pražské obce unitářů, kteří se příkladně starají o program a přenos nedělních přednášek, a tím o kontakt se členy prostřednictvím videopřenosu po internetu. Přednesené slovo doplněné hudbou nebo i zpěvem působí důrazněji než tištěný text, a navíc společně sdílíme radost, že jsme trvale v kontaktu.

(Květa Adamovičová)

Planoucí kalich
v Čapkově sále.

Samotná existence možnosti videopřenosů podle mě nesmírně zvyšuje kvalitu zázemí, kterým unitářství pro své členy je. Po technické stránce to určitě ze začátku byla velká výzva a bylo hodně co zlepšovat. A jistě stále je, ale myslím si, že zcela přirozeně to má správný směr. Zvukově je to v pořádku. V obrazu je vše, co má být. Hudba je zcela zvláštní kapitola, která je podle mě celou vědou. Varhanní hudba Karla Louly je naprosto skvělá. Tím, že sám hraji na klavír, si umím představit, v jak náročné situaci je pianista, když duchovní řekne třeba: „A teď zklidníme svou mysl k meditaci s hudbou.“ Co bych hrál já? Jakou muziku vybrat, aby to opravdu mysl člověka zklidnilo? Asi by to nebyl náročný koncert. Jednak bych to technicky neuhrál bez rušivých chyb, a pak cílem bohoslužby není koncert, uctívání pianisty ani nějakého hudebního skladatele, takže to asi ne. To, co lze zpívat, mysl probudí, takže to v tuhle chvíli asi taky ne. Něco moderního? Dissonance? Ty mohou budit zbytečnou negativitu. To raději ne. Nějakou lehkou známou klasiku? Ta ale může probouzet vzpomínky, když je to moc známé a třeba spojené s nějakými událostmi v životě. Možná bych zvolil jednoduchou improvizaci. Nikdo neví, jak to bude pokračovat. Mysl to nemá s čím spojit. Tím, že by to bylo jednoduché, mysl by to nijak nezatěžovalo... no

a tak dále. Tím jsem jenom chtěl naznačit, jak složitá problematika to je. Přitom to každý může cítit jinak. Já cítím jenom vděčnost k našim hudebníkům, kteří se sami snaží neustále hledat svou pozici vzhledem k obsahu programu a určitě věnují přípravě hodně času. Například to, že taky klavírista Lukáš Čermák začal zpívat písničky ze zpěvníku, je podle mě ohromným krokem vpřed. Celkově si myslím, že když uvážím, kolik přispívám na chod unitářství, že dožívám mnohem více, než by tomu odpovídalo.

I když covidová situace trvá skoro rok, internetový prostor a jeho možnosti jsou tak obsáhlé, že jsou stále využity jenom částečně. Ale naše pozornost se už natolik zaměřila tím-

Mixážní pult používaný při shromážděních POU.

Čapkův sál bez fyzické přítomnosti členů.

to směřem, že se internetové prostředí stane mnohem více využívaným nežli dosud. To taky zvětší možnost našeho prezentování se a staneme se podle mě více přitažlivými pro veřejnost. Ale samozřejmě i já si přeji, a přeji to taky nám všem a všem vůbec, aby svět byl zase jako předtím. Určitě bych přijal, kdyby byl i lepším. Ale unitářství právě dělá všechno pro to, aby svět skutečně byl lepším místem pro život. A to, že vím, že i cesta je vlastně cílem, mě osobně naplňuje a hluboce uspokojuje. Stále a stále je za co být vděčný.

(Miloš Mášik)

Online shromáždění naší obce jsem zatím měla možnost účastnit se ve třech různých pozicích: jako technická podpora obsluhující kamery, jako divák v pohodlí svého domova a jako divák v cizí domácnosti. Pohled zpoza kamer výstižně popisují Ondra s Kubou. Za sebe dodám, že na rozdíl od nich mě natáčení a střihání videí nijak zvlášť nebaví. Přesto se ho vel-

mi ráda účastním, protože vidím, že řada členů obce má o vysílání zájem a že to má smysl.

Jako divák v cizí domácnosti jsem v epidemiologicky příznivějších dobách několikrát navštívila naši členku, která nemá internet. Vybavená modemem s mobilním internetem a notebookem jsem jí zprostředkovala shromáždění, ale i slavnost světla, od kterých byla do té doby týdny odštěpená. Byla to vždy srdečná setkání, která v této osamělé době povzbudila nás obě, a shromáždění jsme si pokaždé moc užily.

Naopak jako divák z domova jsem, přiznám se, online shromážděním na chuť nepřišla. Nedokážu se soustředit ani na mluvené slovo ani na hudbu a nepomáhá ani to, že sedím ve svém oblíbeném měkkém křesle místo na tvrdé židli v sále. Osobní, živý kontakt je pro mě v tomto případě nenahraditelný, a tak teď, pokud zrovna nemám službu za kamerou, trávím nedělní dopoledne raději s rodinou na procházce než před monitorem.

(Pavla Hanzlíková)

Online přenos, to je taková vymoženost, jen považte! Jste nemocní nebo nemůžete jet na shromáždění. Ale můžete tam být, v ten samý čas, na tom samém místě jako všichni ostatní. Jistě, fyzicky sedíte doma, ale stále jste účastni stejného procesu ve stejném čase. Věřím, že energie nezná hranic. Poslední dlouhé měsíce si každou neděli říkám, jak je to skvělé. Pravda, nemám na výběr, shromáždění se zúčastnit nemůžu, není to o tom, zda chci či nikoli. Dobře, ale to je jediná stinná stránka věci.

Shromáždění se může konat virtuálně a koná se pravidelně. My všichni můžeme být u toho, zpívat, odpovídat při rezpozivním čtení a kdo chce, může se s ostatními sejít na platformě Zoom po každém shromáždění a popovídat si. I čaj s tou sušenkou si k tomu lze doma dát, aby to bylo opravdu unitářské.

Je možnost se i osobně zúčastnit vysílání a pomoci čtením nebo jinou asistencí. To vřele doporučuji, přinejmenším máte velkou šanci, že něco nepoběží tak, jak má, a dostane se vám zajímavého zážitku, kterak náš duchovní podléhá stresu.

Zkrátka, díky online vysílání nejsme odštěpení od svého duchovního světa a můžeme udržovat ten svůj vnitřní plamínek dobře živý. Stále máme své neděle, milé tečky za celým týdnem. A za to budiž dík.

(Kamila Rajchrtová)

Nedělní přenosy jsou v dnešní době malý zázrak, který by měl pokračovat dál, i když se budeme smět scházet. Starší a imobilní tuto možnost vítají, protože pro ně je to jediný kontakt se členy obce. Oceňuji každou neděli, jak se Petr dokáže vypořádat s prázdným prostorem; nemám pocit odcizení, kontakt tam je. Při

hraní mi chyběl zpěv, ale v poslední době už Lukáš Čermák také zpívá, tak mu moc děkuji, je to skvělé.

(Eva Pivcová)

Jsem moc ráda, že si mohu připomenout neděli v Karlovce prostřednictvím obrazovky. Bydlím v domě s pečovatelskou službou, kde se pohybuje věk od 70 do 95 let. Covid zasáhl úmrtím sedm obyvatel a dalších devět úmrtí nastalo u lidí, kteří se léčili s různými nemocemi a dlouhodobá stresová situace mohla jejich smrt ovlivnit. Velmi nám tu chybí běžná zájmová činnost našeho Klubu seniorů. Pravidelné cvičení, zpívání při kytáře a harmonice, programy cvičení paměti a další. Zřejmě i to ovlivňuje současný stresový stav mých sousedů, kteří se bojí i vycházet.

Přeji nám všem, abychom se co nejdříve opět mohli společně setkávat při nedělním shromáždění, a jsem ráda, že do té doby máme aspoň naše vysílání.

(Maruš Pichrtová)

Na naše shromáždění se těším každou neděli. Pokaždé pak prožívám „vzrůso“ se Zoomem, protože mám jen iPad a myslím, že má s tím problém. Je to opravdu dobrodružství. Jsem ráda, že je tady ta možnost sledování živě, když je jinak setkávání zakázané. Je to zázrak techniky – přímý přenos do celého světa a možnost být tak trochu „spolu“, a to tady a teď, bez ohledu na místo, kde se kdo nachází. Vy místní to asi cítíte jinak, ale já ve Švýcarsku velmi vítám spojení energií bez hranic s těmi, kdo jsou jako já mimo republiku. Moc se mi líbí živý zpěv těch, kdo jinak hrají jen doprovod, a doufám, že už se situace zlepší a budeme zpívat opět společně.

(Dáša Fasser)

Trvalé místo mezi českými unitáři

Za Livií Dvořákovou

Kristýna Lederová Kolajová

Není jednoduché pocházet z významné rodiny, vědomě a s úctou se hlásit k dílu svých předků, a přitom být sám sebou. Tenhle úděl byl předurčen i Livii Dvořákové, vnučce Norberta Fabiana Čapka a dceři Bohdany a Karla Hašplových, bezpochyby klíčových osobností počátků českého unitářství, která nás 25. dubna navždy opustila.

Zleva: Eliška Šubertová, Livie Hašplová (později Dvořáková) a Vladimíra Bubáková na Květinové 1955. (Foto Archiv NSČU.)

Narodila se v září 1938, den před svatým Václavem a tři dny před Mnichovskou dohodou do pochmurného období hroící války, ovšem milujícím rodičům. Hned v prvních letech života musela vnímat těžké zkoušky a ztráty, které rodina prožívala, ale také důležité výzvy a životní úkoly, před nimiž se ocitli její rodiče. V nich měla vždy oporu i velký vzor, ale zároveň se o ně od počátku dělila s Unitáři, společenstvím, v jehož čele stáli a jemuž oba zasvětili své životy. Díky nim se českou unitářskou

organizaci, náš duchovní domov, podařilo udržet i v dobách, kdy se státní moc snažila náboženství vymýtit, ale malá Livie si musela zvyknout, že otec s maminkou jsou doma minimálně, Unitaria byla na prvním místě. Často ji hlídával o sedm let starší bratr, k němuž měla velmi blízko. Když ovšem zůstal v roce 1947 ve svobodné Americe, zatímco se jako desetiletá s rodiči vrátila do vlasti, kde pomalu, ale jistě nastupoval k moci totalitní režim, cítila se velmi osamělá.

Na návštěvě unitářské obce v Besednici v roce 1956. Livie je druhá zleva, vedle ní pak Karel a Bohdana Hašploví, které vítá místní duchovní Emil Muk. (Foto archiv NSČU.)

Věrná rodinné tradici vystudovala teologii, a to na Husově bohoslovecké fakultě (1958–1962), ale sama říkala, že vlastně duchovní být nikdy nechtěla: Snad kdyby mohla hned po vysoké škole získat zaměstnání v NSČU – k tomu ale tehdy nedaly příslušné úřady povolení a ani ze strany našeho tehdejšího ústředního duchovního Dušana Kafky k tomu nebyla vůle. Klidnou a smysluplnou práci našla v tehdejší Pražském ústavu státní památkové péče a ochrany přírody (dnes Národní památkový ústav), přesto ale po celý život byla pro Unitarii mnohem víc než jen aktivní členkou, a to i přes různé nevstřícnosti, s nimiž se tu občas setkávala. Po sametové revoluci, třebaže se v té době obtížně vyrovnávala se smrtí maminky, neodmítla působit v ústředním správním sboru a i v následujících dosti složitých dobách neúnavně pomáhala hle-

Livio v Unitarii, březen 1991.
(Foto Archiv NSČU.)

dat správná východiska z krize, jíž si NSČU v době takzvané „střežkiády“, plné rozporů a soudních pří, mezi lety 1993 až 2000 procházela.

Poznala jsem ji víc až počátkem roku 2013, tehdy jsme se opakovaně potkávaly, když jsem pro *Tvůrčí život* připravovala její vzpomínky. Fascinovala mě její elegance. Livie byla již starší dáma, ale velmi dbající na důstojný vzhled i společenské chování. Kávu jsem nám mohla připravit a diktafon zapnout až poté, co se ujistila, že každý detail oblečení i účesu je v pořádku. Připomínala mi noblesu a distingovanost starých časů, byť rozhledem a vzdělaností byla velmi moderní a do posledního našeho setkání před koronavirovými omezeními se velmi živě zajímala o kulturu i politiku a oboje dokázala bystře komentovat. Ještě jednou věcí mi připomínala kouzlo starších dob, totiž tím, jak měla v úctě oba své rodiče.

Nikdy jsem nezažila, že by byla nějak negativistická, o všech lidech mluvila s pochopením, i když bylo zřejmé, že ten či onen zrovna nepatří mezi osoby, které jí byly oporou. Nebyla typ rozesmátého sluníčka s pusou od ucha k uchu, ale její vystupování zklidňovalo, vnášelo atmosféru vstřícnosti, což je velmi cenné. Snad není nevhodným vstupem do soukromí napsat, že Norbert Fabian Čapek si moc přál u sebe ve vazbě v Drážďanech, předtím než byl deportován do koncentračního tábora v Dachau, mít fotku své ženy Máji a také své nejmilejší vnučky, Livěnky. A ještě v červnu 1942 ve svých posledních dopisech psal, jak s pohnutím četl o tom, co dělá Livěnka.

Když jsem se Livie ptala, co je pro ni unitářství, chvíli přemýšlela a odpověděla, že přiroze-

Při unitářské slavnosti Sdílení světla 2019.

(Foto O. Svatoš.)

ná samozřejmost, jako když se učíte číst a psát. A doplnila: „Někdy uvažuji nad tím, zda by to bylo podobně samozřejmé, kdybych vyrůstala v křesťanské rodině a byla do mne stejným způsobem vkládána křesťanská víra – zdali bych také tak samozřejmě uvěřila. Nevím...“ A stejně přirozeně pak byla ona sama po léta oporou a nestorkou pražské obce, jednou z osob, které tvoří samotné jádro společenství, ztělesňují jeho kořeny. Zůstává po ní prázdno. A myslím, že ho nechceme zaplňovat.

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 5x ročně.

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Matěj Čihák

Na čísle redakčně spolupracovali:

Rev. Luděk Pivoňka, Rev. Vlastimil Krejčí

Jazyková korektura:

Jarmila Colombo

Grafická úprava a sazba:

Pavel Bosák

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2336-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Unitářské symboly © Archiv biskupství v Kluži.

Obrázky na třetí straně obálky: Jarní běh Unitářské akademie 2021 © KLK.

Obrázek na čtvrté straně obálky: Strach © Shutterstock.com.

**Petr Samojský při
slavnostním zahájení
jarního běhu UA.
(Všechna foto KLK.)**

**Kristýna Ledererová
Kolajová ve studiu UA
v Hašplově sále.**

**Vlastík Krejčí, duchovní
teplické obce.**

On-line výuka prostřednictvím Zoomu.

